

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İŞLETMECİLİK PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ ÖNEMLİ
ZEYTİNYAĞI İHRACATÇILARI VE TÜRKİYE**

Demet BAKIRLIOĞLU

Danışman

Prof. Dr. Saime ORAL

2006

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Avrupa Birliği’ndeki Önemli Zeytinyağı İhracatçıları ve Türkiye” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin bibliyografyada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2006

Demet BAKIRLIOĞLU

TUTANAK

Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü' nün ...../...../..... tarih ve .....sayılı toplantısında oluşturulan jüri, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin .....maddesine göre İşletme Anabilim Dalı (Uluslararası İşletmecilik Yüksek Lisans Programı) yüksek lisans öğrencisi Demet BAKIRLIOĞLU'nun "Avrupa Birliği'ndeki Önemli Zeytinyağı İhracatçıları ve Türkiye" konulu tezi incelenmiş ve aday ...../...../..... tarihinde, saat ..... ' da jüri önünde tez savunmasına alınmıştır.

Adayın kişisel çalışmaya dayanan tezini savunmasından sonra ..... dakikalık süre içinde gerek tez konusu, gerekse tezin dayanağı olan anabilim dallarından jüri üyelerine sorulan sorulara verdiği cevaplar değerlendirilerek tezin .....olduğuna oy.....ile karar verildi.

BAŞKAN

ÜYE

ÜYE

YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ
TEZ VERİ FORMU

Tez No: **Konu Kodu:**   **Üniv. Kodu**

- Not: Bu bölüm merkezimiz tarafından doldurulacaktır.

Tez Yazarının
Soyadı: BAKIRLIOĞLU   Adı: Demet

Tezin Türkçe Adı: Avrupa Birliği'ndeki Önemli Zeytinyağı İhracatçıları ve Türkiye

Tezin Yabancı Dildeki Adı: Turkey and the Main Olive Oil Exporters in European Union

Tezin Yapıldığı
Üniversitesi: Dokuz Eylül Üniversitesi   Enstitü: Sosyal Bilimler Enstitüsü   Yıl: 2006

Diğer Kuruluşlar:

Tezin Türü:

Yüksek Lisans:

Dili: Türkçe

Doktora:

Sayfa Sayısı: 136

Tıpta Uzmanlık:

Referans Sayısı: 75

Sanatta Yeterlilik:

Tez Danışmanının

Ünvanı: Prof. Dr.

Adı: Saime

Soyadı: ORAL

Türkçe Anahtar Kelimeler:

İngilizce Anahtar Kelimeler:

1. Zeytinyağı
2. Türkiye'de Zeytinyağı Sektörü
3. Dünya'da Zeytinyağı
4. Avrupa Birliği'nde Zeytinyağı Sektörü
5. Zeytinyağı'nda İzlenen Politikalar

1. Olive Oil
2. Olive Oil Sector in Turkey
3. Olive Oil in World
4. Olive Oil Sector in EU
5. Olive Oil Policies

Tarih:

İmza:

Tezimin Erişim Sayfasında Yayınlanmasını İstiyorum: Evet Hayır

ÖZET

1970’li yıllardan itibaren başlayan, zeytinyağının insan sağlığı üzerindeki faydalarının ortaya konulmasına yönelik bilimsel araştırmalar ve 1990’lı yıllardan sonra özellikle kanser üzerindeki olumlu etkileri üzerine yapılan araştırma sonuçları neticesinde, 1990’lardan sonra, zeytinyağı bölgesel nitelikli bir ürün olmaktan çıkmış, üretim alanlarının dışında da önemli miktarlarda tüketilen bir yağ olmuştur. Bu da dünya zeytinyağı ticaretinin artması sonucunu doğurmuştur.

Dünya zeytinyağı üretiminin neredeyse tamamı Akdeniz ülkeleri tarafından yapılmaktadır. Dünya zeytinyağı üretim, tüketim, ihracat ve ithalat verileri incelendiğinde en fazla payı AB ülkelerinin aldığı görülmektedir. AB ülkeleri içerisinde özellikle İtalya, İspanya ve Yunanistan dünya zeytinyağı piyasasında etkin durumdadır. Türkiye de bir Akdeniz ülkesi ve üretici bir ülke olmasına rağmen dünya zeytinyağı piyasasından yeterince pay alamamaktadır.

“Avrupa Birliği’ndeki Önemli Zeytinyağı İhracatçıları ve Türkiye” adlı bu araştırmada, ilk olarak zeytin hakkında genel bilgiler verilerek zeytinyağının elde edilmesi, tanımı, çeşitleri ve yararları açıklanmaktadır. İkinci bölümde, zeytinyağının dünyadaki ve Avrupa Birliği’ndeki yeri incelenmiş ve bu doğrultuda dünyada ve AB’de zeytinyağı üretim, tüketim, ihracat ve ithalat değerleri ele alınarak yorumlanmıştır.

Çalışmanın son bölümünde Türk zeytinyağı sektörü üretim, tüketim, dış ticaret ve uygulanan politikalar açısından incelenmiş, İtalya, İspanya ve Yunanistan zeytinyağı sektörü ayrı ayrı ele alınarak, bu ülkelerin sektör içerisindeki yeri ortaya konulmuştur. Türkiye’nin sektörde söz sahibi olabilmesi için üretimden pazarlamaya eksikliklerine ve zeytinyağında uygulanan politikaların yetersizliğine dikkat çekilmiştir.

ABSTRACT

Since 1970, scientists make a lot of research concerning the positive effect of olive oil on health. And since 1990, they are working on olive oil's preventive effect on cancer. Results of the researchs have proven that olive oil is very useful for health, and so, after 1990's the consumption of olive oil has increased rapidly all over the world. Thus, world olive oil trade have expanded.

World's all olive oil production is almost made by the Mediterranean countries. When we investigate the world's olive oil production, consumption, exportation ve importation values, we find out that EU is leader in olive oil sector. The leader countries in EU are, Italy, Spain and Greece. Turkey is also a Mediterranean country and olive oil producer but its share in olive oil sector is very low.

In this research study entitled "Turkey and the Main Olive Oil Exporters in European Union", firstly, general information approaches about olive and the production process of olive oil and the definition and utility of olive oil are explained. In the second section, the world and EU's olive oil sector are investigated and world's and EU's olive oil production, consumption, exportation ve importation values are mentioned.

In the final section of this study, olive oil sector in Turkey concerning production, consumption, exportation and importation values and the policies which applied to the olive oil sector are expressed. Olive oil sector in Italy, Spain and Greece is investigated separately. Attracted attention on the Turkey's works and policies which is insufficient from the production and marketing phases of olive oil.

İÇİNDEKİLER

AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ ÖNEMLİ ZEYTİNYAĞI İHRACATÇILARI VE TÜRKİYE

YEMİN METNİ.....	II
TUTANAK.....	III
Y.Ö.K. DOKÜMANTASYON MERKEZİ TEZ VERİ FORMU.....	IV
ÖZET.....	V
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
KISALTMALAR.....	X
TABLolar LİSTESİ.....	XII
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	XIV
GİRİŞ.....	XV

BİRİNCİ BÖLÜM ZEYTİN VE ZEYTİNYAĞI

1.1. ZEYTİN.....	1
1.2. ZEYTİNYAĞI.....	3
1.2.1. Tanım.....	3
1.2.2. Zeytinyağı Üretimi.....	4
1.2.3. Zeytinyağı Elde Etme Yöntemleri.....	6
1.2.4. Zeytinyağı Türleri.....	9
1.3. ZEYTİNYAĞININ YARARLARI.....	12

İKİNCİ BÖLÜM DÜNYADA VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ZEYTİNYAĞI

2.1. DÜNYADA ZEYTİNYAĞI.....	16
2.1.1 Üretim ve Tüketim.....	16
2.1.2. Dış Ticaret.....	21

2.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ZEYTİNYAĞI.....	25
2.2.1. Avrupa Birliği'ndeki Zeytincilik Uygulamaları.....	25
2.2.2 Zeytinyağı Üretimi ve Tüketimi.....	28
2.2.3. Zeytinyağı Dış Ticareti.....	35
2.2.4. AB Ortak Tarım Politikası ve Zeytinyağı Ortak Piyasa Düzeni.....	42
2.2.4.1. Ortak Tarım Politikası.....	42
2.2.4.2. Zeytinyağı Ortak Piyasa Düzeni.....	46
2.2.5. AB'nin Zeytinyağı Üretimi Düzenlemeleri.....	49
2.2.6. AB'nin Zeytinyağı Pazarlaması Düzenlemeleri.....	51
2.2.7. AB'nin Zeytinyağı Stoklama Düzenlemeleri.....	53
2.2.8. AB'nin Zeytinyağı Dış Ticareti Düzenlemeleri.....	54

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ ÖNEMLİ ZEYTİNYAĞI İHRACATÇILARI VE TÜRKİYE

3.1. TÜRKİYE'DE ZEYTİNYAĞI.....	57
3.1.1. Üretim.....	57
3.1.2. Tüketim.....	64
3.1.3. İhracat.....	68
3.1.4. İthalat.....	79
3.1.5. Türkiye'de Zeytinyağında İzlenen Politikalar.....	79
3.2. AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ ÖNEMLİ ZEYTİNYAĞI İHRACATÇILARI...86	
3.2.1. İtalya.....	86
3.2.1.1. Üretim ve Tüketim.....	86
3.2.1.2. Dış Ticaret.....	92
3.2.2. İspanya.....	96
3.2.2.1. Üretim ve Tüketim.....	96
3.2.2.2. Dış Ticaret.....	102
3.2.3. Yunanistan.....	107
3.2.3.1. Üretim ve Tüketim.....	107
3.2.3.2. Dış Ticaret.....	113

3.3. TÜRKİYE VE İLGİLİ ÜLKELERİN ZEYTİNYAĞI SEKTÖRÜ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRILMASI.....	118
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	121
KAYNAKLAR.....	129

KISALTMALAR

A.B	: Avrupa Birliği
A.B.D	: Amerika Birleşik Devletleri
A.B.D\$	: Amerikan Doları
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
ASOLIVA	: İspanyol Zeytinyağı İhracatçıları Birliği
AT	: Avrupa Topluluğu
CBS	: Coğrafi Bilgi Sistemi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
DTS	: Dış Ticarete Standardizasyon Kurumu
EEC	: Avrupa Birliği Konseyi
EFA	: Gerekli Yağ Asitleri
EİB	: Ege İhracatçı Birlikleri
ESVITE	: Yunanistan Zeytinyağı İşleyicileri Derneği
EUR	: Euro
FAO	: Gıda ve Tarım Organizasyonu
FEOGA	: Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu
FOB	: Gemi Bordrasına Teslim
FORPPA	: İspanyol Tarımsal Fiyatlar, Üretim Planlanması ve Düzenleme Fonu
gr	: Gram
G.T.İ.P	: Gümrük Tarife İstatistik Pozisyon Numarası
HEPO	: Yunan Dış Ticaret Kuruluşu
IOOC	: International Olive Oil Council
kg	: Kilogram
lt	: Litre
OTP	: Ortak Tarım Politikası
PCO	: İspanyol Zeytin Üreticileri Birliği

s.	: Sayfa No
SENPA	: İspanyol Ulusal Tarım Ürünleri Servisi
SEVITEL	: Yunanistan Zeytinyağı Sanayicileri, İşleyicileri ve İhracatçıları Derneği
SOSOTE	: Yunanistan Zeytinyağı İşleyicisi Kooperatifleri Birliği
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TİM	: Türkiye İhracatçıları Meclisi
TL	: Türk Lirası
TS	: Türk Standardı
UZK	: Uluslar arası Zeytinyağı Konseyi
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
y.a.g.e	: Yukarıda adı geçen eser
YTL	: Yeni Türk Lirası
ZPD	: Zeytinyağı Piyasa Düzeni

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Zeytinyağı Türlerinin Yabancı Dil Karşılıkları.....	11
Tablo 2: Zeytinyağı Gümrük Tarife İstatistik Pozisyon Numaraları.....	11
Tablo 3: Dünya Zeytinyağı Üretimindeki Değişkenlik.....	17
Tablo 4: Dünya Zeytinyağı Üretimi (M: 1000 Ton).....	18
Tablo 5: Dünya Zeytinyağı Tüketimi (M: 1000 Ton).....	19
Tablo 6: Dünya Zeytinyağı İhracatı (M: 1000.Ton).....	23
Tablo 7: Dünya Zeytinyağı İthalatı (M: 1000 Ton).....	24
Tablo 8: AB'ndeki Lider Üretici Ülkelerin Zeytin Üretim Alanları.....	27
Tablo 9: AB'ndeki Lider Üretici Ülkelerin Yıllara Göre Zeytin Üretim Miktarları.....	28
Tablo 10: AB'nin Zeytinyağı Üretimi (Miktar: Ton).....	30
Tablo 11: AB'nin Ülkeler İtibariyle Zeytinyağı Üretimi (Miktar: 1000 Ton).....	31
Tablo 12: AB'nin Zeytinyağı Tüketimi (Miktar: Ton).....	32
Tablo 13: AB'nin Ülkeler İtibariyle Zeytinyağı Tüketimi (Miktar : 1000 Ton).....	33
Tablo 14: AB'nin Üretim Bakımından Yeterliliği (Miktar:Ton).....	34
Tablo 15: AB'nin Zeytinyağı İhracatı (Miktar:1000 Ton, AB içi ihracat hariç).....	36
Tablo 16: AB'nin Zeytinyağı İthalatı (Miktar:1000 Ton, AB içi ithalat hariç).....	38
Tablo 17: AB'nin Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Gerçekleştirdiği İthalat (Miktar: 1000 Ton).....	39
Tablo 18: AB'nin Zeytinyağı İthalatında Türkiye'ye ve 3. Ülkelere Uygulanan Vergi.....	40
Tablo 19: Birlik İçi Zeytinyağı Ticareti (1.000 Ton).....	41
Tablo 20: Birlik İçi Satışların Ülkelere Göre Dağılımı (1996/97-2001/02 ortalaması).....	42
Tablo 21: AB'de Zeytinyağı İçin Verilen Üretim Yardımı (EUR/100 kg).....	50
Tablo 22: AB'ye Üye Devletler İçin Ulusal Garanti Edilen Miktarlar (prina yağı dahil).....	51
Tablo 23: AB'de Zeytinyağı Kalite Sınıflandırması (Oleik Asit Cinsinden)	52
Tablo 24: Türkiye'nin Sofralık ve Yağlık Zeytin Üretimi.....	61
Tablo 25: Türkiye'nin Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı Üretimi.....	62

Tablo 26: Türkiye'nin Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı Tüketimi.....	64
Tablo 27: Türkiye'nin Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı İhracatı.....	68
Tablo 28: Ülkelere Göre Zeytinyağı İhracatımız.....	69
Tablo 29: Zeytinyağı Ortalama İhracat Fiyatları (ABD\$/Kg).....	71
Tablo 30: Başlıca İhraç Pazarlarımızın İhracat Miktarımız İçerisindeki Payı.....	73
Tablo 31: Türkiye'nin Çeşitlere Göre Zeytinyağı İhracatı	75
Tablo 32: Türkiye'nin Ambalaj Şekillerine Göre Zeytinyağı İhracatı	78
Tablo 33: Türkiye'nin Zeytinyağı İthalatı.....	79
Tablo 34: Türkiye'de Zeytinyağına Uygulanan Primler.....	81
Tablo 35: İtalya'nın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı Üretimi.....	89
Tablo 36: İtalya'nın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı Tüketimi.....	91
Tablo 37: İtalya'nın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı İhracatı (Birlik İçi Hariç).....	94
Tablo 38: İtalya'nın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı İthalatı (Birlik İçi Hariç).....	95
Tablo 39: İspanya'nın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı Üretimi.....	100
Tablo 40: İspanya'nın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı Tüketimi.....	102
Tablo 41: İspanya'nın Üyelik Öncesi ve Sonrası Zeytinyağı İhracatı (Birlik İçi Dahil).....	103
Tablo 42: İspanya'nın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı İhracatı (Birlik İçi Hariç).....	105
Tablo 43: İspanya'nın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı İthalatı (Birlik İçi Hariç).....	106
Tablo 44: Yunanistan'ın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı Üretimi.....	110
Tablo 45: Yunanistan'ın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı Tüketimi.....	112
Tablo 46: Yunanistan'ın AB Üyeliği Öncesi ve Sonrası Zeytinyağı İhracatı (AB içine ihracat dahil).....	115
Tablo 47: Yunanistan'ın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı İhracatı (Birlik İçi Hariç).....	117

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Dünya Zeytinyağı Üretimi ve Tüketimi.....	20
Şekil 2: Dünya Zeytinyağı İhracatı ve İthalatı.....	25
Şekil 3: Türkiye’de Kişi Başına Zeytinyağı Tüketimi.....	65
Şekil 4: Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı Ortalama İhraç Fiyatları.....	71
Şekil 5: Son Dört Sezonda Zeytinyağı İhracatımızın Ülkelere Göre Dağılımı (ABD\$).....	72
Şekil 6: Son Dört Sezonda En Çok Zeytinyağı İhracatı Yaptığımız İlk Üç Ülke	74
Şekil 7: İtalya’da Zeytinciliğin Kurumsal Yapısı.....	87
Şekil 8: İtalya’da Zeytinyağı Pazarlama Organizasyonu.....	93
Şekil 9: İspanya’da Zeytinciliğin Kurumsal Yapısı.....	98
Şekil 10: İspanya’da Zeytinyağı Pazarlama Organizasyonu.....	104
Şekil 11: Yunanistan’da Zeytinciliğin Kurumsal Yapısı.....	108
Şekil 12: Yunanistan’da Zeytinyağı Pazarlama Organizasyonu.....	114

GİRİŞ

Zeytinyağı, zeytin ağacının olgun meyvelerinden mekanik yolla elde edilen, oda sıcaklığında sıvı olan, berrak, yeşilden sarıya değişen renkte, kendine özgü tat ve kokuda, doğal olarak tüketilebilen bitkisel kaynaklı bir yağdır.

Dünyada her geçen gün artan sağlık bilinci insanları doğal besinlere yöneltmiş ve bu doğrultuda özellikle kalp ve koroner damar hastalıklarına karşı önleyici etkisi bilimsel olarak kanıtlanan zeytinyağına olan talep artmıştır.

Zeytinyağı çoğunlukla zeytin ağacının yetişme koşullarına uygun iklime sahip olan Akdeniz'e kıyısı olan ülkelerce üretilmektedir. Dünyada zeytinyağı üretiminde söz sahibi olan ülkeler sırasıyla İspanya, İtalya, Yunanistan, Tunus ve Türkiye'dir. Son yıllarda Suriye de zeytin ve zeytinyağına yaptığı yatırımlar sonucunda üretimini artırmış ve Türkiye için yeni bir rakip olarak dünya piyasasında yerini almıştır. Konuyu tüketim açısından ele aldığımızda dünya zeytinyağı tüketiminden en fazla pay alan ülkeler sırasıyla İtalya, İspanya, Yunanistan ve ABD'dir.

Dünya zeytinyağı üretiminde yıllar itibariyle periyodisiteye bağlı olarak dalgalanmalar görülmekle birlikte tüketim her geçen yıl artmaktadır. Günümüzde zeytinyağı yalnızca üretim bölgelerinde tüketilen yani bölgesel nitelikli bir ürün olmaktan çıkmış, ABD, Kanada, Japonya ve Avustralya gibi üretici olmayan ülkelerde de rağbet görmeye başlamıştır. Artan talep ve özellikle ABD, Kanada, Japonya gibi yüksek gelirli bireylerin yaşadığı, birinci dünya ülkelerinin zeytinyağına olan ilgisi zeytinyağı dış ticaretini de canlandırmış, dünya zeytinyağı ihracat ve ithalatı artmıştır.

Günümüz koşullarında zeytinyağı sektörü içerisinde Türkiye'yi konumlandığımızda gerek zeytinyağı üretiminden gerekse zeytinyağı ihracatından yeterince pay almadığımız görülmektedir. Bu çerçevede, zeytinyağı sektöründe lider olan İtalya, İspanya ve Yunanistan'ın üretimden pazarlamaya kadar her aşamada

uyguladığı yöntem ve politikaların ele alınması ve incelenmesi gerekmektedir. Buradan hareketle çalışmanın amacı; Türkiye'nin zeytinyağı sektöründeki durumunu ortaya koymak ve AB üyesi lider ülkelerin bu noktaya gelmelerinde etkili olan unsurları irdeleyerek Türk zeytinyağı sektörü sorunlarının çözümüne yönelik olarak yapılması gerekenleri tespit etmektir.

Çalışmanın birinci bölümünde; zeytin ve zeytinyağı hakkında genel bilgiler verilerek, zeytinyağının elde edilme süreci, çeşitleri ve yararları açıklanmaktadır.

İkinci bölümde; zeytinyağının dünyadaki ve Avrupa Birliği'ndeki yeri incelenerek ve bu doğrultuda üretim, tüketim ve dış ticaret verileri değerlendirilmektedir.

Çalışmanın üçüncü ve son bölümünde ise; Türk zeytinyağı sektörü, üretim, tüketim ve dış ticaret verileri doğrultusunda ele alınmaktadır ve zeytinyağında izlenen politikalar irdelenmektedir. Yine, Avrupa Birliği içerisinde yer alan ülkelerin zeytinyağı üretim, tüketim ve dış ticaret verileri incelenmektedir ve Avrupa Birliği'nin Ortak Tarım Politikası çerçevesinde zeytinyağına yönelik olarak uyguladığı politikalar açıklanmaktadır. Avrupa Birliği'ndeki önemli zeytinyağı ihracatçıları olan İtalya, İspanya ve Yunanistan'ın sektördeki yerleri ayrı ayrı ele alınarak ve bu ülkelerin Avrupa Birliği'ne dahil olmalarının zeytinyağı ticaretine olan etkisi ortaya konmaya çalışılmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ZEYTİN VE ZEYTİNYAĞI

1.1 Zeytin

Dünyanın en sağlıklı ve doğal bitkisel yağ kaynağı olan zeytinin tarihi, günümüzden 8.000 yıl öncesine dayanır. Tarihi gelişimi içinde birçok efsaneye kaynak olan zeytin, eski uygarlıkların yazıtları ve kutsal kitaplarda yer almıştır. Ayrıca, beyaz bir güvercinin Nuh'un gemisine tufan sonrası canlılık belirtisi olarak, ağzında zeytin dalı ile dönmesi nedeniyle, zeytin yüzyıllardır barışın simgesi kabul edilmektedir.¹

Zeytin ve zeytin mamulleri insanların ilk tanıdığı, besin değerini bildiği ve ticari ürün olarak değerlendirdiği üç üründen biridir. Henüz akçeli ticaretin başlamadığı dönemlerde, mal değişimi ve sonra altın karşılığı alışverişlerde zeytin, diğer önemli ürünler olan buğday ve şarap ile birlikte üç temel ticari emtia içinde yerini almıştır. Arkeolojik bulgular arasında ve özellikle batık gemilerden çıkartılan sağlam şekilde kalabilmiş olan Amphorolar zeytin ve zeytinyağının buğday ve şarap ile beraber ticareti yapılan üç üründen biri olduğunu göstermektedir.²

Oleacea familyasının bir üyesi olan zeytinin (*Olea europaea* L.) anavatanı, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ni de içine alan Yukarı Mezopotamya ve Güney Ön Asya'dır. Yayılışı iki koldan olmuştur. Birincisi, Mısır üzerinden Tunus ve Fas'a, diğeri ise Anadolu boyunca Ege adaları, Yunanistan, İtalya ve İspanya'yadır. İlk kültüre alınışı ve ıslahı Samiler tarafından yapılmıştır.³

Zeytin ağacı binlerce yıldan beri varolan, Akdeniz ülkelerinin ve uygarlığının simgesi, tüm kutsal kitapların ağacıdır. Zeytin herdem yeşil, genetik olarak

---

¹ Zeytin ve Zeytinyağı, Erişim: 17.04.2005,
www.agri.ankara.edu.tr/bahce/pratikbilgiler/meyve/zeytin/genel.htm

² AKTAN, Nihat., KALKAN, Hatice., **Sofralık Zeytin Teknolojisi**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1999, s.1

³ ERTEM, Hayri., **Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu'sunun Florası**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987, s.8

periyodisite eğilimi gösteren, uzun yıllık bir meyve ağacıdır. Meyvesi, doğasından gelen acılık maddesi nedeniyle doğrudan değil mutlaka işlenerek tüketilmekte, bu nedenle zeytin meyvesi yağlık ve sofralık olarak ayrılmaktadır.⁴

Sofralık zeytin, kültüre alınmış zeytin ağacı (*Olea europaea sativa* Hoffg, Link) meyvelerinin tekniğine uygun olarak acılığı giderilip, laktik asit fermantasyonuna tabi tutularak veya tutulmayarak gerektiğinde laktik asit ve/veya diğer katkı maddeleri ilave edilen, pastörizasyon veya sterilizasyon işlemine tabi tutularak veya tutulmadan elde edilen mamuldür.⁵

Zeytin, ekolojik açıdan dünyanın belirli bölgelerinde kendine uygun yaşam alanı bulmuştur. Genel olarak güney ve kuzey yarım kürenin 30⁰- 45⁰ enlemleri arası, zeytinin üretim kuşağı olarak nitelendirilmektedir. Akdeniz iklim kuşağında, denize paralel olan dağlara kadar olan kıyı şeridi ve dikey uzanan dağların etekleri zeytin için elverişli ve optimum alanları oluşturmaktadır. Dünya zeytin üretiminin Akdeniz’de yoğunlaşmasının sebeplerinden biri de budur.⁶

Zeytinin diğer meyve ağaçlarından en önemli farkı uzun ömürlü olmasıdır. Bin yıldan bile fazla yaşayabilir. Bir zeytin ağacının ortalama ömrü 300-400 yıldır.⁷ Uzun ömürlü olması nedeniyle zeytin ağacının adı, mitoloji ve botanikte “ölümsüz ağaçtır”. Derinlere uzayan kökleri sayesinde kalkerli, çakıllı, taşlı ve kurak topraklarda yetiştirilmeye elverişli olan zeytin ağacı için en verimli ortam, yazları sıcak, kışları ise ılıman geçen iklimlerdir. Çünkü zeytin ağacı, ışığı, güneşi ve 15° C üstündeki sıcaklığı sever. Yıllık ortalama 220 mm yağış, zeytin ağacının verimli bir şekilde büyümesi için yeterlidir. Bu özelliklerinden ötürü, her ne kadar Akdeniz iklimini severse de, günümüzde Kaliforniya (ABD), Japonya, hatta güney yarım küredeki Avustralya’da zeytin tarımı yapılmaktadır. Zeytin ağacı genellikle rakımı

---

⁴ TUNALIOĞLU, Renan., “Zeytinyağı”, **T.E.A.E-Bakış**, Sayı:1, Nüsha:4, Aralık 2002, s.1

⁵ AKTAN, KALKAN, **a.g.e.**, s.1

⁶ DÖNMEZ, Sermin., “AB’de Zeytinyağı Piyasa Düzeni ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2004, s.1

⁷ T.C. İzmir Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, **Zeytin**, Emre Basımevi, İzmir, 2005, s.1

düşük coğrafyalarda yetişir. Ancak denizden 1000 metre yükseklikte de zeytin tarımı yapılabilmektedir.⁸

Bir zeytinin ağırlığı 1 – 14 gram arası olabilir, 5 gr'dan büyük olanlar iri olarak kabul edilir. Zeytin ağacı 3 – 18 metre yüksekliğinde olabilir. Ağırlıkça zeytinin %10 – 35'i yağdır. Zeytin çekirdek çapının, zeytin çapına oranı 1/5, 1/9 arasında değişir. Oran küçüldükçe zeytinin değeri artar.⁹ Zeytin alanlarında hektar başına 100 ila 250 ağaç yer alır. Her bir zeytin ağacı ortalama 15 ila 50 kg zeytin verir. Çeşide ve sıkma yöntemine bağlı olarak 4 ila 6 kg zeytinden 1 litre zeytinyağı elde edilir. Bu yüzden hektar başına ve yılda 3000 litre zeytinyağı üretilebilir. Zeytin ağacının verdiği ürün yıldan yıla değişir. Ağaç soğuk havaya dayanabilir fakat yaprak tomurcuklarına zarar verecek ve üretimi azaltacak uzun don dönemi ağacı etkileyecektir. Gerektiği gibi yetiştirilirse bir zeytin ağacı 5 yıldan sonra zeytin vermeye başlayabilir. Bununla birlikte ürün en iyi 10 yıldan sonra alınmaktadır.¹⁰

Dünyada yaklaşık 10 milyon hektar alan üzerinde 900 milyonu aşkın zeytin ağacı olduğu tahmin edilmektedir. Söz konusu zeytin ağacı varlığının % 98'i Akdeniz ülkelerinde yoğunlaşmış durumdadır. Dünya' da en önemli zeytin üreticisi ülkeler arasında İspanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz, Tunus, Türkiye, Suriye, Fas ve Cezayir sayılmaktadır.¹¹

1.2 Zeytinyağı

1.2.1 Tanım

Zeytinyağı; zeytin ağacının meyvesi olan zeytin danesinin normal iriliğini aldığı ve yağ oluşumunun en yüksek seviyeye ulaştığı dönemde hasat edilerek çeşitli

---

⁸ Komili Zeytinyağı, Erişim: 20.05.2004, www.komilizeytinyagi.com.tr/uretim_ve_kalite_center.htm

⁹ Zeytin ve Madencilik, Erişim: 10.06.2004, www.maden.org.tr/yeni3/yayinlar/raporlar/zeytincilik-madencilik.pdf

¹⁰ Zeytin Hasadı, Erişim: 18.02.2005, <http://r0.unctad.org/infocomm/anglais/olive/crop.htm>

¹¹ Zeytin ve Zeytinyağı, Erişim:03.05.2004, www.ihracatdunyasi.com/guncel20.html

fiziksel işlemler uygulanarak elde edilen yağdır.¹²

Zeytinyağı; zeytin ağacı meyvesinden doğal niteliklerinde değişikliğe neden olmayacak bir ısı ortamında, sadece yıkama, sızdırma, santrifüj ve filtrasyon işlemleri gibi mekanik veya fiziksel işlemler uygulanarak elde edilen, berrak, yeşilden sarıya değişebilen renkte, kendine özgü tat ve kokuda olan doğal halinde gıda olarak tüketilebilen bir yağdır.¹³

Zeytinyağı sektörü; zeytinin hasat edilip sıkılmasından elde edilen zeytinyağının sınıflandırılması, filtrasyonu, gerektiğinde rafinasyonu, ambalajlanması, depolanması ve yurt içinde ve yurt dışında dökme ya da ambalajlı şekilde pazarlanması işlemlerini kapsamaktadır. Tarımsal bir ürün olan zeytin danesinin ilk hammadde olarak üretilip işlenmesinden başladığı için zeytinyağı sektörü tarıma dayalı bir sektördür. Sektörün zeytin yetiştiriciliğinden başlayan üretim zincirinde yağ verimi ve kalitesi zeytin ağacının cinsi, yetiştiği coğrafya ve iklim şartları ile birlikte bakım ve hasat uygulamalarına bağlıdır. Zeytin üretimi zeytin ağacının özelliğinden kaynaklanan periyodisiteden dolayı bir yıl çok (var yılı), bir yıl az (yok yılı) ürün verdiği için zeytinyağı üretimi de yıllar itibariyle periyodisite nedeniyle dalgalı bir seyir izlemektedir.¹⁴

1.2.2 Zeytinyağı Üretimi

Zeytinyağı aşağıdaki adımlar takip edilerek elde edilir:¹⁵

1. Zeytin hasadı

Zeytin hasadı Ekim ayının sonundan Ocak ayı sonuna kadar sürer. Zeytin sağlam, deliksiz, lekesiz olmalı, yere düşüp toprağa değenlerden değil, ağaçtan

¹² TİBET, Ümmühan., “Natürel Zeytinyağlarının Kalitesine Etki Eden Faktörler”, **Zeytinyağı ve Prina Yağı Sempozyumu ve Sergisi Bildirileri**, Dinç Ofset, İzmir, 2005, s. XXXVIII

¹³ TİBET, Ümmühan., “Tağşiş Saptama Yöntemleri”, **Zeytinyağı ve Prina Yağı Sempozyumu ve Sergisi Bildirileri**, Dinç Ofset, İzmir, 2005, s. 30

¹⁴ GÖKSU, a.g.e., s.1

¹⁵ ATILLA, A. Nedim., **Batı Anadolu Zeytinyağı Kültürü**, Stil Matbaacılık, İzmir, 2003, s.26

toplanmalıdır. En iyi toplama zamanı, zeytinin renginin koyulaşmaya başladığı dönemdir. “Çok iyi erken sızma” zeytinyağı için, zeytin, biyolojik sürecini tamamlamadan önce toplandığında elde edilir.

En iyi toplama şekli, taraklar aracılığıyla meyveyi ağaçtan koparıp, üzeri fileli örtüyle kaplı toprağa düşüren yöntemdir. Son zamanlarda makineleşen toplama sisteminde, ürüne zarar vermeyen vibratörler ve hidrolik süpürgeler kullanılmaktadır. Sopayla vurarak veya silkeleyerek yere düşenleri toplama, zeytine zarar vereceğinden artık tavsiye edilmemektedir.

2. Zeytinin fabrikaya taşınması

Toplanan zeytinin, işlenmek üzere, hemen sıkılmaya götürülmesi gerekir. Üreticiler çuvallara doldurdukları zeytinleri hemen sıkımhanelere götürmek ister. Bunun mümkün olmadığı durumlarda zeytinler, tahta veya plastik kasalarda, kuytu, serin ve havadar, kötü kokulardan uzak yerlerde saklanmaktadır. Isıyı gereksiz arttırıp, fermentasyon ve oksidasyona yol açan jüt veya plastik çuvallardan kesinlikle kaçınılmasına özen gösterilmektedir.

3. Yıkama

Zeytin, öğütülmeden önce, üzerindeki yaprak, sap ve çöpten arındırılmaktadır. Bunun için, soğuk suyla yıkandıktan sonra, fazlalık suyun akması için titreşimli ızgaralardan geçirilmektedir.

4. Öğütme

En eski yöntem olan öğütmede, taşlı veya çekiçli değirmenler kullanılmaktadır. İki, üç veya yuvarlak birçok taş, zeytinin hepsini aynı şekilde öğütür. Çekiçli değirmenler çok hızlı çalışır ve hamuru buharlaştırabilir. Bu işlemde, çıkan kokulu dumanlar yok edilmeye çalışılmaktadır. Hamur, ne çok iri, ne çok ince, ellendiğinde, çekirdek parçalarının hissedildiği bir kıvamda olmalıdır. Bu

parçacıkların bulunması çok önemlidir, çünkü zeytinyağının sulu kısmından ayrılmasını kolaylaştırır.

Bir diğer önemli nokta ise yoğurmadır. Geleneksel değirmenlerde yoğurma işini değirmen yapar. Aynı iş, çekiçli değirmenlerde, özel bir makine tarafından yavaş yavaş yoğrularak yapılır. İyi sonuç almak için, hamuru, 25 derecede ve uzun süre (en az 30-45 dakika) ısıtmak gerekir. Yoğurma ile, yağın tadını veren polifenollerin açığa çıkması arasında sıkı bir ilişki vardır. Bunun gibi, yoğurma makinesinin temizliği de, daha önceden kalma, düşük kalite zeytin parçacıklarının giderilmesi açısından çok önemlidir. Çünkü bu, yağın kalitesine olumsuz etki edecektir.

5. Yağ çıkarma (katı ve sıvı fazın ayrıştırılması)

Yağ çıkarmada klasik ve modern yöntemler kullanılmaktadır, tüm bu yöntemlerde sıcaklığın 35 C°'yi geçmemesi gerekir.

Yağ, geçmişte, yüzeye çıkartılarak elde edilirdi. Suyun yüzeyine çıktığında, büyük kaşık veya kepçelerle toplanırdı. Sonraları, ahşap mengenalere ve daha sonra da hidrolik preslere geçildi. Yakın zamanda, basınç uygulamadan yağı, doğruca, yoğrulmuş hamurdan elde edebilen santrifüjler kullanılmaya başlandı.¹⁶

1.2.3 Zeytinyağı Elde Etme Yöntemleri

(i) Hidrolik Pres (Sulu Sistem)

Kol ya da hayvan gücüyle çalışan mengelerin yerini önce kasnaklı buhar enerjisi, daha sonra da elektrikle işletilen hidrolik presler aldı. Hidrolik sistemle sıkılan zeytinin randımanı klasik mengeneyle oranla daha fazladır, çünkü baskı gücü daha yüksektir. Hidrolik presler genelde bir kuru bir sulu ya da bir kuru ve iki sulu sıkım ilkesine göre çalıştırılır. Bunlardan makbul olanı kuru sıkımdan elde edilen ilk

---

¹⁶ y.a.g.e, s.27

parti yağıdır. Torbalar içinde maşrapayla 35°-40° C sıcaklıkta su ilave edilerek gerçekleşen ikinci sıkım, zeytinden alınan yağ randımanını artırır. Ne var ki, sıcak su yağın kalitesini bozan oksidasyon sürecini de başlatır. Hele, zeytin sıkılmadan önce çok beklemiş ve asit oranı artmışsa, bir de sıcak su ile baskı işlemi uygulanınca yağın kokusu ve tadı bozulacak, asidi daha da yükselecektir. Bu arada, kaliteli yağların görece düşük baskı gücü ile işletilen preslerde elde edildiği unutulmamalıdır: Sözelimi, yeni bir hidrolik preste, hamur torbaları üzerine santimetrekaeye 50-60 kiloya kadar baskı uygulanabilir. Ancak, hamur iyice sıkıştırıldığından, karasu ve yağ separatöre daha yavaş gider. Oysa santimetrekaeye 40 kilonun altında baskı uygulandığında daha az sıkışacak olan hamurdaki yağ hücreleri yağlarını kolay bıraktıkları için daha niteliklidir.¹⁷

Zeytinin yağını ve bitkisel suyunu içeren bu yağlı su, daha sonra “polima” ya da “dağar” denilen dinlenme (dekantasyon) havuzlarına aktarılır. Bu havuzların içi genelde fayansla kaplıdır. “Kara sac” veya beton havuzlar sakıncalıdır. Şıra dinlenince, zeytinyağı üste çıkar, karasu altta kalır. Dinlendirme süresinin 36 saati aşmamasına özen gösterilir. Çünkü, “dağar”da bekletilen yağlı suda bulunan meyva eti parçaları (pulp) içinde bulunan enzimler çalışarak yağın asitliğinin artmasına yol açar. Ayrıca, karasu vanası açıldığında, yüzde bir-iki oranında da olsa, yağın karasuyla akıp gitmesi engellenemez.¹⁸

Daha ileri teknoloji kullanılan sulu sistem işletmelerde ise, zeytinyağının karasudan ayrışması merkezkaç (santrifüj) sistemi ile işleyen bir ayırıcı (separatör) aracılığıyla daha kısa sürede otomatik olarak sağlanır, üstelik karasuya yağ kaybı asgariye indirilir. Separatörün bir borusundan çıkan zeytinyağı temiz bir kaba alınırken, öteki borusundan gelen karasu ise “gider”e verilir. Güğümlerle dışarı sevk edilen yağın dışında kalan yağ, borularla madeni fıçılara (bandon) ya da paslanmaz çelik depolara, kimi eski işletmelerde ise içi fayans kaplı sarnıçlara alınır ve bir süre dinlendirilir.

Temizlenmiş eski petrol varillerinden sac “bandonlar” zeytinyağı depolamak

¹⁷ ÜNSAL, Artun., **Ölmez Ağacın Peşinde**, Cem Turan Ofset, İstanbul, 2003

¹⁸ y.a.g.e., s.169

için uygun değildir; gene de kimi küçük ve geri teknoloji sulu baskı işletmelerinde görülür. Havadan ve ışıktan olabildiğince korunması gereken iyi kaliteli yağlar genelde paslanmaz çelik bandonlarda ya da fayanslı yer altı sarnıçlarında saklanır. Galvanizli sac bandonlar orta kaliteli yağlar için uygun olabilir. “Sabunluk” olarak ayrılan düşük nitelikli yağlar ise sac varillerde depolanabilir.

(ii) Hidrolik Süper Pres (Modern Kuru Sistem)

Süper pres ya da kuru sistem daha ileri bir teknolojiye dayalıdır. Kimi işletmede taş değirmen, daha ileri teknoloji kullanan görece büyük ölçekli işletmelerde ise madeni “kırıcı-karıştırıcı” kullanılır. Madeni kırıcı-karıştırıcılar kapalı bir birim olarak çalışır. İçinde çekiçli kırma değirmeni ve paletli malaksörü (karıştırıcısı) vardır. Taş değirmen saatte 300-500 kilo zeytini baskıya uygun hamura dönüştürürken, bu makineler saatte 2 ton zeytin işleyebilir. Bu nedenle, işletmenin zeytin işleme kapasitesini hızlandırır ve artırır.

Zeytin hamuru daha sonra naylondan örülmüş yuvarlak torbalara (disk torba ya da bere) “dozatör” aracılığıyla homojen bir biçimde yayılır. Kullanılan süper presin ebatlarına göre, bazı işletmelerde üç veya yedi hamurlu disk torbaya bir hamursuz disk torba ve bir de madeni disk yerleştirme düzeniyle, pres arabalarına yüklenir ve presin altına konur. Süper preslerin, baskı gücü hidrolik preslere oranla daha fazladır. Bu nedenle, zeytin prinasında kalan kayıp yağ oranı sulu sisteme göre daha azdır. Ama, basınç hızla arttırılırsa prinada fazla yağ kalır. Bu yüzden, basınç yavaş yavaş yükseltilir, 15-20 dakikada en güçlü noktasına ulaştırılır. Torbalar maksimum basınçta en az 15 dakika tutulur ve yağın iyice sızması sağlanır.

Daha sonra santrifüjlü separatöre giren şıranın içerdiği karasu, yağ ve pulp tortuları bu yüksek devirli aygıt aracılığıyla ayrışır. Böylece, yağ kaybı asgari düzeyde tutulur.

(iii) Kontinü Sistem¹⁹

Kontinü sistem sulu ya da kuru sisteme oranla daha kısıtlı bir iş gücünün yeterli olduğu, paslanmaz çelikten donanımlı ve santrifüj tekniğine dayalı bir sistemdir. Halk arasında “tam otomatik sistem” olarak adlandırılan kontinü sistemde zeytinin fabrikaya gelişinden zeytinyağına dönüşmesine kadar geçen tüm işlemler herhangi bir kesintiye uğramaksızın gerçekleşmektedir.

Kontinü sistemde işçilik daha seridir, çok sayıda kalifiye elemana gerek yoktur. Dahası, hamurun torbalara konup sıkılması işlemini ortadan kaldıran kontinü sistem tam olmamış zeytini de kolayca işleyebilir. Oysa, sözgelimi erken mahsul zeytin, geleneksel mungeneli preste kayar, olgun olması gerekir.

Kontinü sistemin zeytin işleme kapasitesi daha yüksektir. Bu nedenle fabrikaya gelen zeytinlerin bekleme süresi kısaldığından asitlenme riski azalır, zeytinyağının kalitesi ise artar. Dahası, baskı gücü daha yüksek olduğu için prinada kalan yağ yüzde 4-5 gibi asgari bir orana indirir. Oysa sulu baskıda prinada kalan yağ oranı ortalama yüzde 10-15, süper preste ise yüzde 6’dır. Ayrıca, separatörleri daha güçlü olduğundan, karasu ile birlikte sürüklenen yağ oranını yüzde 0.1 gibi en düşük düzeyde tutar. Son olarak, işlem sırasında az su kullanıldığı, ayrıca zeytin karasuyu toprağa verilmeyip borularla filtre tanklarına gönderilerek arıtıldığı için, “doğal çevreye” çok daha saygılı bir sistemdir.

1.2.4 Zeytinyağı Türleri

Türk Standartları Enstitüsünün TS 341 no’lu standardında zeytinyağı elde edilmesine ve üretimde uygulanan metotlara göre; Natürel, Rafine ve Riviera olmak üzere üç sınıfa ayrılır. TS 341 standardındaki tanımlara göre;²⁰

Natürel zeytinyağı, zeytin ağacı meyvesinden doğal niteliklerinde değişikliğe neden olmayacak bir sıcaklıkta, çeşitli mekanik veya fiziksel işlemler uygulanarak

¹⁹ y.a.g.e. s.170,171,172

²⁰ TS 341, Yemeklik Zeytinyağı Standardı, 2004, s.1,2

Üretilen ve doğal halde gıda olarak tktilebilen yağdır. Natürel zeytinyağı, yeşilden sarıya değişebilen renklerde, kendine özgü tat ve kokuda olmalı, gözle görülebilir yabancı madde içermemelidir. Natürel zeytinyağı, ihtiva ettiği serbest yağ asitleri oranına ve duysal, fiziksel ve kimyasal özelliklerine göre natürel sızma zeytinyağı, natürel birinci zeytinyağı, natürel ikinci zeytinyağı olmak üzere üç tre ayrılır.

Natürel sızma zeytinyağı, serbest yağ asitliği, oleik asit cinsinden her 100 gramda 1,0 gramdan fazla olmayan yağdır.

Natürel birinci zeytinyağı, serbest yağ asitliği, oleik asit cinsinden her 100 gramda 1,0 gr' dan az, 2,0 gr' dan fazla olmayan yağdır.

Natürel ikinci zeytinyağı, serbest yağ asitliği, oleik asit cinsinden her 100 gramda 2,0 gr' dan az, 3,3 gr' dan fazla olmayan yağdır.

Rafine zeytinyağı, natürel halinde gıda olarak tktilemeyen ham zeytinyağının, doğal trigliserit yapısında değişikliğe yol amayan yöntemlerle rafine edilmeleri sonucu elde edilen, rafinasyon artığı madde ihtiva etmeyen ve serbest yağ asitliği, oleik asit cinsinden her 100 gr' da 0,3 gr' dan fazla olmayan yağdır. Rafine zeytinyağı, berrak tortusuz; sarıdan, sarının en açık rengine kadar değişebilen tonda, Őeffaf görünümde ve kendine özgü tat ve kokuda olmalı, gözle görülebilir yabancı madde içermemelidir.

Riviera zeytinyağı, natürel zeytinyağı ile rafine zeytinyağı karışımından meydana gelen ve özellikleri natürel zeytinyağı ile rafine zeytinyağı arasında değişen ve serbest yağ asitliği, oleik asit cinsinden her 100 gr' da 1,5 gr' dan fazla olmayan yağdır. Riviera zeytinyağı, yeşilden sarıya değişebilen renklerde ve kendine özgü tat ve kokuda olmalı, gözle görülebilir yabancı madde içermemelidir.

Bu sınıflandırmanın dışında son yıllarda tüm dünyada artan organik gıda trendinden zeytinyağı da etkilenmiş ve organik zeytinyağı üretimine de başlanmıştır. Organik zeytinyağı, sentetik kimyasal tarım ilaçları, hormonlar ve mineral gübreler

kullanılmadan, çevre ve sanayi kirliliğinden uzak yörelerde, anlaşmalı zeytin üreticileri tarafından, tamamıyla doğal yöntemlerle yetiştirilen zeytinlerden elde edilen ve doğrudan tüketime uygun zeytinyağıdır. Ürünün sertifikasyon kuruluşu tarafından onaylandığını belirten ibarenin etiketin üzerinde yer alması gerekmektedir.²¹

Tablo 1 Zeytinyağı Türlerinin Yabancı Dil Karşılıkları

Türkçe	Fransızca	İngilizce	İtalyanca	İspanyolca
Naturel sızma zeytinyağı	Huile d'olive vierge extra	Extra virgin olive oil	Olio d'oliva extra vergine	Aceite de oliva virgen extra
Naturel birinci zeytinyağı	Huile d'olive vierge	Virgin olive oil	Olio d'oliva vergine	Aceite de oliva virgen
Naturel ikinci zeytinyağı	Huile d'olive vierge ordinary	Ordinary virgin olive oil	Olio d'oliva vergine corrente	Aceite de oliva virgen corriente
Rafine zeytinyağı	Huile d'olive raffinee	Refined olive oil	Olio d'oliva raffinato	Aceite de oliva refinado
Riviera zeytinyağı	Huile d'olive	Olive oil or pure olive oil	Olio d'oliva	Aceite de oliva

Kaynak: TS 341, Yemeklik Zeytinyağı Standardı, 2004, s. 9

Tablo 2 Zeytinyağı Gümrük Tarife İstatistik Pozisyon Numaraları

Armonize Sistem No.	Ürün Adı
1509	Zeytinyağı ve fraksiyonları
150910	Saf zeytinyağı
150910100000	Saf lampant zeytinyağı
150910900011	Ekstra natürel zeytinyağı
150910900012	İnce natürel zeytinyağı
150910900019	Diğerleri (karma zeytinyağı)
150990	Diğerleri
150990000013	Rafine zeytinyağı
150990000019	Diğerleri

Kaynak: Mevzuat.net, Erişim: 12.01.2006

<http://www.mevzuat.net/demo/gtipler/kelime.asp?kelime=zeytinya%u011F%u0131>

²¹ Tarış Zeytinyağı Broşürü - Zeytinyağının Öyküsü, Zeytinyağının Sınıflandırılması, s.3

1.3 Zeytinyağının Yararları

Zeytinyağı, ekonomik öneminin yanı sıra günümüzde evrensel bir ideolojiye dönüşen “sağlıklı yaşam” olgusu içerisinde yer alan en önemli besin maddelerinden biridir. Buna bağlı olarak, çeşitli hastalıklarla birlikte kanser riskini de azalttığı söylenen “Akdeniz beslenme modeli” batılı ülkelerce benimsenmiş durumdadır. Bu yüzden, başta Amerika, Kanada, Avustralya ve Japonya olmak üzere Akdeniz’den çok uzak ülkelerde de zeytinyağı tüketimi düzenli bir biçimde artmaktadır.

Akdeniz beslenme modeli ilk kez 1950’li yıllarda ortaya konmuştur. Bu modelde temel özellik; günlük katı ve kırmızı et tüketiminin düşük, süt ve süt ürünleri, tahıl, kuru baklagil, sebze ve meyve tüketiminin yüksek olması ve yağ olarak da zeytinyağının kullanılmasıdır.²²

Yağlar sahip oldukları yüksek enerji nedeniyle fazla kilo alımına ve dolaylı olarak birçok hastalığa sebep oldukları gibi, alınan doymuş yağ miktarı ile meme kanserleri gibi bazı kanserlerle arasında da pozitif ilişki olduğundan bahseden yayınlar vardır. Ancak, zeytinyağı içerisindeki; fenolik antioksidanlarla birlikte bulunan squalen ve oleik asit; kalın bağırsak, meme ve cilt kanserinden korunmada önemli role sahiptir. Bu etki, zeytinyağının daha az tüketildiği bazı ülkelerle (İskandinav ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere, Japonya gibi), tüketimin fazla olduğu Akdeniz ülkeleri karşılaştırıldığında, bazı kanser hastalıklarının sıklığının, belirgin olarak az görülmesiyle anlaşılmıştır. Bu ülkelerde en sık görülen kanser türlerinden olan meme, akciğer, kalın bağırsak, prostat ve endometriyum kanseri sıklığı Akdeniz ülkelerinde yarı yarıya daha az görülür.²³

Zeytinyağı yağlar içerisinde en kolay hazmedilen yağdır. Bağırsaklarda sindirilir ve mideden bağırsaklara geçmeden önce sindirim için gerekli olan mide

---

²² TUNALIOĞLU R., TİRYAKİ G., TAN S., TAŞKAYA B., “Dünya Zeytinyağı Tüketimindeki Gelişmeler; Bu Gelişmeyi Destekleyen Çalışmalar ve Türkiye Zeytinyağı Tüketimindeki Değişimler”, **Türkiye 1. Zeytinyağı ve Sofrahk Zeytin Sempozyumu Bildirileri**, İzmir, 2003, s.49

²³ Erişim: 10.01.2006, <http://www.tariszeytin.com.tr/Turkce/Zeytinyagi/ZeytinyagiveSaglik.asp#>

asitlerini azaltmaz. Buna ek olarak, kabızlığı önleyerek bağırsakların çalışmasını kolaylaştırır.²⁴

Zeytin ve zeytinyağı içinde bulunan yağ asitlerinin çoğu tekli doymamış yağdır. Tekli doymamış yağlar kolesterol içermezler. Bundan dolayı zeytinyağı kandaki kolesterol oranını yükseltmemekte, tam tersine kontrol altında tutmaktadır. Zeytinyağı ayrıca vücut için gerekli olan (EFA: essential fatty asit) omega-6 yağ asidi (linoleik asit) içermektedir. Bu özelliğiyle sağlık örgütleri (Dünya Sağlık Örgütü/WHO), damar sertliği, şeker hastalığı oranlarının yüksek olduğu toplumlarda kullanılan yağların içindeki yağ asidinin en az %30'unun omega-6 yağ asidi (linoleik asit) olmasını önermektedirler ki, bu da zeytinin değerini büyük ölçüde artırmaktadır.

Bu konuda yapılan çalışmalar, 1 hafta boyunca her gün 25 mililitre -yaklaşık 2 yemek kaşığı- doğal zeytinyağı tüketen insanların daha az LDL (kötü kolesterol) ve daha yüksek antioksidan seviyeleri gösterdiklerini ortaya çıkarmıştır. Antioksidanlar, "serbest radikaller" denilen vücudumuzdaki zararlı maddeleri etkisiz hale getirmeleri ve hücrenin tahrip edilmesini engellemeleri bakımından son derece önemli maddelerdir. Ayrıca zeytinyağı kullanımının kolesterol seviyelerini düşürdüğü ve kalp hastalıklarını önlediği pek çok araştırma ile de tasdik edilmiştir.²⁵

Zeytinyağı, kanda dolaşan LDL adlı zararlı kolesterol düzeyini düşürdüğü, aynı zamanda HDL adlı faydalı kolesterol düzeyini ise yükselttiği için kalp ve damar hastalarına ilaç olarak tavsiye edilmektedir. Yüksek oranda kalp ve damar hastalıkları vakalarına rastlanan ülkelerde çoğunlukla yüksek kolesterol düzeyine sahip doymuş yağlar tüketilmektedir.²⁶

Bunun yanı sıra zeytinyağı, vücutta bulunan omega-6 yağ asidinin omega-3 yağ asidine oranını da bozmamaktadır. Omega-3 ve omega-6 yağ asitlerinin vücuda belli bir oranda alınması çok önemlidir. Çünkü bu oranlardaki dengesizlik

---

²⁴ Erişim: 12.01.2006, www.lio.com.tr

²⁵ Erişim: 12.01.2006, http://www.miraclesofthequran.com/scientific_73.html

²⁶ Report of a WHO Study Group, "World Health Organization: Diet, nutrition and the prevention of chronic diseases", **WHO Technical Report Series**, Geneva, 1990

durumunda kalple, bağıklık sistemi ile ilgili hastalıklar ve kanser de dahil olmak üzere birçok hastalığın ilerlemesi söz konusu olmaktadır.²⁷

Zeytinyağının içerdiği E, A, D, ve K vitaminleri, çocukların ve erişkinlerin kemik gelişimine yardımcı olması, kalsiyumu sabitleyerek kemikleri güçlendirmesi bakımından oldukça önemlidir. Aynı zamanda yaşlılara da özellikle tavsiye edilmektedir, çünkü sindirimi kolaydır ve minerallerle vitaminlerin vücutta kullanılmasına yardımcı olur. Ayrıca kemik mineralizasyonunu (minerallerin kemiklerde çökmesi) harekete geçirerek kalsiyum kaybını engeller. Kemikler organizmanın mineral yapılarının deposunu oluşturur ve kemiklerde mineral birikimi olmadığı takdirde kemik yumuşaması gibi ciddi rahatsızlıklar ortaya çıkar. Bu bakımdan zeytinyağının, iskelet yapısı üzerinde çok olumlu katkısı vardır.

Zeytinyağının içerdiği vitaminler, hücre yenileyici özelliklere sahip oldukları için, yaşlılık tedavisinde de kullanılır, cildi besler ve korurlar. Besinler bedenimizde enerjiye çevrilirken oksidan denilen bazı maddeler ortaya çıkar. Zeytinyağı, içerdiği çok sayıda antioksidan maddeyle zararlı maddelerin tahribatını önler, hücrelerimizi yeniler, doku ve organlarımızın yaşlanmasını geciktirir. Zeytinyağı aynı zamanda vücudumuzda hücreleri tahrip eden, yaşlandıran "serbest radikal"leri baskılayan E vitamini açısından da zengindir.

Zeytin ve zeytinyağı, içinde bulunan linoleik asitten (omega-6 yağ asidi) ötürü yeni doğmuş bebekler, gelişim çağındaki çocuklar için son derece faydalı bir besindir. Linoleik asitin eksikliği, bebekteki gelişimin yavaşlamasına ve birtakım deri rahatsızlıklarının ortaya çıkmasına neden olur.

Zeytinyağı, vücudumuzdaki zararlı maddelerin tahribatını önleyen antioksidan elementleri ve insan için büyük önem taşıyan yağ asitleri içerir. Bunlar da hormonlara destek olur ve hücre zarının oluşumuna yardımcı olurlar.

---

²⁷ Erişim: 12.01.2006,
http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi?cmd=Retrieve&db=PubMed&list_uids=12442909&dopt=Abstract

Zeytinyağı, insan sütündeki yağ asidi oranına benzer, dengeli bir çoklu doymamış bileşime sahiptir. İnsan vücutu tarafından elde edilemeyen, aynı zamanda vücut için vazgeçilmez önemi olan bu temel yağlı asitleri açısından, zeytinyağı yeterli bir kaynaktır. Bu faktörler zeytinyağını, yeni doğmuş bebekler için oldukça faydalı kılmaktadır.

Doğum öncesi ve sonrasında bebek beyninin ve sinir sisteminin doğal gelişimine katkıda bulunmasından dolayı uzmanlarca, annelere önerilen tek yağ, yine zeytinyağıdır. Anne sütüne yakın miktarda linoleik asit içermekle beraber yağsız inek sütüne zeytinyağı katıldığında anne sütü kadar doğal bir besin kaynağı özelliği kazanır.

İster sıcak, ister soğuk olarak tüketilsin, zeytinyağı mide asidini azaltarak mideyi gastrit ve ülser gibi hastalıklara karşı korur. Bunun yanı sıra safra salgısını harekete geçirerek, en mükemmel hale gelmesini sağlar. Safra kesesinin boşalma işlemini düzenler ve safra taşı riskini azaltır. Ayrıca içindeki klor sayesinde de karaciğerin çalışmasına yardımcı olur ve böylece vücudun atıklardan kurtulmasını kolaylaştırır. Bunların yanı sıra beyin atardamarlarının sağlığına da olumlu etkisi vardır.²⁸

---

²⁸ KAYAHAN, Muammer., “Sağlıklı Yaşam ve Zeytinyağı”, **Bilim Teknik Dergisi**, Nisan 1995, s. 48

İKİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE AVRUPA BİRLİĞİ'NDE ZEYTİNYAĞI

2.1 Dünyada Zeytinyağı

2.1.1 Üretim ve Tüketim

Dünya zeytinyağı üretiminin neredeyse tamamı Akdeniz ülkeleri tarafından yapılmaktadır. Son yıllarda 2,5 milyon ton ila 3 milyon ton civarında gerçekleşen zeytinyağı üretiminin artış trendinde olduğu görülmektedir. 90/91-99/00 sezonları arasında dünya zeytinyağı üretimi ortalama 2.071.200 ton olarak gerçekleşmiş olup, bunun %75,8'i AB'de, %8,3'ü Tunus'ta, %4,5'i de Türkiye'de gerçekleşmiştir. 2005/06 sezonunda da dünyada toplam 2.584.500 tonluk zeytinyağı üretiminde AB'nin %75,4, Türkiye'nin %4,3 ve Tunus'un da %7,74 payının olduğu tahmin edilmektedir. Son yıllarda üretiminde önemli gelişmeler kaydeden Suriye de 2005/06 sezonundaki %3,9'luk payı ile Türkiye'nin yakın takipçisi konumundadır. AB'ye üye ülkeler içerisinde de Akdeniz ülkeleri olarak İspanya, İtalya ve Yunanistan başlıca üreticiler olarak göze çarpmaktadır.

Dünya zeytinyağı arzındaki artışta 1970'li yıllardan itibaren başlayan zeytinyağının insan sağlığı üzerindeki faydalarının ortaya konulmasına yönelik bilimsel araştırmalar ve 1990'lı yıllardan sonra özellikle kanser üzerindeki olumlu etkileri üzerine yoğunlaşan zeytinyağı araştırmalarının etkisi büyük olmuştur. Özellikle 1990'lardan sonra zeytinyağı, üretim alanlarının dışında da önemli oranda tüketilen bir yağ olmuştur.

Dünya zeytinyağı üretiminin yıllar içerisinde artması dışındaki diğer bir özelliği de onun nispi sürekliliğidir. Yıldan yıla periyodisiteden kaynaklanan değişkenlik ortadan kaldırılamazken, son teknolojik ve tarımsal gelişmelerin sonucu olarak Avrupa Birliği'ndeki değişkenliğin düşük düzeyde olması ve AB'nin dünya üretiminde büyük paya sahip olması, dünya üretimindeki dalgalanmayı sınırlı hale

getirmiştir. Ana üretici ülkeler için ölçümlenen değişkenlik katsayısı aşağıdaki tabloda yer almaktadır.

Tablo 3 Dünya Zeytinyağı Üretimindeki Değişkenlik

ÜLKELER	DEĞİŞKENLİK (%)
Dünya	26,7
Avrupa Birliği	23,4
Tunus	49,8
Suriye	36,4
Fas	40,5
Türkiye	59,7

Kaynak: THABET, Boubaker., “Recent Trends in World Olive Oil Production and Promotion Needs”, *Olivae Dergisi*, No:101, Nisan 2004,s.9

Zeytinyağı bölgesel nitelikli bir ürün olduğundan tüketimi de üretici ülkelerde yoğunluk kazanmıştır. Ancak son yıllarda dünya çapında zeytinyağı tüketimine yönelik yapılan tanıtım kampanyaları ve promosyonlar sayesinde diğer ülkelerde de tüketimin arttığı görülmektedir. Zeytinyağı fiyatlarındaki azalma tüketimi beklenenden fazla oranda artırdığından zeytinyağına olan talebin fiyat esnekliğinin yüksek olduğu görülmektedir. Aynı şekilde zeytinyağı fiyatlarının artması da talebin diğer yağlara kaymasına neden olmakta ve zeytinyağı tüketimi düşmektedir.

Dünya zeytinyağı tüketimi 1990/91 ve 1999/00 arasındaki on sezonda ortalama 2.077.400 ton olmuş ve küçük dalgalanmalara rağmen artış göstermiştir.

Tablo 4 Dünya Zeytinyağı Üretimi (M: 1000 Ton)

ÜLKE	90/91-99/00 (10 SEZON ORTALAMASI)		2000/01		2001/02		2002/03		2003/04		2004/05		2005/06*	
	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%
AB Ülkeleri	1.569,5	75,8	1.940,5	75,6	2.463,5	87,2	1.942,5	77,8	2.448,0	77,1	2.353,5	78,4	1.947,5	75,4
Tunus	172,8	8,3	130,0	5,1	35,0	1,2	72,0	2,9	280,0	8,8	130,0	4,3	200,0	7,7
Türkiye	92,4	4,5	175,0	6,8	65,0	2,3	140,0	5,6	79,0	2,5	145,0	4,8	112,0	4,3
Suriye	83,3	4,0	165,0	6,4	92,0	3,3	165,0	6,6	110,0	3,5	175,0	5,8	100,0	3,9
Fas	52,9	2,6	35,0	1,4	60,0	2,1	45,0	1,8	100,0	3,2	50,0	1,7	75,0	2,9
Cezayir	31,3	1,5	26,5	1,0	25,5	0,9	15,0	0,6	69,5	2,2	33,5	1,1	47,5	1,8
Diğer	69,0	3,3	93,5	3,6	84,5	3,0	116,0	4,6	87,5	2,7	114,0	3,8	102,5	4,0
Dünya	2.071,2	100,0	2.565,5	100,0	2.825,5	100,0	2.495,5	100,0	3.174,0	100,0	3.001,0	100,0	2.584,5	100,0

Kaynak: IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006, http://www.internationaloliveoil.org/downloads/production1_ang.pdf

* : Tahmin

Tablo 5 Dünya Zeytinyağı Tüketimi (M: 1000 Ton)

ÜLKE	90/91-99/00 (10 SEZON ORTALAMASI)		2000/01		2001/02		2002/03		2003/04		2004/05		2005/06*	
	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%
AB Ülkeleri	1.495,6	72,0	1.835,0	70,8	1.894,5	72,7	1.918,5	71,7	1.997,5	69,3	2.066,0	71,6	1.982,5	71,6
ABD	119,7	5,8	194,5	7,5	188,5	7,2	184,0	6,9	216,5	7,5	217,0	7,5	219,0	7,9
Suriye	77,8	3,7	110,0	4,2	86,0	3,2	128,5	4,8	150,0	5,2	135,0	4,7	95,0	3,4
Türkiye	63,3	3,0	72,5	2,8	55,0	2,1	50,0	1,9	46,0	1,6	60,0	2,1	50,0	1,8
Tunus	54,2	2,6	58,0	2,2	28,0	1,1	30,0	1,1	56,0	1,9	42,0	1,5	50,0	1,8
Fas	45,5	2,2	45,0	1,7	60,0	2,3	60,0	2,2	70,0	2,4	50,0	1,7	60,0	2,2
Cezayir	31,0	1,5	26,0	1,0	25,0	1,0	21,0	0,8	60,0	2,1	35,0	1,2	44,0	1,6
Brezilya	20,1	1,0	25,0	1,0	22,5	0,9	21,0	0,8	23,5	0,8	25,5	0,9	28,0	1,0
Avustralya	18,3	0,9	31,0	1,2	27,5	1,1	31,5	1,2	34,5	1,2	32,0	1,1	32,5	1,2
Japonya	16,1	0,8	30,0	1,2	31,5	1,2	30,5	1,1	32,0	1,1	32,5	1,1	32,5	1,2
Kanada	15,2	0,7	24,5	0,9	24,0	0,9	25,0	0,9	26,0	0,9	26,0	0,9	26,0	0,9
Diğer	120,6	5,8	139,0	5,4	164,0	6,3	177,5	6,6	170,5	5,9	164,5	5,7	149,5	5,4
Dünya	2.077,4	100,0	2.590,5	100,0	2.606,5	100,0	2.677,5	100,0	2.882,5	100,0	2.885,5	100,0	2.769,0	100,0

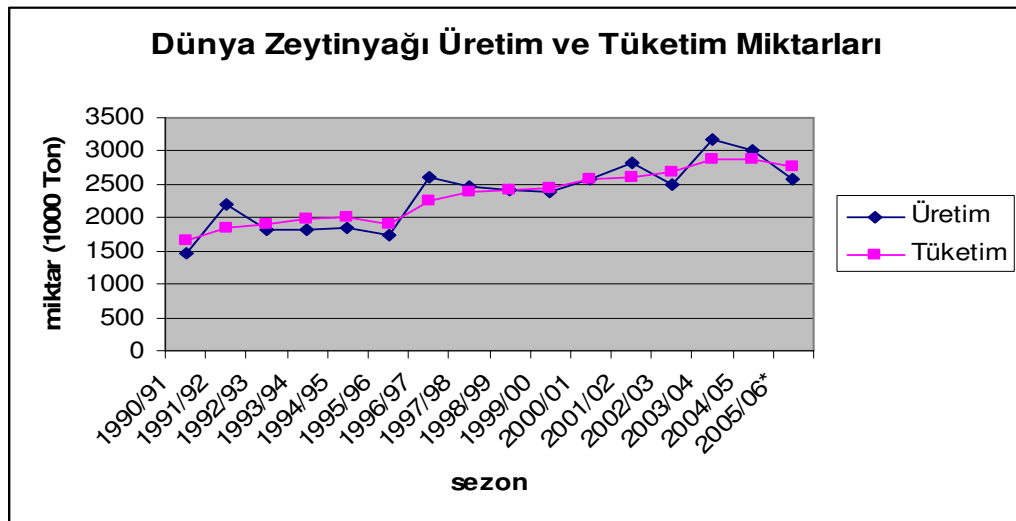
Kaynak: IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006, http://www.internationaloliveoil.org/downloads/consommation1_ang.pdf

* : Tahmin

AB, dünya zeytinyağı tüketiminde 1990/91-99/00 sezonları arasında ortalama %72'lik pay ile ilk sıradadır. Türkiye'nin dünya tüketiminden aldığı pay ise %3 seviyesindedir. ABD dünya tüketimindeki %5,8'lik payı ile AB ülkelerinin ardından ikinci sırada gelmektedir, bu ülkede tüketimin giderek arttığı görülmektedir. Uluslar arası zeytinyağı Konseyi'nin (IOOC) kampanyalarında hedef ülke olarak belirlenen Kanada, Avustralya ve Japonya'da tüketimin son yıllarda arttığı görülmektedir. Söz konusu ülkelerin zeytinyağı tüketim ortalamaları beşer sezonluk iki ayrı dönem (1990/91-1994/95 ve 1995/96-1999/00) olarak karşılaştırıldığında tüketim ortalaması Kanada'da, 12 bin tondan 15 bin tona; Avustralya'da 18 bin tondan 21 bin tona ve Japonya'da ise beş kattan fazla artarak 6 bin tondan 26 bin tona yükselmiştir.

2000/01 sezonundan 2005/06 sezonuna kadar geçen süreçte de dünya zeytinyağı tüketiminde en fazla pay Avrupa Birliği ülkelerine aittir. Aynı zaman zarfında ABD de dünya zeytinyağı tüketiminden ortalama %7,5 pay ile ikinci sırada yer almıştır. ABD'yi ortalama %4,25 pay ile Suriye takip etmiştir. Üretimde söz sahibi olan Tunus ve Türkiye gibi ülkelerde tüketimin düşük düzeylerde gerçekleşmesi dikkat çekicidir. Bu durum zeytinyağının fiyatının diğer yağlara göre daha yüksek olmasından ve diğer yağlarla kolayca ikame edilebilmesinden kaynaklanmaktadır.

Şekil 1 Dünya Zeytinyağı Üretimi ve Tüketimi

Kaynak: IOOC verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerdeki nüfus ve alım gücünün yükselmesi ile gelecekte dünya zeytinyağı tüketiminin daha da artması beklenmektedir.

2005/06 sezonu için dünya zeytinyağı tüketiminin yaklaşık 2.770.000 ton olacağı tahmin edilmiştir. Bu sezonda da daha önceki yıllarda olduğu gibi tüketimden en fazla payı AB ülkelerinin alacağı, AB'yi ABD'nin izleyeceği öngörülmüştür.

1990 yılından 2006 yılına kadar geçen süreçte açıkça görülmektedir ki zeytinyağı üretimindeki dalgalanmalara rağmen, dünya tüketimi her geçen yıl artmaktadır. Hatta 1999/00, 2000/01, 2002/03 sezonlarında üretim miktarı tüketimi karşılayamayacak seviyededir. 2005/06 sezonuna ilişkin tahminlere göre de üretim ile tüketim arasındaki açığın yaklaşık 185 bin ton olacağı öngörülmektedir.

2.1.2 Dış Ticaret

Zeytin üretiminin Akdeniz ve benzeri iklime sahip olan ülkelerde gerçekleşmesi, zeytinyağı ticaretinde sınırlı sayıda ülkenin söz sahibi olmasına neden olmuştur. Dünya zeytinyağı ihracatının yaklaşık %95'i toplam yedi ülke tarafından gerçekleştirilmektedir. Dünyada zeytinyağı talebinin yıldan yıla artıyor olması bu ülkelerin zeytinyağı ticaretindeki önemini daha da arttırmaktadır. AB zeytinyağı üretiminde kendi kendine yeter durumda olduğu kadar zeytinyağı ticaretinde de söz sahibidir. Etkili promosyon kampanyaları ile birlikte Avrupa Birliği'nden sağlanan maddi destek söz konusu ülkelerin bu konuma gelmelerinde önemli katkıda bulunmuştur.²⁹

AB ülkeleri dünya zeytinyağı ihracatında 90/91-99/00 sezonları arasında ortalama %53'lük payı, ithalatında da %35'lik payı ile ilk sırada yer almaktadır. Bunları ihracatta %32 ile Tunus ve %8 ile Türkiye izlemekte, ithalatta ise ABD %31, Brezilya ve Avustralya %5, Kanada ve Japonya ise yaklaşık olarak %4'erlik payları ile izlemektedir.

---

²⁹ GÖKSU, Çağlar., "Zeytinyağı Araştırma Raporu", T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2005, s.5

Zeytinyağı üreticisi AB ülkeleri dünya zeytinyağı üretim ve ihracatından aldığı pay kadar zeytinyağı ithalatından da önemli oranda pay almaktadır. Bu durum işleyip paketleyerek ihraç etmek üzere, büyük miktarlarda dökme zeytinyağı ithal etmelerinden kaynaklanmaktadır. Son yıllarda dünyada genel zeytinyağı tüketimindeki artışla birlikte başta ABD, Japonya, Kanada ve Avustralya olmak üzere bir çok ülkenin ithalatında önemli artışlar görülmüştür. Özellikle ABD son yıllarda gerçekleştirdiği 200 bin ton civarındaki ithalatı ile dünya ithalatında kimi sezonlarda AB'nin de önüne geçerek birinci sıraya yerleşmiştir.

Dünya zeytinyağı dış ticaretinin artmasında en büyük etken tüketimi arttırmaya yönelik olarak, AB ve UZK'nın (Uluslar arası Zeytinyağı Konseyi) finansal ve diğer tanıtım kampanyalarıdır. UZK 1984 yılından bu yana yüksek alım gücü bulunan pazarlarda, zeytinyağına özendirici faaliyetlerini sürdürmektedir. 1984 yılında ABD ile başlatılan kampanya, 1990 yılında Avustralya'da, 1991 yılında İspanya'da, 1994 yılında Kanada'da, 1995 yılında Arjantin'de devam etmiştir. Tanıtım kampanyaları, halkla ilişkiler kavramı tarzında olup, tüketicilere onların kanalı ile ulaşan "kamuoyu yaratan şahsiyetler" üzerinden yürütülmektedir. Bu şahsiyetler, tüketici eğilimi ve davranışı üzerinde doğrudan etkisi olan; gıda, gastronomi ve beslenme konularında medya uzmanları (TV, radyo, basın), yemek kitapları yazarları ve yayımcıları, tanınmış aşçılar ve lokanta sahipleri, beslenme ve diyet uzmanları, doktorlar ve araştırmacılarıdır. Tüketime yönelik mesajlar tüketicilere, insan sağlığına olan etkileri ve bu bağlamda Akdeniz mutfağının özendirilmesi ile verilmektedir.³⁰

---

³⁰ TUNALIOĞLU, Renan., "Dünya Zeytinyağı ve Prina Yağı Dış Ticaretindeki Gelişmeler: Bu Gelişmelerin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", **Zeytinyağı ve Prina Yağı Sempozyumu ve Sergisi Bildirileri**, Dinç Ofset, İzmir, 2005, s. 198

Tablo 6 Dünya Zeytinyağı İhracatı (M: 1000 Ton)

ÜLKE	90/91-99/00 (10 SEZON ORTALAMASI)		2000/01		2001/02		2002/03		2003/04		2004/05		2005/06*	
	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%
AB Ülkeleri (AB içi ticaret hariç)	196,6	52,6	291,0	58,0	324,5	82,3	313,5	65,1	324,5	49,4	342,0	56,3	346,5	53,0
Tunus	119,6	32,0	95,0	18,9	22,0	5,6	38,5	8,0	209,0	31,8	100,0	16,5	150,0	22,9
Türkiye	28,7	7,7	92,0	18,3	28,0	7,1	74,0	15,4	46,0	7,0	82,0	13,5	75,0	11,5
Fas	8,2	2,2	0,0	0,0	0,5	0,1	3,0	0,6	20,5	3,1	10,0	1,6	15,0	2,3
ABD	5,6	1,5	3,5	0,7	5,0	1,3	9,5	2,0	9,0	1,4	15,0	2,5	15,0	2,3
Arjantin	5,3	1,4	4,0	0,8	5,0	1,3	5,5	1,1	5,5	0,8	5,0	0,8	15,0	2,3
Suriye	3,2	0,9	10,0	2,0	5,5	1,4	30,5	6,3	28,0	4,3	35,0	5,8	20,0	3,0
Diğer	6,5	1,7	6,5	1,3	4,0	1,0	7,0	1,5	15,0	2,3	18,5	3,0	17,5	2,7
Dünya	373,7	100,0	502,0	100,0	394,5	100,0	481,5	100,0	657,5	100,0	607,5	100,0	654,0	100,0

Kaynak: IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006, http://www.internationaloliveoil.org/downloads/exportations1_ang.pdf

* : Tahmin

** : Birlik içi ticaret dahil edilmemiştir.

Tablo 7 Dünya Zeytinyağı İthalatı (M:1000 Ton)

ÜLKE	90/91-99/00 (10 SEZON ORTALAMASI)		2000/01		2001/02		2002/03		2003/04		2004/05		2005/06*	
	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%	M	%
AB Ülkeleri (AB içi ticaret hariç)	137,3	34,6	127,0	24,6	42,5	9,7	93,5	19,0	231,5	34,9	214,5	33,8	258,0	37,8
ABD	123,9	31,2	200,0	38,7	193,0	44,2	191,5	38,9	226,0	34,1	228,0	36,0	233,0	34,1
Brezilya	20,1	5,1	25,0	4,8	22,5	5,1	21,0	4,3	23,5	3,5	25,5	4,0	28,0	4,1
Avustralya	18,2	4,6	30,0	5,8	26,5	6,1	31,5	6,4	31,0	4,7	28,5	4,5	29,0	4,2
Kanada	15,2	3,8	25,5	4,9	24,0	5,5	25,0	5,1	26,0	3,9	26,0	4,1	26,0	3,8
Japonya	16,1	4,1	29,0	5,6	31,5	7,2	30,5	6,2	32,0	4,8	32,5	5,1	32,5	4,8
Diğer	66,5	16,7	80,5	15,6	96,5	22,1	94,5	19,2	93,0	14,0	79,0	12,5	76,0	11,2
Dünya	397,3	100,0	517,0	100,0	437,0	100,0	492,5	100,0	663,0	100,0	634,0	100,0	682,5	100,0

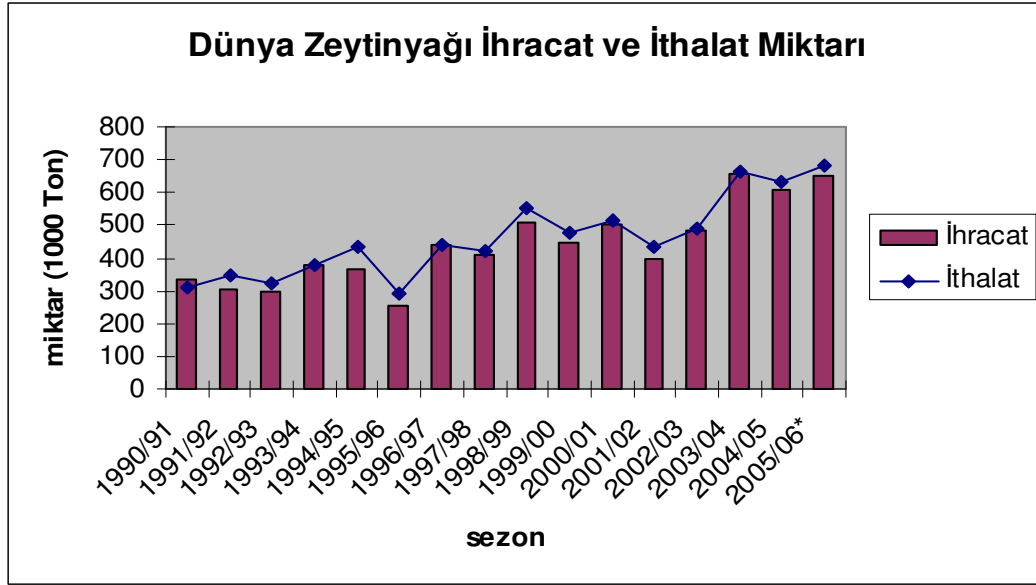
Kaynak: IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006, http://www.internationaloliveoil.org/downloads/importations1_ang.pdf

* : Tahmin

** : Birlik içi ticaret dahil edilmemiştir.

Şekil 2 Dünya Zeytinyağı İhracatı ve İthalatı

Kaynak: IOOC verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

1990 yılından 2006 yılına kadar geçen süreçte üretimdeki dalgalanmalara bağlı olarak zeytinyağı ihracat miktarında da dalgalanmalar olduğu görülmektedir. Aynı süreç içerisinde dünya ithalatı ihracatla başabaş bir seyir izlemiş, bazı dönemlerde de ihracatı geçmiştir. 2005/06 sezonunda dünya ihracatının yaklaşık 654 bin ton, ithalatının ise 683 bin ton olacağı tahmin edilmektedir.

2.2 Avrupa Birliği'nde Zeytinyağı

2.2.1 Avrupa Birliği'ndeki Zeytincilik Uygulamaları

Avrupa Birliği'nde zeytincilik sektörü yetiştiriciler, kooperatifler, yağhaneler ve pazarlama aşamasında çeşitli alanlarda yer alan firmalardan meydana gelmektedir. Zeytin yetiştiriciliği Avrupa Birliği'nde temel olarak üç farklı biçimde yapılmaktadır. Bunlar geleneksel üretim modeli ki, bu üretim biçimi daha çok eski zeytinliklerde uygulanmaktadır, geleneksele göre daha yüksek düzeyde girdi kullanımının söz konusu olduğu yarı entansif üretim modeli ve mekanizasyon, sulama gibi üretim

teknolojilerinin kullanıldığı entansif üretim modeli ki, daha çok sonradan kurulan zeytinliklerde kullanılmaktadır.

Avrupa Birliği'nde düzenli ve güvenilir zeytin kayıtlarının olmamasından dolayı zeytin ağaç sayısı ve alanlarını tahmin etmek zor olmaktadır. Bu zorluğu aşmak için Avrupa Birliği'nde zeytin kayıtları Olistat (zeytin ağaç sayısının tespiti için) ve Oliarea (zeytin alanlarının tespiti için) çalışmaları yapılarak ağaç sayısı ve alan hakkında güvenilir veriler toplanmaya çalışılmaktadır. Bu çalışmada zeytin ağaçları sayılmış ve zeytin alanları da havadan çekilen örnek fotoğrafların bilgisayar yardımıyla yorumlanarak tahmin edilmiştir.³¹

Avrupa Birliği ülkelerinde zeytin alanlarında 1970'li yıllardan itibaren dalgalanmalar olduğu görülmektedir. Özellikle 1970'li yıllar ile ve 80'li yılların başlarında genel itibariyle Akdeniz ülkelerinde yeniden yapılandırma programları çerçevesinde yaşlı zeytin ağaçlarının sökülmesi sonucunda zeytin alanlarında daralma görülmüştür. Bu dönemde çiftçilere söküm için çeşitli nakdi yardımlar yapılmıştır. 1980'li ve 1990'lı yıllarda ise özellikle İspanya ve Yunanistan'da önemli ölçüde zeytin ağacı dikimi yapılmıştır.³²

Uygulanmasına 1998 yılında karar verilen Coğrafi Bilgi Sistemi (CBS), sektöre güçlü bir bilgisayar ağı kazandırmaktadır. CBS temel olarak parsellerin uydu fotoğrafları ile belirlenmesi sistemine dayanmaktadır. Bu sayede üreticilerin beyanları ile uydu fotoğrafları ile beyan edilen ağaç sayısının karşılaştırılması mümkün olmaktadır. CBS'nin kullanılarak gerçekleştirildiği zeytin kayıt sistemiyle her bir üreticinin zeytin tarımı yaptığı alan, ağaçların mevkilerinin ve parsellerin tanımlanması mümkün olabilmektedir. CBS'nin uygulanabilmesi uydu fotoğraflarının Avrupa Birliği'nin her yerinde ortak kriterin kullanılmasını gerekli kılmakta bu da ortak bir metodoloji ile hesaplamaların yapılmasını sağlamak ve farklı metodoloji kullanımından kaynaklanan hata payını ortadan kaldırmaktadır. Şu ana kadar sayım sonucu elde edilen bulgular ve CBS'ye göre gerçekleştirilen zeytin

---

³¹ DÖNMEZ, a.g.e, s.23

³² GÖKSU, a.g.e, s.45

kayıt sistemi Avrupa Birliği'nin tümünde tamamlanmamıştır. Sadece Portekiz, İtalya ve İspanya'nın bir bölümünde bu sistemin tamamlandığı bildirilmektedir.³³

Avrupa Birliği'nde zeytin ağaçlarının bulunduğu alan yaklaşık 5.163.000 hektar, kabaca kullanılabilir tarımsal alanların %4'ü kadardır, bunun da yaklaşık %47'si İspanya'da, % 22'si İtalya'da ve %15'i ise Yunanistan'dadır. Yaklaşık 2,5 milyon üretici – kabaca Avrupa Birliği'ndeki çiftçilerin 1/3'i – zeytin tarımıyla uğraşmaktadır.³⁴

Tablo 8 AB'ndeki Lider Üretici Ülkelerin Zeytin Üretim Alanları

Zeytin Alanları (hektar)	2004	2003	2002	2001	2000
Yunanistan	765.000	765.000	765.000	767.144	765.151
İtalya	1.140.685	1.140.685	1.140.546	1.142.579	1.136.627
İspanya	2.400.000	2.400.000	2.300.000	2.400.000	2.300.000

Kaynak: FAO, Erişim: 10.03.2006, <http://www.apps.fao.org/subscriber>

İspanya'da 185 milyon, İtalya'da 160 milyon, Yunanistan'da 120 milyon zeytin ağacı bulunmaktadır. İspanya'da tarım alanlarının %7'sinde, İtalya'da %9'unda, Yunanistan'da ise %20'sinde zeytincilik yapılmaktadır. İtalya'da toplam çiftliklerin %37'sinde diğer ürünlerle birlikte zeytin de üretilmektedir. Bu oran, Yunanistan'da %15, İspanya'da ise %6,5'tir. Avrupa Birliği'nde sofralık zeytin için ayrılan alanların oranı nispeten çok daha küçüktür. Sofralık zeytin alanları toplam zeytin alanlarının İspanya'da %6'dan, İtalya'da ise %3'ten daha azını teşkil etmektedir.³⁵

³³ DÖNMEZ, a.g.e, s.24

³⁴ LEGUEN DE LACROIX, Eugene., **The Olive Oil Sector In the European Union**, European Commission Directorate-General for Agriculture, Brussels, 2002, s.1

³⁵ GÖKSU, a.g.e, s.45

Tablo 9 AB’ndeki Lider Üretici Ülkelerin Yıllara Göre Zeytin Üretim Miktarları

Zeytin Üretimi (Ton)	2004	2003	2002	2001	2000
İspanya	4.556.000	7.290.900	4.290.700	6.762.600	4.943.800
İtalya	3.149.830	3.149.830	3.231.300	2.894.097	2.821.000
Yunanistan	2.300.000	2.050.260	2.573.835	2.249.430	2.273.836

Kaynak: FAO, Erişim: 10.03.2006 <http://www.fao.org/es/ess/top/country.jsp?lang=EN&country=223>

Yukarıda yer alan üretim rakamları temel alındığında İspanyol tarım ekonomisindeki en önemli ürünler içerisinde zeytin, 2004 yılında yedinci, 2003 yılında ikinci, 2002 yılında yedinci, 2001 yılında ilk, 2000 yılında ise altıncı sırada yer almıştır. İtalya’nın en önemli tarım ürünleri içinde zeytin sözü edilen yıllar içerisinde yedinci sıradadır. Yunanistan’da ise 2004 ve 2003 yılında üçüncü sırada, diğer yıllarda ikinci sırada yer almıştır.

Avrupa Birliği’nde hasadın modern tekniklerle, mekanik hasat yöntemleriyle gerçekleştirilmesi, gübreleme, sulama yapılması ve zararlılara karşı bitki koruma önlemlerinin alınması sonucunda hem periyodisitenin etkisi azaltılmış hem de düzenli ve yüksek verim elde edilmesi sağlanmıştır. Buna göre ağaç başına verimin en yüksek olduğu ülke İspanya’dır. Sezonlara göre İspanya’nın ortalama verimi 20 ile 30 kg, İtalya’nın ortalama verimi 15 ile 25 kg, Yunanistan’ın ise 18 ile 20 kg arasında değişmektedir.

2.2.2 Zeytinyağı Üretimi ve Tüketimi

Dünyada en önemli zeytin ve zeytinyağı üreticisi ülkeler AB içerisinde yer almaktadır. Üretimdeki paylarına göre üretici üye ülkeler sırasıyla İspanya, İtalya, Yunanistan, Portekiz ve Fransa’dır.

AB üretimini 9, 10 ve 12 üyeli dönemler olarak değerlendirdiğimizde üretici ülkelerin AB’ye üye olmalarıyla AB üretimine etkileri net bir şekilde anlaşılmaktadır. 9 üyeli dönemde AB’de zeytinyağı üretiminin tamamına yakını

İtalya tarafından karşılanırken, Fransa'nın payı yalnızca %0,3 seviyelerindeydi. Tek büyük üretici ülke olarak İtalya'nın bulunduğu 9 üyeli dönemde, 1976/77-1979/80 sezonları arasında AB'nin dünya üretiminden aldığı payın ortalama %30 olduğu görülmektedir.

Yunanistan'ın dahil olduğu 10 üyeli dönemde 1980/81-1984/85 sezonları arasında ise AB'nin dünya üretiminden aldığı pay ortalama %50'ye çıkmıştır. Belirtilen dönemler arasında Yunanistan'ın AB üretimine katkısı ortalama 322 bin ton civarında olmuştur.

Daha sonra İspanya ve Portekiz'in dahil olması ile başlayan 12 üyeli dönemde, 1985/86-1993/94 sezonları arasında, topluluk üretimi ortalama 1355 bin ton ile dünya üretiminin %77'sine ulaşmıştır. Bu dönemde İspanya'nın topluluk üretimine önemli katkısı olmuştur. Ayrıca 1990'larda zeytin alanları ve verimdeki artışın sonucu olarak AB üretiminde hızlı bir artış yaşanmıştır.

Devam eden 15 üyeli dönemde birliğe katılan ülkelerin zeytinyağı üreticisi olmamaları nedeniyle üretici üye ülkelerin olağan üretim artış-azalışları üretimde belirleyici olmuştur.

Birliğin 2004 yılı itibariyle gerçekleşen genişlemesinden (25 üyeli dönem) zeytinyağı üretimi çok az miktarda etkilenmiştir. Çünkü bu ülkelere sadece üçü (Kıbrıs, Malta, Slovenya) zeytinyağı üreticisi olup, üretim seviyeleri çok düşüktür.

Toplulukta önemli üretim potansiyeline sahip ülkeler olarak İspanya, İtalya ve Yunanistan AB üretiminin yaklaşık %97-98'ini, dünya üretiminin ise yaklaşık %75-76'sını elinde bulundurmaktadır. Toplulukta da ülkemizde olduğu gibi kuraklık ve don zararı gibi iklimsel etkilerin yanı sıra periyodisite nedeniyle üretimde zaman zaman dalgalanmalar olabilmektedir. Ancak özellikle gelişmiş hasat tekniklerinin kullanılması ve uygun bakım yapılması gibi nedenlerle periyodisitenin etkisi azaltılmıştır.

Tablo 10 AB'nin Zeytinyağı Üretimi (Miktar: Ton)

Sezon	Üye Sayısı	AB	Dünya	AB'nin Payı %
1976/77	9	282.000	1.345.400	21,0
1977/78	9	695.000	1.590.800	43,7
1978/79	9	417.700	1.577.000	26,5
1979/80	9	478.500	1.436.000	33,3
1980/81	10	845.000	1.779.000	47,5
1981/82	10	859.700	1.339.400	64,2
1982/83	10	694.600	1.859.700	37,4
1983/84	10	1.013.300	1.604.900	63,1
1984/85	10	542.100	1.619.100	33,5
1985/86	12	1.347.300	1.668.500	80,7
1986/87	12	1.106.700	1.535.700	72,1
1987/88	12	1.729.200	2.016.200	85,8
1988/89	12	1.080.100	1.442.100	74,9
1989/90	12	1.464.600	1.792.600	81,7
1990/91	12	994.000	1.453.000	68,4
1991/92	12	1.719.000	2.206.000	77,9
1992/93	12	1.391.500	1.811.500	76,8
1993/94	12	1.359.500	1.825.000	74,5
1994/95	15	1.371.000	1.845.500	74,3
1995/96	15	1.403.500	1.735.500	80,9
1996/97	15	1.754.500	2.595.000	67,6
1997/98	15	2.116.500	2.465.500	85,8
1998/99	15	1.707.000	2.402.500	71,1
1999/00	15	1.878.500	2.374.500	79,1
2000/01	15	1.940.500	2.565.500	75,6
2001/02	15	2.463.700	2.825.500	87,2
2002/03	15	1.942.700	2.495.500	77,8
2003/04	25	2.448.000	3.174.000	77,1

(Tablo 10'un Devamı)

2004/05	25	2.353.300	3.001.000	78,4
2005/06*	25	1.947.400	2.584.500	75,3

Kaynak: GÖKSU, Çağlar., **Türkiye'de ve Avrupa Birliği'nde Zeytinyağı Sektörü**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2003, s.33 ve IOOC verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

* : Tahmin

Tablo 11 AB'nin Ülkeler İtibariyle Zeytinyağı Üretimi (Miktar: 1000 Ton)

Ülke	90/91-99/00 (10 sezon ortalaması)		00/01-02/03 (3 sezon ortalaması)		2003/04		2004/05		2005/06*	
	Miktar	Pay %	Miktar	Pay %	Miktar	Pay %	Miktar	Pay %	Miktar	Pay %
İspanya	676,8	43,1	1082,1	51,1	1412,0	57,7	980,3	41,7	880,0	45,2
İtalya	498,9	31,8	599,9	28,4	685,0	28,0	879,0	37,4	600,0	30,8
Yunanistan	352,7	22,5	400,8	18,9	308,0	12,6	435,0	18,5	424,0	21,8
Portekiz	38,4	2,4	29,1	1,4	31,2	1,3	46,4	1,9	30,0	1,5
Fransa	2,6	0,2	3,8	0,2	4,6	0,2	4,7	0,2	5,0	0,3
Diğer	0,0	0,0	0,0	0,0	7,2	0,3	7,9	0,3	8,4	0,4
Toplam AB	1569,5	100,0	2115,6	100,0	2448,0	100,0	2353,3	100,0	1947,4	100,0

Kaynak:IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006

http://www.internationaloliveoil.org/downloads/production2_ang.pdf * : Tahmin

Avrupa Birliği son yıllarda ortalama 1,9 milyon tonu aşan tüketimi ile dünyada lider konumundadır. Bu, dünya tüketiminin yaklaşık %72'sine karşılık gelmektedir. AB içinde zeytinyağı üreticisi ülkeler aynı zamanda en büyük tüketici ülkelerdir. Bu nedenle üretici ülkelerin AB'ye üyeliği AB'de toplam tüketimin de artmasına neden olmuştur. AB'nin daha önce dünya tüketimi içindeki payı %37 iken, bu rakam Yunanistan'ın üyeliği ile 10 üyeli dönemde ortalama %52'ye, İspanya ve Portekiz'in üyelikleri ile de 12 üyeli dönemde ortalama %74'e çıkmıştır.

AB içindeki zeytinyağı tüketiminde, İtalya 750 bin tonluk tüketimi ve %40'lık payı ile ilk sırada yer almaktadır. Dünya tüketiminden aldığı pay ise yaklaşık %28'dir. Diğer geleneksel üretici ve tüketici ülkeler olan İspanya ve Yunanistan'ın AB tüketimindeki payları sırasıyla yaklaşık %30 ve %14, dünya tüketiminden aldıkları paylar ise sırasıyla yaklaşık %21 ve %10'dur.

Tablo 12 AB'nin Zeytinyağı Tüketimi (Miktar: Ton)

Sezon	Üye Sayısı	AB	Dünya	AB'nin Payı %
1976/77	9	442.900	1.339.500	33
1977/78	9	584.700	1.544.300	38
1978/79	9	581.100	1.530.000	38
1979/80	9	578.400	1.533.500	38
1980/81	10	814.800	1.575.000	52
1981/82	10	845.200	1.587.000	53
1982/83	10	865.600	1.685.400	51
1983/84	10	872.200	1.647.900	53
1984/85	10	855.400	1.684.400	51
1985/86	12	1.289.000	1.734.900	74
1986/87	12	1.323.900	1.782.400	74
1987/88	12	1.374.700	1.822.700	75
1988/89	12	1.299.500	1.752.500	74
1989/90	12	1.299.700	1.706.700	76
1990/91	12	1.214.500	1.666.500	73
1991/92	12	1.357.000	1.857.000	73
1992/93	12	1.383.500	1.904.000	73
1993/94	12	1.453.500	1.985.000	73
1994/95	15	1.451.000	1.994.500	73
1995/96	15	1.387.000	1.888.500	73
1996/97	15	1.566.500	2.241.500	70
1997/98	15	1.705.500	2.381.500	72

(Tablo 12'nin Devamı)

1998/99	15	1.709.000	2.413.000	71
1999/00	15	1.728.000	2.442.500	71
2000/01	15	1.835.100	2.590.500	71
2001/02	15	1.894.400	2.606.500	73
2002/03	15	1.918.600	2.677.500	72
2003/04	25	1.997.300	2.882.500	69
2004/05	25	2.065.700	2.885.500	72
2005/06*	25	1.982.700	2.769.000	72

Kaynak: GÖKSU, Çağlar., **Türkiye'de ve Avrupa Birliği'nde Zeytinyağı Sektörü**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2003, s.36 ve IOOC verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

* : Tahmin

Tablo 13 AB'nin Ülkeler İtibariyle Zeytinyağı Tüketimi (Miktar : 1000 Ton)

Ülke	90/91-99/00 (10 sezon ortalaması)		00/01-02/03 (3 sezon ortalaması)		2003/04		2004/05		2005/06*	
	Miktar	Pay %	Miktar	Pay %	Miktar	Pay %	Miktar	Pay %	Miktar	Pay %
İtalya	662,3	44,3	744,6	39,5	785,0	39,3	837,1	40,6	837,1	42,2
İspanya	447,9	29,9	601,1	31,9	613,9	30,7	600,0	29,1	560,0	28,2
Yunanistan	223,0	14,9	270,0	14,3	270,0	13,5	283,0	13,7	255,0	12,9
Fransa	53,5	3,6	94,7	5,1	94,0	4,7	98,0	4,7	98,5	5,0
Portekiz	56,4	3,8	62,3	3,3	67,0	3,4	69,0	3,3	63,0	3,2
Almanya	18,0	1,2	38,3	2,1	38,5	1,9	43,4	2,1	40,0	2,0
İngiltere	19,8	1,3	35,5	1,9	71,6	3,6	73,2	3,5	68,0	3,4
Diğer	14,7	1,0	36,2	1,9	57,3	2,8	62,0	3,0	61,1	3,1
Toplam	1495,6	100,0	1882,7	100,0	1997,3	100,0	2065,7	100,0	1982,7	100,0

Kaynak: IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006

http://www.internationaloliveoil.org/downloads/comsommation2_ang.pdf

* : Tahmin

AB'nin üretim bakımından kendi kendine yeterliliği 9 üyeli dönemde yaklaşık ortalama %85 iken, bu rakam 10 üyeli dönemde %93'e, 12 üyeli dönemde %102'ye çıkmış, 15 üyeli dönemde %109 ve 25 üyeli dönemde de %112 olmuştur. Son yıllarda zeytinyağının hem AB içinde hem de AB dışındaki ülkelerde pazarlanması amacıyla promosyon kampanyalarına ağırlık verilmiştir. Böylelikle dünyada tüketim teşvik edilerek, üretim fazlasının ihracat yoluyla dengelenmesi amaçlanmaktadır.

Tablo 14 AB'nin Üretim Bakımından Yeterliliği (Miktar:Ton)

Sezon	Üye Sayısı	Üretim	Tüketim	Yeterlilik %
1976/77	9	282.000	442.900	64
1977/78	9	695.000	584.700	119
1978/79	9	417.700	581.100	72
1979/80	9	478.500	578.400	83
1980/81	10	845.000	814.800	104
1981/82	10	859.700	845.200	102
1982/83	10	694.600	865.600	80
1983/84	10	1.013.300	872.200	116
1984/85	10	542.100	855.400	63
1985/86	12	1.347.300	1.289.000	105
1986/87	12	1.106.700	1.323.900	84
1987/88	12	1.729.200	1.374.700	126
1988/89	12	1.080.100	1.299.500	83
1989/90	12	1.464.600	1.299.700	113
1990/91	12	994.000	1.214.500	82
1991/92	12	1.719.000	1.357.000	127
1992/93	12	1.391.500	1.383.500	101
1993/94	12	1.359.500	1.453.500	94
1994/95	15	1.371.000	1.451.000	94
1995/96	15	1.403.500	1.387.000	101

(Tablo 14'ün Devamı)

1996/97	15	1.754.500	1.566.500	112
1997/98	15	2.116.500	1.705.500	124
1998/99	15	1.707.000	1.709.000	100
1999/00	15	1.878.500	1.728.000	109
2000/01	15	1.940.500	1.835.100	106
2001/02	15	2.463.700	1.894.400	130
2002/03	15	1.942.700	1.918.600	101
2003/04	25	2.448.000	1.997.300	123
2004/05	25	2.353.300	2.065.700	114
2005/06*	25	1.947.400	1.982.700	98

Kaynak: GÖKSU, Çağlar., **Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde Zeytinyağı Sektörü**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2003, s.38 ve IOOC verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

* : Tahmin

2.2.3 Zeytinyağı Dış Ticareti

AB ülkeleri dünya zeytinyağı ticaretinde de söz sahibidir. Yalnızca İtalya ve Fransa’nın ihracatının bulunduğu dokuz üyeli dönemin son dört sezonunda (1976/77-1979/80) AB’nin ortalama ihracatının 31 bin ton, dünya ihracatından aldığı payın ise ortalama %12 olduğu görülmektedir.

Yunanistan’ın üyeliğinden sonraki beş sezonda AB’nin ihracatı ortalama 117 bin ton, dünya ihracatından aldığı pay ise %37 olmuş, İspanya ve Portekiz’in katılımıyla da 1985/86-1989/90 sezonları arasındaki dönemde ortalama ihracat 401 bin tona, pay ise %77’ye yükselmiştir.

1990’ların ilk yarısında 170 bin ton dolayında nispeten stabil olan birlik ihracatı, 1996/97 sezonundan itibaren artışa geçmiştir. 1990/91-1999/00 sezonları arasındaki dönemde AB’nin ortalama ihracatı 197 bin ton, dünyadaki payı ise %55 olmuştur. On yıllık iki ayrı dönem olarak incelendiğinde üretim miktarlarına bağlı

olarak yıldan yıla değişiklikler göstermekle beraber ihracatın genel bir artış trendinde olduğu anlaşılmaktadır.

AB’de, İtalya ve İspanya başlıca ihracatçı ülkelerdir. Bu ülkeler toplam AB ihracatının %90’ını oluşturmaktadır. Yunanistan ve Portekiz ile birlikte bu oran %99’a ulaşmaktadır.

Tablo 15 AB’nin Zeytinyağı İhracatı (Miktar:1000 Ton, AB içi ihracat hariç)

Sezon	İtalya	İspanya	Yunanistan	Portekiz	AB	Dünya	AB’nin Payı
1990/91	66,5	65,8	6,0	6,4	146,1	337,0	43,4
1991/92	90,1	62,8	12,8	6,1	173,9	303,5	57,3
1992/93	90,8	51,6	10,3	7,5	161,4	298,0	54,2
1993/94	104,8	54,6	9,2	10,5	182,7	378,0	48,3
1994/95	105,8	54,0	5,5	13,1	182,5	368,5	49,5
1995/96	90,5	48,8	11,0	11,8	164,8	256,5	64,2
1996/97	129,5	66,7	5,2	17,0	220,2	438,0	50,3
1997/98	123,5	76,2	8,0	17,4	227,2	407,0	55,8
1998/99	125,3	63,6	5,4	12,4	208,6	506,0	41,2
1999/00	182,7	87,7	8,2	17,5	298,5	444,5	67,2
2000/01	173,0	88,3	10,0	17,3	291,0	502,0	58,0
2001/02	182,9	112,5	10,0	16,2	324,3	394,5	82,2
2002/03	176,1	107,0	15,0	13,1	313,6	483,0	64,9
2003/04	181,5	114,2	10,0	15,9	324,4	657,5	49,3
2004/05	200,0	111,2	10,0	18,2	342,2	607,5	56,3
2005/06*	215,0	100,0	10,0	19,0	346,4	654,0	53,0

Kaynak: IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006

http://www.internationaloliveoil.org/downloads/exportations2_ang.pdf

* : Tahmin

ABD, Avustralya, Japonya, Kanada ve Brezilya AB ihracatının neredeyse tamamının yapıldığı ülkeler konumundadır. AB, son yıllarda bu pazarlara büyük oranda girmiş ve %90’ına hakim olmuştur (Brezilya pazarına da %85 oranda AB

hakimdir). AB'den bu pazarlara yapılan ihracat daha çok 18 kilogramın altında ambalajlarda yapılmaktadır. Bu şekilde yapılan ihracat oranı Kanada'da %93, ABD'de %86 ve Avustralya'da %91'dir. Bu ülkelere ihracat yapan diğer üretici ülkeler Türkiye, Tunus ve Arjantin'dir.

İthalat açısından 9, 10, 12 üyeli dönemler ayrı ayrı incelendiğinde üye ülkelerin toplam AB üretim ve ihracatına yaptıkları katkıyı ithalata taşımadıkları görülmektedir. Bunun başlıca nedeni de Yunanistan, İspanya ve Portekiz'in genel itibarıyla tedarikçi ülke olarak AB'de yer almalarıdır. İtalya ve Fransa'nın başlıca ithalatçı olarak yer aldığı 9 üyeli dönemde AB'nin dünya ithalatındaki payı %54 oranındayken, bu oranın Yunanistan'ın üyeliği ile aynı kaldığı, değişmediği görülmektedir. İspanya ve Portekiz'in üyelikleri ile bu oran %63'e çıkmış, ancak bu da İspanya ve Portekiz'in ithalatlarından değil, büyük ölçüde gümrük muafiyeti nedeniyle İtalya ve Fransa'nın bu ülkelere olan ithalatlarının, yani AB içi ithalatın artmasından kaynaklanmaktadır. Portekiz ve İspanya'nın bu dönemde ithalatlarının sifıra yakın olduğu bilinmektedir.³⁶

AB ithalatı ihracatından farklı olarak üretimdeki özel durumlardan kaynaklanan farklılıklar (1995/96 üretim yılındaki düşük üretim miktarı veya 2001/02 üretim yılındaki yüksek üretim miktarı gibi) dışında oldukça stabildir. Yüksek miktarda gerçekleşen ithalat, AB üretiminin göreceli olarak düşük gerçekleştiği 1998/99 üretim yılına denk gelmektedir. AB üretimindeki devamlı artış ithalatın azalan bir trend izlemesi sonucunu doğurmuştur. AB zeytinyağı ithalatı 1990/91-1999/00 sezonları arasında ortalama 137 bin ton olarak gerçekleşmiştir. AB dışından ithalatın %98'ini İtalya ve İspanya gerçekleştirmektedir. Özellikle İtalya, dünya zeytinyağı üretim ve ihracatından aldığı pay kadar zeytinyağı ithalatından da önemli oranda pay almaktadır. İtalya'nın zeytinyağı ithalatı, daha ziyade, ham ve dökme olarak yapılmaktadır. Bu durum dökme olarak ithal edilen zeytinyağının işlenip, paketlenerek ihraç edilmesinden kaynaklanmaktadır. İtalya'nın AB içi ithalatı da dahil, neredeyse üretimi kadar ithalatı olduğu bilinmektedir. AB içi ve AB dışı ithalat toplamı 300-400 bin ton civarında olmakta, bunun %80'i İspanya ve

³⁶ GÖKSU, Çağlar., **Türkiye'de ve Avrupa Birliği'nde Zeytinyağı Sektörü**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2003, s.43

Yunanistan'dan karşılanmaktadır. AB dışı ithalatı ise Tunus ve Türkiye'den yapılmaktadır. Son on sezonda İspanya'nın da AB dışından ithalatında önemli ölçüde artış olduğu görülmektedir. İspanya en önemli üretici ve tüketici ülkelerden biri olması sebebiyle iç tüketimine ve ihracatına bağlı olarak ithalat yapmaktadır.

Tablo 16 AB'nin Zeytinyağı İthalatı (Miktar:1000 Ton, AB içi ithalat hariç)

Sezon	İtalya	İspanya	AB	Dünya	AB'nin Payı
1990/91	95,7	26,7	125,5	310,0	40,5
1991/92	90,0	31,0	135,4	346,5	39,1
1992/93	65,5	13,1	100,8	323,0	31,2
1993/94	91,5	54,0	152,8	378,0	40,4
1994/95	107,5	61,6	179,0	436,5	41,0
1995/96	46,0	24,0	73,7	288,5	25,5
1996/97	106,6	35,5	145,5	437,5	33,3
1997/98	89,3	28,0	117,8	423,0	27,8
1998/99	136,3	81,5	225,6	551,0	40,9
1999/00	101,9	13,2	116,7	479,0	24,4
2000/01	110,8	15,8	127,1	517,0	24,6
2001/02	40,7	1,6	42,4	437,0	9,7
2002/03	74,3	18,2	93,3	492,5	18,9
2003/04	180,2	49,4	231,8	663,0	35,0
2004/05	168,0	45,0	214,6	634,0	33,8
2005/06*	207,0	45,0	258,1	682,5	37,8

Kaynak: IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006

http://www.internationaloliveoil.org/downloads/importations2_ang.pdf

* : Tahmin

AB zeytinyağı ithalatı içinde dahil işleme rejimi kapsamında yapılan ithalat önemli bir paya sahiptir. Bu kapsamda AB birlik dışındaki ülkelerden zeytinyağı ithalatı yapmakta ve bunları ambalajlayarak yeniden ihraç etmektedir. Tablo 17'den de görülebileceği gibi, AB ithalatının %60-65'ini dahilde işleme rejimine göre yapılan ithalat oluşturmaktadır. Bir başka deyişle AB, birlik dışından gerçekleştirdiği

ithalatının %60-65'ni ambalajlayarak yeniden ihraç etmektedir. Dahilde işleme rejiminin temel felsefesini, ülkeye gümrüksüz mal girişini temin ederek, bu malı işleyip yurt içi tüketime sunmadan doğrudan ihraç etmek oluşturmaktadır. AB'de zeytinyağı üretimi, dünya üretimine göre düşüş eğilimi gösterdiğinde zeytinyağı ticareti yapanlar, sahip oldukları pazarları kaybetmemek için dahilde işleme rejimi kapsamında ithalat yapma yoluna giderler.

Tablo 17 AB'nin Dahilde İşleme Rejimi Kapsamında Gerçekleştirdiği İthalat (Miktar: 1000 Ton)

Sezon	D.İ Kapsamındaki İthalat	D.İ. Kapsam. İth.'ın Top. İth. Payı %	AB Üretimi'nin Dünya Ü. Payı %
1995/96	43,0	60,1	82,1
1996/97	101,9	69,2	70,1
1997/98	79,3	63,0	87,2
1998/99	177,0	79,4	72,2
1999/00	69,3	59,9	78,3
2000/01	85,5	67,7	76,7
2001/02	26,0	60,6	87,8

Kaynak: Working Paper Of the Directorate-General for Agriculture the Olive Oil and Table Olive Sectors (2003), Erişim: 05.03.2006,

http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/olive/reports/rep_en.pdf

AB, ithalatının neredeyse tamamını Tunus'tan karşılamaktadır. Tunus zeytinyağı ihracatının %96'dan fazlası İtalya ve İspanya'ya gerçekleştirilmektedir.³⁷ 1987 yılında yapılan bir anlaşma ile 100 kg zeytinyağına 7.81 Euro gibi cüzi bir gümrük vergisi uygulayan AB, 46.000 ton olan kotayı 2001 yılında 53.000 tona çıkartmış ve gümrük vergisini de sıfır yapmıştır. 2005 yılından itibaren bu kota, 56.000 ton olarak uygulanmaktadır. Benzer bir uygulama Mart 2003 itibariyle Lübnan'a da sağlanmış ve gümrüksüz olarak 1.000 tonluk kota verilmiştir. AB, küçük miktarlarda Türkiye'den de ithalat yapmaktadır. Tunus'a, Lübnan'a sıfır

³⁷ Erişim: 07.02.2006, <http://www.tunisianindustry.nat.tn/en/download/cepi/iaa02.pdf>

gümrük ile zeytinyağı ithalatı imkanı sağlayan AB, aday ülke konumunda olan Türkiye'ye aynı ayrıcalığı tanımamakta sadece çok cüzi vergi indirimlerine gitmektedir. Ancak unutulmamalıdır ki, gümrüksüz ihracat yapabilme imkanı iyi değerlendirildiği takdirde olumlu, dökme şeklinde ihracata devam edildiği takdirde katma değer kaybına neden olabilecek bir uygulamadır. AB üçüncü ülkelerden gerçekleştirdiği ithalatının çoğunu dökme şeklinde yapmakta, bunu rafine zeytinyağı ve natürel zeytinyağı ile yapılmış karışımlar izlemektedir.

Tablo 18 AB'nin Zeytinyağı İthalatında Türkiye'ye ve 3. Ülkelere Uygulanan Vergi

GTİP	Tanımı	3. ülkelere uygulanan vergi (Euro/100 kg)	Türkiye'ye uygulanan vergi (Euro/100 kg)	Türkiye'ye uygulanan vergi İndirim oranı (%)	Tunus'a uygulanan vergi (Euro/100 kg)	Lübnan'na uygulanan vergi** (Euro/100 kg)
15091010	Saf Lampant Zeytinyağı*	122,6	110,34	10	0	0
15091090	Diğer Saf Zeytinyağı	124,5	112,5	10	0	0
15099000	Diğer Zeytinyağı (rafine, riviera)	134,6	127,87	5	134,6	0
15100090	Prina Yağı (rafine, karma)	160,3	152,28	5	160,3	0
15100010	Prina Yağı (ham)	110,2	99,18	10	110,2	0

Kaynak: DÖNMEZ, Sermin., ., “AB’de Zeytinyağı Piyasa Düzeni ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2004, s.36
 (*) İhracatı DTM iznine bağlı
 (**)AB Lübnan’a Mart 2003 itibarıyla 1.000 tonluk bir kota tanımıştır.

Birlik içi zeytinyağı ticaret hacmi 1990’larda 335.000 tondan 650.000 tona çıkarak neredeyse ikiye katlanmıştır. Bu ticaret daha çok Akdeniz’deki üye ülkeler arasında gerçekleşse de, yeni üye ülkelerle artan bir ticaret hacmi söz konusudur. Daha çok İspanya ve Yunanistan AB’ye zeytinyağı satan ülkeler konumundadırlar. İspanya’nın satış hacmi 1990’ların ilk yarısında 150.000 ton iken 2000’li yıllarda 406.000 tona ulaşmıştır. Aynı dönem boyunca Yunanistan’ın satış miktarında bir değişiklik olmamıştır. 1996/97 den 2001/02 pazarlama yılına kadar ki dönemde İspanya %64,9 ve Yunanistan %94,0 oranında İtalya’ya dökme olarak zeytinyağı

satışı yapmışlardır. Fransa (%16,4) ve Portekiz de (%11,7) İspanya'dan zeytinyağı satın alan ana alıcı ülkelerdir. Yunanistan ve İspanya özellikle 1990'ların ikinci yarısından sonra topluluğun diğer üyelerinden çok küçük miktarlarda zeytinyağı satın alan ülkelerdir. İtalya hem alıcı hem de satıcı konumunda olan bir ülkedir, ancak satın aldığı miktar sattığı miktarın oldukça üzerindedir. İtalya, 1990'ların ilk yarısına göre hem alım miktarını hem de sattığı miktarı ikiye katlamıştır. Alım miktarını 188.000 tondan 423.000 tona , satış miktarını da 47.000 tondan 162.000 tona çıkarmıştır. İtalya'nın ana müşterileri 1996/97-2000/01 pazarlama yılları ortalamasına göre; Almanya (%34,4), Fransa (%28,7) ve İngiltere (%13,7) olmuştur. Portekiz ve Fransa kendileri de üretici ülke olmalarına karşın, diğer üye ülkelerden artan miktarlarda zeytinyağı satın almaktadırlar. Bu iki ülkenin diğer ülkelere satış miktarları ise neredeyse ihmal edilebilecek miktarlardadır -burada alım ve satım terimleri, AB içi ticareti ifade etmek amacıyla kullanılmıştır, AB dışı ticaret, ihracat ve ithalat terimleri kullanılarak ifade edilmiştir-. Artan talep ile birlikte üretici olmayan diğer üye ülkelerin alım miktarları da %147 oranında artış göstermiştir.

Tablo 19 Birlik İçi Satışların Ülkelere Göre Dağılımı (1996/97-2001/02 ortalaması)

Satış Yapan Ülkeler / Satış Yapılan Ülkeler	İspanya (%)	İtalya (%)	Yunanistan (%)	Portekiz (%)	Fransa (%)	Diğer (%)
İspanya	-	3,2	2,3	59,8	9,2	0,4
İtalya	64,9	-	94,0	22,1	37,6	3,4
Yunanistan	0,2	2,4	-	0,0	0,0	1,0
Portekiz	11,7	0,0	0,0	-	1,1	1,2
Fransa	16,4	28,7	0,4	13,7	-	12,9
İngiltere	4,2	13,7	1,7	0,5	21,7	31,6
Almanya	0,6	34,4	0,6	1,0	3,7	5,8
Hollanda	0,6	2,2	0,1	0,0	0,3	20,6
Diğer	1,5	15,4	0,9	2,9	26,4	23,0
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: Working Paper Of the Directorate-General for Agriculture the Olive Oil and Table Olive Sectors (2003), Erişim: 05.03.2006,

http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/olive/reports/rep_en.pdf

Tablo 20 Birlik İçi Zeytinyağı Ticareti (1.000 Ton)

Yıl	İspanya		İtalya		Yunanistan		Portekiz		Fransa		Diğer	
	Satış	Alım	Satış	Alım	Satış	Alım	Satış	Alım	Satış	Alım	Satış	Alım
1992/93	170,3	15,2	32,0	206,1	132,5	1,5	0,3	26,3	18,1	40,9	2,2	32,6
1993/94	179,3	6,3	32,3	218,2	90,8	3,1	0,4	31,7	11,4	46,4	2,6	47,5
1994/95	103,2	34,0	61,3	152,0	128,6	1,5	2,9	28,4	8,9	47,1	3,5	51,4
1995/96	145,6	40,3	65,5	177,8	149,0	3,9	1,1	28,1	6,2	52,6	3,8	49,4
Ort.	149,6	23,9	47,8	188,5	125,2	2,5	1,2	28,6	11,2	46,8	3,0	45,2
1996/97	342,5	6,4	60,8	355,0	96,8	3,7	2,7	35,4	3,6	63,3	3,7	64,8
1997/98	352,8	8,3	64,5	327,6	122,0	0,0	6,2	48,0	4,7	79,8	5,1	77,8
1998/99	193,7	27,6	85,3	279,3	199,7	3,2	2,7	34,7	4,1	75,5	4,2	90,2
1999/00	300,6	7,3	92,7	292,3	118,0	1,4	1,2	38,2	2,1	82,5	4,9	105,6
Ort.	297,4	12,4	75,8	313,6	134,1	2,1	3,2	39,1	3,6	75,3	4,5	84,6
2000/01	395,6	7,8	102,6	386,2	150,0	1,0	4,1	50,7	2,2	97,6	7,3	109,5
2001/02	488,0	8,4	182,9	444,3	80,0	0,0	3,1	47,7	3,1	95,7	4,2	109,2
2002/03*	335,0	22,0	200,0	440,0	155,0	0,0	2,5	49,8	3,1	95,8	4,5	116,8
Ort.	406,2	12,7	161,8	423,5	128,3	0,3	3,2	49,4	2,8	96,4	5,3	111,8

Kaynak: Working Paper Of the Directorate-General for Agriculture the Olive Oil and Table Olive Sectors (2003), Erişim: 05.03.2006,

http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/olive/reports/rep_en.pdf

* : Tahmin

2.2.4 AB Ortak Tarım Politikası ve Zeytinyağı Ortak Piyasa Düzeni

2.2.4.1 Ortak Tarım Politikası

İkinci Dünya Savaşı sırasında gıda maddelerinin kıtlığından doğan sıkıntıları yaşayan Avrupa ülkeleri, Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kurarken, tarım sektöründe verimliliğin artırılması ve kendi kendilerine yeterliliği gerçekleştirmeyi hedeflemişlerdir. Bu hedef doğrultusunda, 1962 yılında tüm üye ülkeler için uyulması zorunlu olan bir Ortak Tarım Politikası benimsenmiştir.

Avrupa Birliği üyesi ülkelerin tarım politikalarının gerek ekonomik gerek siyasi anlamda ortak bir çerçevede yönetilmesi esasına dayanan Ortak Tarım Politikası (OTP), AB'nin ilk ortak politikasıdır. Birlik bütçesinin yarısını oluşturan

OTP, Avrupa Birliği'nin en önemli politikalarından biridir. İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşanan kıtlığın yarattığı endişenin yanı sıra, savaş sonrasında AB aktif nüfusunun çok önemli bir bölümünü oluşturan tarım sektörü çalışanlarının gelir düzeyinin korunması ve üye ülkelerin ulusal tarım politikaları arasındaki derin farklılıkların giderilmesi gerekliliği, Avrupa Topluluğu'nu bir ortak tarım politikası oluşturmaya yöneltmiştir.³⁸

Avrupa Ekonomik Topluluğu'nu kuran antlaşma olan Roma Antlaşmasının Başlık II, Madde 32 ila 38 OTP'nin temellerine dair hükümleri içermekte, bunlardan Madde 32 politikayı ortaya koyarken, Madde 33 ise güdülen amaçları belirlemiştir.³⁹

1. Teknik gelişme ve üretim faktörlerini daha rasyonel kullanarak tarımsal üretimi artırmak
2. Üreticiler için adil bir gelir seviyesi sağlamak
3. Piyasaları istikrarlı hale getirmek
4. Ürün arzını temin etmek
5. Ürünlerin tüketicilere makul fiyatlarla ulaşmasını garanti altına almak

OTP, özellikle uygulandığı ilk on yıl boyunca başarılı olmuş, Topluluk tarımsal üretimde kendine yeterli hale gelmiştir. Ürünlerin kalitesi artarken fiyatları düşmüştür. İlgili piyasalar istikrara kavuşmuş, dünya piyasalarındaki dalgalanmalardan korunan Topluluk çiftçilerinin gelir seviyesi yükselmiştir.

Ancak OTP, özellikle 1970'lerden itibaren ciddileşen, bazı sorunlar da ortaya çıkarmıştır. Ekonomik ve teknolojik gelişmelerin de etkisiyle arz-talep dengesi bozulmuş, üreticilerin asgari bir fiyat garantisi altında olması büyük miktarlarda üretim fazlasının doğmasına neden olmuştur. Popüler anlatımla "tereyağı dağları ve süt gölleri" oluşmuştur. Ürün fazlasının stoklanması ve dünya pazarlarına sübvansiyonlar kullanılarak satılması, OTP'nin Topluluk bütçesi üzerindeki baskısını büyük ölçüde arttırmıştır.

³⁸ KARLUK, Rıdvan., **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 2003, s.313

³⁹ TAN, Mustafa., "Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türkiye'de Üreticinin Desteklenmesi", EBSO-AB Paneli Bilgi Notu , Tarış Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğu, İzmir, 2003, s.3,4,5

Ayrıca fazla üretim yüzünden, aşırı gübre ve zirai ilaç kullanımı gibi nedenlerle, yerel düzeyde önemli çevre sorunları da baş göstermiştir. Çevreye karşı çok duyarlı olan Avrupa kamuoyu bu duruma tepkisiz kalmamıştır.

Sonuç olarak OTP’de reform yapılması gerekliliği ortaya çıkmış ve bu amaçla reform çalışmaları gerçekleştirilmiştir.

İlk reform 1968 yılında Mansholt Planı ile oluşturulmuştur. Planın amacı tarım sektöründe istihdamı düşürmek ve tarımsal işletmelerin boyutunu arttırmaktır. 1972’de tarım sektörünü modernleştirmek amacıyla bazı yapısal önlemler alınmıştır. 1983 yılında Komisyon, iki yıl sonra bir Yeşil Kitap ile ortaya konulan, köklü bir reform önerisi getirmiştir. 1988’de Konsey bir reform paketini kabul ederek OTP’nin genel bütçe içerisindeki yüzde cinsinden payını kısıtlayan tarımsal harcama ilkelerini ortaya koymuştur. Ancak bu önlemlere rağmen OTP harcamaları yükselmeye devam etmiştir. Bu dönemde devam eden çok taraflı ticaret görüşmelerinin Uruguay Raund’u (1986-1992), daha önceki görüşmelerin tersine, tarımsal ürünleri de müzakere masasına yatırarak OTP reformu yeni bir fırsat sunmuştur. Üye Devletler, uluslararası toplumun baskısı ve kendi üreticilerinin düşük rekabet gücü karşısında, siyasal zorluğuna rağmen, yeni bir reformun gerekliliğini kabul etmiştir.

1991-1992 yıllarında, MacSharry reformu diye anılan, köklü bir değişim programı tasarlanıp Konsey tarafından kabul edilmiştir. Ortak piyasa örgütlenmeleri, arz-talep dengesine ulaşmak amacıyla, değiştirilmiştir. Bu çerçevede, piyasanın serbest işleyişine müdahale eden tarımsal destek politikaları azaltılarak doğrudan gelir desteği politikalarına yönelinmiş ve tarımsal ürün fiyatları daha rekabetçi kılınmıştır. Toplumsal gelişme sağlanması ve çevrenin korunmasını hedefleyen önlemlere de önem verilmiştir.

1992 reformları genelde başarılı olmuş, ancak genişleme süreci, ortak para birimine geçilmesi ve küreselleşmenin artan ivmesi OTP ile ilgili yeni adımların atılmasını zorunlu kılmıştır. Avrupa Komisyonu tarafından 1997 yılında önerilen ve

1999 yılında Berlin Avrupa Zirvesi'nde kabul edilen Gündem 2000 bu gereksinime yanıt vermiştir. Gündem 2000'de Birlikteki genişleme sonucunda 2000-2006 yılları arasında AB mali çerçevesinin alacağı biçim belirlenmiştir.

Tüm bu reformlar sonucunda 1970 yılında Topluluk genel bütçesinin %93'üne tekabül eden OTP harcamaları günümüzde %40-45'lik bir paya çekilmiştir ve düşmeye devam etmektedir. Ancak bu duruma OTP'nin toplam masraflarının azalmasının değil, genel bütçenin büyümesine rağmen OTP masraflarının sabit kalmasının neden olduğu unutulmamalıdır.

OTP dahilinde, üreticilere gelir desteği sağlamak amacıyla kullanılan birçok araç vardır. Hedef fiyatlar, bir ürünün Topluluk piyasasında satışında geçerli olmak üzere belirlenir. İthal edilen malların Topluluk piyasasına daha düşük bir fiyattan satışa sunulmaması için gümrük vergileri kullanılır. Müdahale fiyatları, piyasa fiyatları altlarına düştüğünde ilgili ürünün üretim fazlasının AB tarafından satın alındığı seviyelerdir. İhracat iadeleri, ihraç edilen ürünlerin fiyatlarını Topluluk içinde geçerli olan seviyeden dünya piyasasında geçerli olana çeker. Stoklama yardımları devreden stokların özel stok müesseseleri tarafından ileride satılmak üzere saklanmasına yardımcı olur. Farklı ürünler için, ilgili piyasanın yapısı dikkate alınarak, farklı araçlar kullanılmaktadır.⁴⁰

Bu araçların kullanımından doğan masraflar Avrupa Tarımsal Yönlendirme ve Garanti Fonu'nun Garanti Bölümü tarafından karşılanır. Söz konusu Fon, AB'de bölgeler arasındaki dengesizlikleri kapatmak ve sürdürülebilir bir kalkınma sağlamak için oluşturulan dört Yapısal Fon'dan biridir.

Türkçe'de Fransızca kısaltması olan FEOGA ile anılan Fon günümüzde AB genel bütçesinin %55-60'ını oluşturmaktadır. 1970 yılında %93,5 oranına dayanan tarımsal harcamaların bu seviyeye çekilmesi için büyük reformlar yapılmıştır. Söz konusu oranın 2000-2006 yılları arasında ise %40-44'e çekilmesi hedeflenmektedir.

---

⁴⁰ TAN, Mustafa., "Avrupa Birliği ve Türkiye'de Üreticinin Desteklenmesi: Çarpıcı Bir Farklılık", Bilgi Notu, Tarıf Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, İzmir, 2003, s.1,2

Üretici desteklenmelerinin finansmanında kullanılan Garanti Bölümü günümüzde FEOGA bütçesinin %91 civarında bir kısmına denk gelmektedir.

2.2.4.2 Zeytinyağı Ortak Piyasa Düzeni

Avrupa Birliği 1960'lı yılların başlarında bitkisel yağların Topluluk içindeki düşük üretimi nedeniyle yüksek düzeydeki tüketimi karşılayamamaktaydı. Bitkisel yağ üretimi Birliğin yağ ihtiyacının ancak %10 kadarını karşılamaktaydı. Bitkisel yağlardaki bu açığı kapatabilmek için Birliğin üçüncü ülkelerden gelen yağlı tohumlara tamamen açılması ve sıfır gümrük resmi ile bitkisel yağ ithali gibi çözüm yolları benimsenmişti. Ancak bu durum 1966 yılına gelindiğinde pazarda bolluğa, fiyatların düşmesine, diğer yağlara göre fiyatı yüksek olan zeytinyağı tüketiminin azalmasına neden oldu. Özellikle İtalya'da zeytin üreticisi çok sayıda ailenin bitkisel yağların zeytinyağı üzerindeki olumsuz baskısından şikayetçi olması ve sıkıntı duyması ile Birlik yeni tedbirler almaya zorlanmıştır. Bunun üzerine Ortak Tarım Politikası (OTP) çerçevesinde Zeytinyağı Piyasa Düzeni (ZPD), Konseyin 136/66/EEC numaralı kararına göre 22 Eylül 1966'da katı ve sıvı yağlar Ortak Piyasa Organizasyonunu belirleyen yönetmelikle oluşturulmuştur.

ZPD, altı üyeli Toplulukta ana üretici ülkenin İtalya olduğu dönemde kurulmuştur. Bu durum 1981'de Yunanistan ve 1986'da İspanya ve Portekiz'in Topluluğa girmesiyle tamamen değişmiştir. Topluluk, bu zeytinci ülkelerin katılmasıyla kendine yeterlilik oranını aşmıştır. ZPD'de buna bağlı olarak sonradan yapılan pek çok değişiklik, yeterli bir destekleme sistemi oluşturma konusunda başarısız olmuştur. Bunun yanında, Dünya Ticaret Örgütü'nün (DTÖ) baskıları sonucunda, Topluluk, koruma desteklerinin azaltılması konusunda bazı adımlar atma gereği duymuştur. Tüm bu koşullar ZPD'ye yönelik reformun koşullarını oluşturmuştur. Yıllar içinde pek çok değişikliğe uğrayan ZPD' de reform niteliği taşıyan değişiklik 1998 yılında yapılan reformdur. 1986 yılında İspanya ve Portekiz'in Topluluk 'a girmesi ile net ihracatçı konumuna gelen AB'nin ZPD' ye yönelik yardım sisteminde önemli değişikliklerin yapılması gerekli hale gelmiştir. 1998 reformu, koruyucu, kaliteyi artırıcı, yetiştiricilere stabil bir geliri garanti edici

bir yapıyı amaçlarken, dinamik bir pazar ve organizasyon ile sektörü kontrol etmeyi de hedeflemiştir. Aynı zamanda bu reform ile, finansal kaynakların üretici yardımına yoğunlaştığı, bütçenin ulusal garanti edilmiş miktarlar şeklinde üye ülkelere dengeli bir biçimde dağıldığı bir yapı arzulanmıştır.⁴¹

1998 yılındaki reform ile getirilen yeni düzenlemelerin uygulamalarının görülmesi isteği ile geçiş dönemi 1998'den 2000/01 pazarlama dönemi sonuna kadarken 2001 yılında 2003/04 pazarlama yılına kadar uzatılmıştır.

Bu reformla sektörün rekabetinin ve ürünün kalitesinin artırılması, arz ve talep arasındaki dengenin korunması, ayrıca kurallarda sadeleştirmenin yapılması ve takibinin kolaylaştırılması amaçlanmaktadır. Reform kapsamında Ulusal Garanti Edilen Miktarlar sistemi uygulanmaya başlamış, tüketim yardımları kaldırılmış, müdahale alımları yerine özel stoklama sistemi getirilmiş, zeytincilik için kayıt sistemi dahilinde zeytin kayıtları, yardım başvuruları ve ürün bildirimleri kullanılarak hazırlanan verilerin havadan çekilen fotoğraflarla desteklenmesiyle bir coğrafi bilgi sisteminin oluşturulmasına karar verilmiştir.

Zeytinyağı Piyasa Düzenini oluşturan yedi ana unsur kısaca şunlardır:⁴²

a) Üçlü Fiyat Sistemi :

- **Üreticiler İçin Hedef Fiyat (target price) :** Üreticiler için adil bir gelir temin etmek ve Topluluk üretim miktarının sürdürülmesini sağlamak için uygulamaya konulmuştur. Geçiş dönemi süresince 383,77 EUR/100 kg olarak sabitlenmiştir.

- **Müdahale Fiyatı (intervention price) :** Konsey tarafından belirlenen standart kalitedeki zeytinyağının pazarlama yılının son dört ayı itibarıyla, müdahale

⁴¹ DÖNMEZ, Sermin., „AB’de Zeytinyağı Piyasa Düzeni ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2004, s.67

⁴² DÖNMEZ, Sermin., OLGUN, Akın., „Avrupa Birliği’nde Zeytinyağı Piyasa Düzenine Yönelik Reform Çalışmaları ve Reformu Gerektiren Nedenler”, **Türkiye 1. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Sempozyumu Bildirileri**, İzmir, 2003, s.149,150

kuruluşları tarafından alınmasının zorunlu olduğu fiyattır. Geçiş dönemi ile uygulamadan kaldırılmıştır ve yerine özel depolama sistemi getirilmiştir.

- **Temsili Pazar Fiyatı (representative market price) :** Pazardaki diğer bitkisel yağların fiyatlarındaki gelişmeler dikkate alınarak zeytinyağının elden çıkarılabileceği fiyattır. Geçiş dönemi süresince 251,5 ECU/100 kg olarak belirlenmiştir.

b) İhracat Geri Ödemeleri (export refunds) : İhracatta uygulanan vergi iadesidir. GATT anlaşmaları gereği miktarı üzerinde kısıtlamalar getirilmiştir.

c) Üretim Yardımı (production aid): Toplulukta hasat edilen zeytinden elde edilen zeytinyağı için, üreticilere adil bir gelir düzeyi sağlanması amacıyla, önceleri büyük küçük üretici ayrımı yapılarak verilen yardımdır. Herhangi bir pazarlama döneminde Garanti Edilmiş Azami Miktarı (MGQ- Maksimum Guaranteed Quantity) aşması halinde ertesi pazarlama döneminde üretim yardımında da orantılı olarak indirim yapılmaktadır. Büyük-küçük üretici ayrımına son verilmiş ve geçiş dönemi süresince bu yardım 132,25 EUR/100 kg olarak sabitlenmiştir ancak Mayıs 1998 den sonraki dikimler yardım kapsamı dışındadır.

d) Tüketim Yardımı (consumption aid) : Zeytinyağının tüketimini artırmak için alınacak önlemlerin finansmanını ve yağlı tohumlardan üretilen diğer bitkisel yağlarla zeytinyağının rekabetinin artırılması amacıyla verilen yardımdır. Geçiş dönemi ile uygulamadan kaldırılmıştır.

e) Özel Depolama Şeklinde Müdahale (intervention in the form of private storage) : Belirli dönemler itibariyle yapılmış olan kontratlar çerçevesindeki özel depolama yardımını içermektedir.

f) Konserve Endüstrisi İçin Yardım (refunds for the canning industry) : Zeytinyağının bu sektöre satışının kolaylaştırılması amacıyla verilen yardımdır.

g) Sofralık Zeytin Tüketiminin Artırılması İçin Verilen Yardım (specific measures to promote the consumption of table olives) Depolamanın finanse edilmesi yoluyla arzın düzenlenmesini sağlamak amacıyla verilmektedir.

2.2.5 AB'nin Zeytinyağı Üretimi Düzenlemeleri⁴³

Avrupa Birliği'nin zeytinyağı üretimine ilişkin temel düzenlemeleri zeytinyağı üretim yardımı sistemi ile denetim mekanizmaları, zeytinyağı ve sofralık zeytin üretiminin kalitesini ve çevreye olan etkisini iyileştirmek için önlemler ve üretim iadeleri sisteminden oluşmaktadır.

AB 1966 yılından beri zeytinyağına üretim yardımı vermektedir. Sistemin ayrıntıları ve yardım tutarları zaman içerisinde değişmekle beraber, üreticiler için adil bir gelir seviyesinin temin edilmesi olan esas amaç aynı kalmıştır.

AB'de üretim yardımları var yılı/yok yılı ayrımı yapılmaksızın, pazarlama yılı başında verilmektedir. Zeytinyağı için pazarlama yılı 1 Kasım ila 31 Ekim tarihleri arası olarak belirlenmiştir. Pazarlama yılı başına verilen üretim yardımı tutarları oldukça karmaşık bir mekanizma aracılığıyla saptanmaktadır. Mekanizmanın temelinde üretim hedef fiyatı ve temsili piyasa fiyatı yer almaktadır. Üretim hedef fiyatının seviyesi belirlenirken hem üreticilerin gelirleri hem de üretim planlaması gereksinimi göz önünde tutulmaktadır. Temsili piyasa fiyatı ise ürünlerin kuramsal olarak saptanan piyasa değeridir. Bu iki tutar arasındaki fark üreticileri sübvansiyon olarak verilmekte ve üretim yardımı adını almaktadır. 1 Ağustos'tan önce belirlenen bu tutarlar, perakende satış aşamasında, serbest yağ içeriği 100 gramda 3.3 gram oleik asit olarak ifade edilen natürel ikinci zeytinyağı için hazırlanır. Diğer yağlar için yardım seviyesi reversibilite katsayıları aracılığıyla dönüştürülerek belirlenir.

---

⁴³ TAN, Mustafa., ÇELİKEL Tuğba Nur., "Avrupa Birliği'nin Zeytinyağı Politikası, Türkiye'deki Uyum Çalışmaları ve Tariş'in Rolü", **Türkiye 1. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Sempozyumu Bildirileri**, İzmir, 2003, s.164,165,169

Tablo 21 AB’de Zeytinyağı İçin Verilen Üretim Yardımı (EUR/100 kg)

Pazarlama Yılı	Üretim Hedef Fiyatı	Temsili Piyasa Fiyatı	Üretim Yardımı
1989/90	322,56	190,28	70,95
1990/91	322,56	190,28	70,95
1991/92	322,01	197,28	70,83
1992/93	322,01	191,27	84,33
1993/94	321,16	192,05	89,11
1994/95	317,82	190,06	117,76
1995/96	383,77	229,50	142,20
1996/97	383,77	229,50	142,20
1997/98	383,77	229,50	142,20
1998/99-2003/04	383,77	251,52	132,25

Kaynak: y.a.g.e, s. 165

Üretim yardımı fiili üretim miktarına dayalı olarak yapılır. Üretim yardımı topluluğa üye her ülkede ulusal garanti edilen miktarla sınırlandırılmıştır. Üye ülkelerde garanti kapsamına alınacak azami üretim miktarı belirlenmiştir, sezon sonunda bu miktarın aşılması halinde üretim yardımında da aşılan miktarla orantılı olarak kesinti yapılması öngörülmüştür. Toplam azami garanti edilen miktarın %42,8’i İspanya’ya, %30,6’sı İtalya’ya ve %23,6’sı Yunanistan’a ayrılmıştır. Eğer bir üye ülkenin üretimi ulusal garanti edilen miktarın altındaysa, bu üretim yetersizliğinin %20’si üretim fazlası olan diğer bir üye devletin üretim fazlasını telafi etmek amacıyla kullanılabilirken, %80’i bir sonraki pazarlama döneminin ulusal garanti edilen miktarına eklenebilir.⁴⁴

⁴⁴ LEGUEN DE LACROIX, Eugene., **The Olive Oil Sector In the European Union**, European Commission Directorate-General for Agriculture, Brussels, 2002, s.5

Tablo 22 AB'ye Üye Devletler İçin Ulusal Garanti Edilen Miktarlar (prina yağı dahil)

Üye Devlet	Ulusal Garanti Edilen Miktar (Ton)	Azami Toplam Yardım (ECU)
İspanya	760.027	1.005.135.708
Fransa	3.297	4.360.283
Yunanistan	419.529	554.827.103
İtalya	543.164	718.334.390
Portekiz	51.244	67.770.190
TOPLAM	1.777.261	2.350.427.673

Kaynak: TAN, ÇELİKEL, a.g.e, s.166

AB sektöründe meydana gelen ciddi yolsuzluklar nedeniyle yardım başvurularını çok katmanlı bir denetim sistemine tabi tutmaktadır.

AB'nin zeytinyağı üretimine ilişkin son düzenlemesi üretim iadesi sistemidir. Bu sistem zeytinyağını hammadde olarak kullanan konserve imalatçılara dünya fiyatları ile AB fiyatları arasındaki fark kadar bir tutar ödenmesini öngörmektedir. Üretim iadesinin tutarı AB ve dünya piyasalarında geçerli olan fiyatlar arasındaki fark temel alınarak iki ayda bir belirlenmektedir.

2.2.6 AB'nin Zeytinyağı Pazarlaması Düzenlemeleri⁴⁵

AB'nin zeytinyağının pazarlanmasına ilişkin düzenlemeleri, tüketicilerin taleplerinin karşılanması ve zeytinyağı tüketiminin artırılması aracılığıyla üreticilere destek olunması amacına hizmet etmektedir. Bu amaçlar doğrultusunda kalite önlemlerine özel bir önem verilmektedir, çünkü kalitesi yüksek ürünler tüketiciler tarafından daha çok talep edilmekte ve üreticilerin yarattığı katma değeri arttırmaktadır. Düzenlemeler pazarlamam kurallarının yanı sıra zeytinyağı ve prina

⁴⁵ y.a.g.e, s.170,171,172.173

yağı sınıflandırmasını, promosyon ve bilgilendirme kampanyaları ile kalite sistemlerini de kapsamaktadır.

Etiketleme ve pazarlamaya ilişkin genel kurallar ürünlerin muhteviyatının, beslenme değerinin, sağlığa etkilerinin, fiyatlarının ve ait oldukları partinin kolaylıkla anlaşılmasını, böylelikle tüketicilerin yanlış yönlendirilmesine engel olunmasını hedeflemektedir. Ambalajlamaya dair genel kurallar ise ambalajların insan sağlığına zarar vermemesini, içerdikleri ürünlerin niteliklerini değiştirmemesini ve beyan edilen ve hakiki içerikleri arasındaki farkın belirli tolerans sınırları içerisinde kalmasını hükme bağlamaktadır.

Gerek toptan gerekse perakende zeytinyağı ticaretinde konsey tüzüğü tarafından ortaya konulan resmi kalite sınıfı adlandırma ve tanımlamalarının kullanılması zorunludur.

Tablo 23 AB’de Zeytinyağı Kalite Sınıflandırması (Oleik Asit Cinsinden)

Kalite Sınıfı	Yürürlükten Kaldırılan Değerler (gr/100gr)	Kasım 2003 itibariyle Yürürlüğe Giren Yeni Değerler (gr/100gr)
Natürel Zeytinyağları		
Sızma	≤ 1	$\leq 0,8$
Natürel Birinci	$> 1 \leq 2$	$> 0,8 \leq 2$
Natürel İkinci	$> 2 \leq 3,3$	Yürürlükten Kaldırıldı
Lampant	$> 3,3$	> 2
Rafine	$\leq 0,5$	$\leq 0,3$
Riviera	$\leq 1,5$	≤ 1
Rafine Pirina	$\leq 0,5$	$\leq 0,3$
Karma Pirina	$\leq 1,5$	≤ 1

Kaynak: y.a.g.e, s. 170

Zeytinyağı pazarlanmasına dair bir başka önemli kural perakende satışta azami beş litrelik ambalajların kullanılmasıdır. Bunun nedeni daha büyük ambalajlarda satılan zeytinyağlarının tamamen tüketilmeden belirli niteliklerini kaybetmeleridir. Üye devletler restoranlar ve kantinler gibi toplu yemek servisinde

bulunan tesislere daha büyük ambalajlarda yağ satılmasına izin verebilirler. Zeytinyağı ambalajlarının bir kez açıldıktan sonra tekrar eski haline getirilemeyecek şekilde mühürlenmesi de gerekmektedir.

Yağların üzerinde menşe tayini veya ana menşe tayini gösterilebilir; ancak bu zorunlu değildir. Bu nedenle İtalya ve İspanya gibi ülkeler üçüncü ülkelerden dökme olarak aldıkları zeytinyağlarını menşe belirtmeden şişeleyip diğer AB ülkelerine satabilmektedirler.

AB'nin zeytinyağı pazarlanması düzenlemelerinin bir başka ayağını oluşturan promosyon ve bilgilendirme kampanyaları kapsamındaki etkinliklere ilişkin düzenlemeler de konsey tüzüğü içerisinde yer almaktadır.

AB'nin zeytinyağı pazarlamasına ilişkin düzenlemelerinin sonucunu kalite sistemleri oluşturmaktadır. Zeytinyağına ilişkin kalite sistemleri tarımsal ürünler ve gıda maddelerinin isimlerinin korunması ve organik üretimi kapsamaktadır. Tarımsal ürünlerin ve gıda maddelerinin isimlerinin korunması amacıyla tescil edilmeleri gerekmektedir. Tescil edilen isimler yasal korunmaya hak kazanmaktadır. Ayrıca AB, tüketicilerin bu isimlerin farklılığını görebilmesi için özel logolar geliştirmiştir. Alım gücü yüksek olan tüketicilerin isimleri korunan ürünler konusunda yüksek bir farkındalık düzeyine sahip olduğu ve bunlar için daha yüksek fiyatlar ödemekten kaçınmadığı görülmektedir. Aynı yargı organik ürünler için de geçerlidir.

2.2.7 AB'nin Zeytinyağı Stoklama Düzenlemeleri⁴⁶

AB'de stoklama düzenlemelerinin esas amacı fiyat seviyesinin korunmasıdır. Stoklama düzenlemeleri açısından üç model vardır; kamusal stoklama, özel stoklama ve çifte stoklama. Kamusal stoklama modelinde üye devletlerin müdahale ajansı ismi verilen yetkili kuruluşları AB adına ürünleri satın almakta ve saklamaktadır. Özel stoklama modelinde ürünlerin piyasadan geçici olarak çekilmesi kamu kuruluşlarının değil, özel kuruluşların görevidir. Ancak AB özel kuruluşlara farklı isimler altında

---

⁴⁶ y.a.g.e, s.173,174

stoklama yardımı vererek bu faaliyete destek olmaktadır. Çifte stoklama modelinde ise hem kamusal stoklama yapılmakta hem de özel stoklamaya yardım verilmektedir. Öncelik kamuya veya özel oyunculara verilebilir.

Kamusal stoklama modeli temsili piyasa fiyatının altında olan bir müdahale fiyatı belirlenmesini ve müdahale ajanslarının bu fiyat üzerinden satın aldıkları ürünleri stoklayıp piyasa koşulları uygun olduğunda elden çıkartmasını gerektirmektedir. Bu sistem kamu kaynakları üzerinde ciddi bir baskı yaratmaktadır.

1978 yılında sadece üretici grupları ve bunların birliklerinin özel stoklama yardımına hak kazanabileceği hükme bağlanmıştır. Günümüzde bu yardım 136/66/EEC sayılı konsey tüzüğü altında tanınan üretici gruplarına ve bunların birliklerine, onaylanmış zeytinyağı fabrikalarına ve büyük ambalajlama tesislerine verilmektedir. Yardıma hak kazanılması için yerine getirilmesi gereken koşullar gerekli teknik ve idari kapasiteye sahip olmak, stok tesislerinin plan ve kapasite bilgilerini yetkili makama arz etmek, yardım alan tankları mühürlemek, stokladıkları zeytinyağına dair stok kayıtları tutmak şeklindedir.

Özel stoklama yardımı belirli koşullar altında ve sadece dökme naturel zeytinyağları için ödenebilir. Söz konusu koşullar, piyasada bu yolla giderilebilecek bölgesel sorunların meydana gelmesi ya da piyasada iki haftalık bir süre boyunca kaydedilen ortalama fiyatların belirli seviyelerin altında olmasıdır. Yardım ilk durumda Bakanlar Konseyi'nin kararına tabi olarak, ikinci durumda ise kendiliğinden verilir. Yardım verilen yağın bir yıl boyunca mühürlü tanklarda tutulması gerekmektedir. Ancak istisnai durumlarda stoklama süresi daha kısa tutulabilir.

2.2.8 AB'nin Zeytinyağı Dış Ticareti Düzenlemeleri⁴⁷

Uluslar arası tarımsal ürünler ticareti göreceli olarak korumacı bir yapıya sahiptir. AB'nin zeytinyağı dış ticareti düzenlemeleri de bu genel eğilimden nasibini

---

⁴⁷ y.a.g.e, s.174,175

almaktadır. Üçüncü ülkelerin AB'ye zeytinyağı ihracatı sınırlanmaktadır.

AB'nin zeytinyağına ilişkin dış ticaret düzenlemeleri ithalat kuralları, tercihli ithalat düzenlemeleri, ihracat kuralları ve ihracat iadeleri şeklinde sınıflandırılabilir.

AB 30 Haziran 1995'e kadar zeytinyağı ithalatlarına %20'lik bir ad valorem gümrük vergisinin yanı sıra değişken harçlar uygulamaktaydı. Ancak ithalatın büyük kısmını özel ticari anlaşmalar çerçevesinde yapıldığından pratikte sadece değişken harçlar uygulanmaktaydı. Çok taraflı ticaret müzakerelerinin Uruguay Raundu çerçevesinde akdedilen tarım anlaşması ile değişken harçların ve bazı diğer gümrük önlemlerinin yerini 1 Temmuz 1995'den itibaren sabit tarifeler almıştır.

Sabit tarifeler 1995 ile 2001 arasındaki altı yıllık dönem boyunca toplam %20 oranında azaltılmıştır. Başlangıç noktası olarak 1986 ila Uruguay Raundu'nun başlangıç yılı olan 1988 yılları arasında uygulanan tutarların ortalaması alınmıştır. AB dilerse bu seviyelerden daha düşük tarifeler uygulama hakkına sahiptir. Nitekim bu çerçevede belirli üçüncü ülkelerle ikili düzenlemelere gidilmiştir. Bu ülkeler, Cezayir, Fas, Lübnan, Tunus ve Türkiye'dir. Bu ülkelere tanınan preferanslar taraflar arasında akdedilen işbirliği ve ortaklık anlaşmaları ile hükme bağlanmakta ve AB tüzükleri aracılığıyla hayata geçirilmektedir.

AB'de zeytinyağı ihracatı da ithalat gibi lisans alınmasına tabidir. Ancak normal koşullar altında ihracata dair bir kısıtlama söz konusu değildir. Yine de AB piyasasında arz-talep dengesinin bozulması olasılığına karşı ihracat harcı toplanması imkanı tanınmıştır.

Yürürlükte olan kurallara göre AB, kendi piyasasındaki zeytinyağı fiyatlarının dünya piyasalarında geçerli olan fiyatlardan daha yüksek olması durumunda ihracatçılara ihracat iadesi verebilmektedir. İadelerin seviyesi ihale prosedürü kullanılarak ayda bir kez belirlenmektedir. Ancak AB uluslar arası ticaret hukukundan kaynaklanan yükümlülükler nedeniyle artık ihracat iadesi vermemektedir. DTÖ Tarım Anlaşması ihracat iadelerinin seviyesinin azaltılması

için 2000 yılında dolan altı yıllık bir mühlet tanımıştır. AB ise 1998 yılından itibaren zeytinyağı ihracatına iade vermemeye başlamıştır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ'NDEKİ ÖNEMLİ ZEYTİNYAĞI İHRACATÇILARI VE TÜRKİYE

3.1 Türkiye'de Zeytinyağı

3.1.1 Üretim

Zeytincilik Cumhuriyet sonrası ülkemiz tarımının en önemli dallarından biri olmuştur. 1929 yılında Atatürk'ün Yalova bölgesine yaptığı bir gezi sırasında zeytinciliğe gereken önemin verilmesine yönelik direktifleri doğrultusunda, ülkemizde bir zeytincilik seferberliği başlamıştır. Bu sayede zeytincilik konusunda çalışmalar yapmak üzere, 1937 yılında Bornova Zeytincilik Araştırma Enstitüsü kurulmuştur. Ayrıca zeytin, bahçesine bakmayan ve bakım yaptırmayan üreticilere ceza verilmesine neden olan bir kanun maddesine sahip tek bitkidir. Uzun yıllar süren bu faaliyetler sonucunda ülkemizde zeytincilik büyük bir hızla gelişmiştir. Bu sayede yurt dışında eğitim görmüş uzmanlara, yeni, bakımlı, sağlıklı ve verimli bahçeler ile sofralık zeytin ve zeytinyağı işleme tesislerine sahip olunmuştur.⁴⁸

Zeytinciliğe verilen bu önem, 1950'li yıllardan itibaren gittikçe azalmış ve günümüzde olduğu gibi ağaçların sökülmesine kadar devam etmiştir. Artık zeytinliklerin yerini oteller, moteller almakta veya bu bölgelerdeki zeytin üretimi başka bir tarım koluna doğru yönelmektedir. Diğer tarım dallarında teknolojinin gelişmesine rağmen bu durum zeytin ve zeytinyağı üretimine yansımamıştır. Verimin düşük ve maliyetin yüksek oluşu, sonuçta kârın düşmesine neden olmuştur. Bunun yanı sıra tamamen doğal olan zeytinyağının insan sağlığı yönünden ne kadar değerli olduğu anlatılarak teşvik edileceği yerde, rafinasyon ile elde edilen diğer bitkisel yağların üretimi ve tüketimi teşvik edilmiştir. Oysa özellikle 1980'li yıllarda, geleneksel zeytin yetiştiriciliğinin ekonomik olmadığına farkına varan İtalya ve İspanya gibi ülkelerde modern zeytinciliğe yönelinmiştir. Bu arada genelde çöl iklimine sahip ve çok az olan su kaynakları ile en gelişmiş tarımsal teknolojileri

⁴⁸ Zeytin ve Zeytinyağı, Erişim: 17.04.2005,
www.agri.ankara.edu.tr/bahce/pratikbilgiler/meyve/zeytin/genel.htm

kullanarak tarımsal üretim yapan bir ülke olan İsrail, zeytin yetiştiriciliğini teşvik etmeye başlamıştır. Özellikle de İsrail'in güneyindeki çöl alanlarında aşırı tuzlu yeraltı suyu ile sulanabilen zeytin bahçelerinin kurulmasında, yoğun bir devlet desteği bulunmaktadır.

Zeytin ağacı varlığımız 92.500.000'i meyve veren, 10.700.000'i de meyve vermeyen olmak üzere toplam 103.200.000 adettir. Cumhuriyet döneminde ülkemiz zeytinciliğinin geliştirilmesi için gösterilen yoğun çabalar sonucunda 1936 yılında 26.434.000 olan zeytin ağacı varlığı günümüzde 100 milyonu aşmış durumdadır.⁴⁹

Ülkemizde yaklaşık 400.000 çiftçi ailesi geçimini doğrudan zeytincilikten sağlamaktadır. Yarattığı istihdamla 1.000.000 tarım işçisine iş, rafinasyon ve ambalajlama tesisleri ile sabun sanayileri de dikkate alındığında 8.000.000'a yakın kişinin geçimine katkı sağlayan zeytin ve zeytinyağı sektörü ülkemiz ekonomisinde önemli bir yere sahiptir.⁵⁰

Türkiye'nin yıllık ortalama zeytin rekoltesi yaklaşık 1 milyon 200 bin tondur. Bunun büyük bölümü yaklaşık %70-75'i Ege bölgesinde üretilir. Akdeniz ve Marmara bölgeleri yaklaşık %10'arlık bir paya sahiptir. Güneydoğu'nun zeytin üretimi %5 dolaylarında, Karadeniz'de çıkan zeytinin payı ise %1'in altındadır. Ülkedeki zeytinliklerin yaklaşık %75'i meyilli, %25'i de düz araziler üzerinde yer almaktadır.⁵¹

Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde yetiştirilen ve ekonomik açıdan değer taşıyan başlıca zeytin çeşitleri: Ayvalık, Büyük Topak Ulak, Çakır, Çekişte, Çelebi, Çilli, Domat, Edincik Su, Eğriburun, Erkence, Gemlik, Halhalı, İzmir Sofralık, Kalembezi, Kaçelebi, Karamürsel Su, Kilis Yağlık, Kiraz, Manzanilla, Memecik, Memeli,

---

⁴⁹ KAZANÇOĞLU, Akın., "Açılış Konuşması", **Zeytinyağı ve Prina Yağı Sempozyum ve Sergisi**, İzmir, 10.11.2005

⁵⁰ T.B.M.M Tutanak Dergisi (2004), Erişim: 15.01.2005, www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil3/bas/b032m.htm

⁵¹ ÜNSAL, Artun., **Zeytin ve Zeytinyağının Anayurdu**, Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği, İstanbul, 2003, s.37

Nizip Yağlık, Samanlı, Sarı Haşebi, Sarı Ulak, Saurani, Tavşan Yüreği, Uslu ve Yağ Çelebi'dir.⁵²

Yağlık zeytin çeşitleri arasında, içerdikleri yağ oranları, yağların analitik nitelikleri, renk, aroma ve tad gibi organoleptik özelliklerine göre en değerlileri ise; Ayvalık, Memecik (Ege), Memeli, Erkence, Çakır, Gemlik, Memecik (Akdeniz), Kilis Yağlık, Halhalı, Nizip Yağlık, Yağ Ulağı ve Karamani'dir.

Türkiye'de üretilen zeytinlerin büyük bölümü, yaklaşık %70-75'i yağlık olarak değerlendirilirken, geriye kalanı sofralık olarak işlenmektedir. Bölgelere göre ise, Ege'de üretilen zeytinlerin %80'i yağlık, Marmara'da %90'ı sofralık; Akdeniz'de %68'i yağlık ve kurak iklimli Güneydoğuda %86'sı yağlık olarak işlenmektedir.

Yağlık zeytin üretimi genel olarak kır ve kır-taban arazilerde geleneksel metotlarla, kültürel işlemlerin yeterince uygulanmadığı veya uygulanamadığı, sulanmayan şartlarda, ekstansif bir yapı göstermektedir. Bu nedenle potansiyelin altında bir verim ve gelir söz konusudur.⁵³

Türkiye, ağaç sayısına göre en düşük verim alan ülkelerden birisidir. Ülkemizde zeytin ağacının genetik özelliğinden kaynaklanan, bir yıl bol ürün verme ve ertesi yıl az ürün verme, yani periyodisitenin etkisi de Avrupa Birliği'ndeki diğer üretici ülkelere göre daha fazla hissedilmektedir. TİM İcra Komitesi ve Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği Yönetim Kurulu üyesi Ali Nedim Güreli' ye göre bunun üç temel sebebi var; birinci sebep Türkiye'de ziraatin ilkel olması, yani ziraat yöntemlerinin geleneksel olmanın ötesine geçememesi. Örneğin, Türkiye'de zeytin sulanmaz. Oysa diğer üretici ülkelerde zeytin 'damlama' adı verilen bir yöntemle düzenli olarak sulanır. Ayrıca zeytin ağacı sürekli uzar, uzadıkça uçtaki dallar kurur. Bu dalların doğru bir şekilde budanması gerekir, böylece yeni ve taze dalların

---

⁵² y.a.g.e, s.39

⁵³ DİZDAROĞLU T., AKSU B., DÖNMEZ S., **Türkiye'de Zeytin ve Ürünlerinin Üretim, Maliyet ve Ticaretine İlişkin Veri Tabanının Teşkil**, T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Zeytincilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, İzmir, 2003, s.24

uzaması sağlanır. Ağaca ihtiyacı kadar gübre verilmesi de önemlidir. Ülkemizde bu işlemlerin ya tümü ya da bir kısmı mutlaka aksar, eksik yapılır ya da hiç yapılmaz. İkinci en önemli faktör ise şudur: Avrupa Birliği üyesi zeytin üretici ülkelerde zeytin alanlarında hayvancılık yapılması yasaktır. Bu ülkelerde zeytin ağacının dalları söğüt gibi yerlere değer, buna ‘saçak’ denir. En güzel ve kaliteli zeytin taneleri de bu saçaklarda bulunur. Türkiye’de de budamayla ağaçlar aynen böyle olabilir, ancak bu bölgelerde hayvancılık yapmak yasak olmasına rağmen herhangi bir yaptırımın olmaması, hayvanların dalları yemesi ve zeytincilerin zararına da olsa dalları kesmeleriyle sonuçlanıyor. Böylece asıl iyi ürün veren dallar gidiyor. Üçüncü faktör ise zeytin toplama yöntemleridir. Avrupa Birliği ülkelerinde zeytin, ağaçların altına ağ gerilerek, plastik tırmıkla dallar dikkatle silkelenerek ve vibrasyonla ağacın gövdesi hafifçe sallanarak toplanıyor. Oysa Türkiye’de uzun sıırıklarla dallara vurulurken hem zeytine, hem de genç filizlere zarar veriliyor.⁵⁴

Türkiye’de ağaç başına verim yok yıllarında 5 kg’a düşerken, var yıllarında 20 kg’a kadar yükselmekte, verimde %75 oranında değişiklik olduğu görülmektedir. Periyodisitenin sezonlar arasındaki ürün miktarı değişikliklerine etkisi Avrupa Birliği’nde %20-30 civarında olurken bu rakam Türkiye’de %70-80 civarına yükselmektedir.⁵⁵

Periyodisitenin zeytin ve zeytinyağı ekonomisine etkileri var yılı ve yok yılı olarak ikiye ayrılarak incelendiğinde; yok yılında, ürünün üretilmemesi, üreticinin gelir kaybına, zeytin ve zeytinyağı sanayilerinin ve de yan sanayilerin atıl kalmasına ve dolayısıyla ülke ekonomisinin kaybına neden olmaktadır. İhrac pazarlarına aynı kalitede devamlı mal sağlayamayıp müşteri pazarını kaybetme riski doğmaktadır veya bu risk nedeniyle hiç bağlantı yapılamamaktadır. Tüketici fiyatları yükselmektedir. Var yılında ise; arz fazlası fiyatların düşmesine neden olmaktadır ve dolayısıyla çiftçi emeğinin karşılığını alamamaktadır. Depolama yetersizliği ve depolama giderleri ortaya çıkmaktadır ve kalite kayıpları oluşmaktadır.⁵⁶

⁵⁴ Zeytinyağında “Made in Italy”, Erişim: 04.06.2005, www.turkishtime.org/aralik/76-2-tr.htm

⁵⁵ GÖKSU, Çağlar., **Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde Zeytinyağı Sektörü**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2003, s.70,71

⁵⁶ TÜZÜN, Yaşar Tevfik., “Zeytin Üretimindeki Periyodisitenin Zeytinyağı Ekonomisine Etkileri”, **Türkiye 1. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Sempozyumu Bildirileri**, İzmir, 2003, s.35

Türkiye coğrafi konumu ve taşıdığı Akdeniz iklimi özellikleriyle İtalya, İspanya, Yunanistan ve Tunus gibi diğer Akdeniz ülkeleriyle birlikte dünyanın önde gelen zeytin ve zeytinyağı üreticilerindedir. Ülkemizde zeytin Ege, Akdeniz, Marmara ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yetiştirilmektedir. Toplam zeytin üretiminin yılar itibariyle ortalama %30'u sofralık zeytin, %70'i de zeytinyağı üretimi için ayrılmaktadır.

Tablo 24 Türkiye'nin Sofralık ve Yağlık Zeytin Üretimi

Yıl	Zeytin Üretimi (ton)		
	Toplam	Sofralık	Yağlık
1990	1.100.000	337.000	763.000
1991	640.000	181.000	459.000
1992	750.000	231.000	519.000
1993	550.000	200.000	350.000
1994	1.400.000	350.000	1.050.000
1995*	515.000	206.000	309.000
1996	1.800.000	430.000	1.365.000
1997	510.000	200.000	310.000
1998	1.650.000	430.000	1.220.000
1999	600.000	240.000	360.000
2000	1.800.000	490.000	1.310.000
2001	600.000	235.000	365.000
2002	1.800.000	450.000	1.350.000
2003	850.000	350.000	500.000

Kaynak: DİE - Türkiye İstatistik Yıllığı, 2004, s.168

*1995 yılından itibaren sadece zeytin kapalı alanları verilmiş olup, dağımık ağaçların kapladığı alan dahil edilmemiştir.

Türkiye’de zeytin üretimi yıllar itibariyle periyodisite nedeniyle dalgalı bir seyir izlemektedir. Son yıllarda üretimde artış yönünde olumlu gelişmeler olsa da var yıllarında ağaçların çok mahsullü bir yıl geçirmelerinden dolayı hasadın uzaması ve halen sırkla hasat yapılan yerlerde ağaçlardaki yeni ürün verecek olan sürgünlerin zarar görmesi sonucu periyodisitenin şiddeti artmakta ve var ve yok yılları arasındaki fark büyük olmaktadır.

Tablo 25 Türkiye’nin Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı Üretimi

Sezon	Miktar (1000 Ton)	Dünya Üretimindeki Payı (%)
1990/91	80	5,50
1991/92	60	2,72
1992/93	56	3,09
1993/94	48	2,63
1994/95	160	8,67
1995/96	40	2,30
1996/97	200	7,71
1997/98	40	1,62
1998/99	170	7,07
1999/00	70	2,95
2000/01	175	6,82
2001/02	65	2,30
2002/03	140	5,61
2003/04	79	2,49
2004/05	145	4,83
2005/06*	112	4,33

Kaynak: IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006

http://www.internationaloliveoil.org/downloads/production1_ang.pdf

* : Tahmin

Zeytin ağacında görülen periyodisiteden doğal olarak zeytinyağı üretimi de etkilenmektedir. Zeytinyağı üretiminde büyük yükseliş ve düşüşler olmasına rağmen var ve yok yılları ayrı ayrı incelendiğinde üretimde artan bir seyir olduğu göze

çarpmaktadır. Zeytin üretimindeki olumlu gelişmelere paralel olarak son yıllarda zeytin sıkma tesislerinin modernleşmesi, kapasitelerinin artması ve modern rafine zeytinyağı işleme tesislerinin devreye girmesi ile zeytinyağı üretimi ve kalitesinde de ilerleme kaydedilmiştir.

1996/97 sezonunda 200.000 ton ile Türkiye zeytinyağı üretim rekoru kırılmıştır, 2000/01 sezonunda ise en kaliteli ürün yılı rekoru kırılmıştır. Bu dönemde elde edilen zeytinyağının %55'i naturel sızma karakterli olmuştur.⁵⁷

Türkiye’de çeşitli ölçeklerde olmak üzere 850 civarında zeytinyağı fabrikası bulunduğu, üretim kapasitesinin 270.000 tonu aştığı tahmin edilmektedir. Zeytin üretimindeki periyodisite nedeniyle var yıllarında kapasite yetersizliği, yok yıllarında ise atıl kapasite ortaya çıkmaktadır. Genelde kapasite kullanımı %50 civarındadır.⁵⁸ Modern sistemle (santrifülemeye dayalı) çalışan sürekli zeytinyağı fabrikalarının sayısında son yıllarda önemli oranlarda artışlar meydana gelmiş, bu olumlu gelişme doğal olarak zeytinyağı kalitesinin artmasına neden olmuştur. 1982 yılında 1 adet olan sürekli fabrika sayısının günümüzde 500’ü aştığı ifade edilmektedir. Klasik sistem olarak tanımlanan sulu pres ve kuru (süper) pres sayılarında azalma görülmektedir. Modern teknolojinin kullanıldığı sürekli fabrika sayısındaki bu artış nitelikli işleme teknolojisinin kullanımının yaygınlaşması konusunda iyi bir gösterge teşkil etmektedir. Üretimdeki yoğunluğa bağlı olarak fabrikaların %50’si İzmir, Aydın ve Balıkesir illerinde yoğunlaşmıştır.⁵⁹

UZK’nın yok sezonu olan 2005/06 sezonunda Türkiye’nin zeytinyağı üretimi için tahmini 112.000 tondur.

---

⁵⁷ TAN, Mustafa., “Zeytin Yetiştiriciliği, Değerlendirilmesi ve Sorunları”, Tarıf Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü - Güre Paneli Bilgi Notu, İzmir, 2003, s.3

⁵⁸ Erişim: 24.06.2005, www.zae.gov.tr

⁵⁹ KÖSEOĞLU, Oya., ÜNAL, M. Kemal., “Zeytinyağı Üretim Sistemlerinin Zeytinyağı Kalitesi Üzerine Etkileri”, **Zeytinyağı ve Prina Yağı Sempozyumu ve Sergisi Bildirileri**, Dinç Ofset, İzmir, 2005, s. 425,426

3.1.2 Tüketim

Türkiye’de zeytinyağı tüketimi üretimdeki periyodisiteye paralel, var yok yılları arasında inişli çıkışlı bir eğilim göstermektedir.

Tablo 26 Türkiye’nin Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı Tüketimi

Sezon	Miktar (1000 Ton)	Dünya Tüketimindeki Payı (%)
1990/91	55	3,30
1991/92	50	2,69
1992/93	50	2,63
1993/94	54	2,72
1994/95	55	2,75
1995/96	63	3,34
1996/97	75	3,35
1997/98	85,5	3,59
1998/99	85	3,52
1999/00	60	2,45
2000/01	72,5	2,79
2001/02	55	2,11
2002/03	50	1,87
2003/04	46	1,59
2004/05	60	2,07
2005/06*	50	1,80

Kaynak: IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006

http://www.internationaloliveoil.org/downloads/consommation1_ang.pdf

* : Tahmin

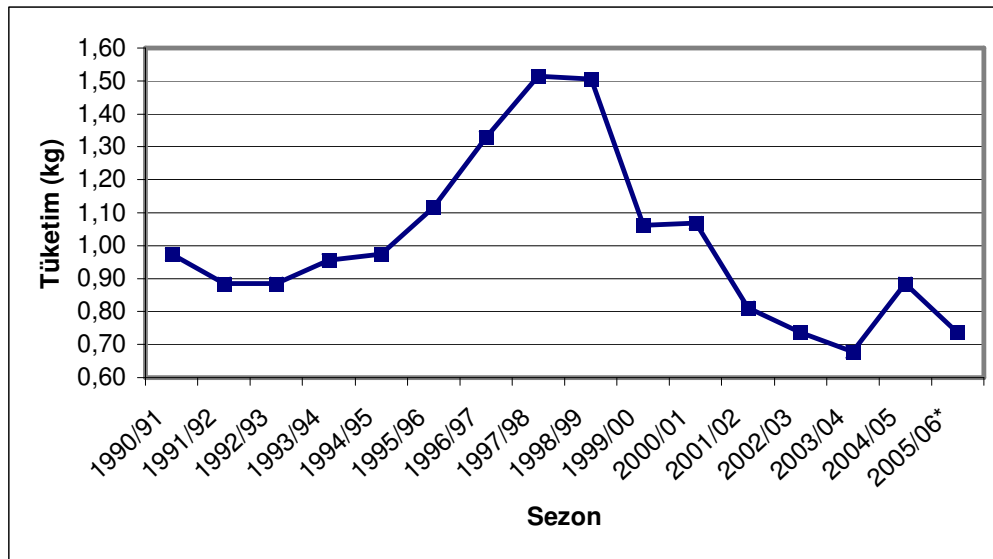
Türkiye, bir Akdeniz ülkesi olması ve dünya üretiminde söz sahibi olmasına rağmen ülkemizde zeytinyağı tüketimi çok düşük seviyelerdedir. Tüketim, zeytinyağı

üretilen bölgelerin yöresel alışkanlıkları ya da diğer bitkisel yağlarla arasındaki fiyat makasıyla sınırlıdır.

Tüketimin az olmasının başlıca sebepleri arasında üretimde maliyet düşürücü ve verim artırıcı yöntemlerin yaygın olarak uygulanamaması sebebiyle fiyatların yüksek olması gösterilebilir. Nitekim büyük illerin kent merkezlerinde ev hanımlarıyla yemeklik yağ konusunda yapılan bir araştırmada bu konu incelenmiş ve ev hanımlarının %61'inin evinde zeytinyağı bulundurduğu tespit edilmiş. Ancak kullanım sıklığı araştırıldığında evinde zeytinyağı bulunduran ev hanımlarının %45'i zeytinyağını yalnızca salatada kullandıklarını belirtmişler ve bunun gerekçesi olarak gösterdikleri nedenler arasında ilk sırayı %84 gibi ezici bir çoğunlukla “zeytinyağının pahalı oluşu” almıştır.⁶⁰

Şekil 3 Türkiye’de Kişi Başına Zeytinyağı Tüketimi

Kaynak: IOOC ve <http://www.die.gov.tr/konularr/nufusSayimi.htm> verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Zeytinyağının değerinin tüketici tarafından yeterince anlaşılabilmesi ve genel olarak tüketicinin gelir ve alım gücünün düşük olması gibi sebeplerle talebin doğal

⁶⁰ EVRİM, Levent., “2005 Zeytinyağı Yılı Olacak”, *Yeni Para Dergisi*, Sayı:2005/7, 13-19 Şubat 2005, s.51

olarak ikame ürün olan diğer yağlara kayması da tüketimi etkilemektedir. Diğer yağlar için yapılan yoğun tanıtım da tüketiciyi etkilemektedir. Zeytinyağında tüketim en çok üretim bölgeleri olan Ege ve Akdeniz’de gerçekleşmektedir. Özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde hayvansal yağ tüketimi fazla olduğundan bu bölgelerin kişi başına düşen tüketime olan katkısı da çok az olmaktadır. “Türkiye’de ailelerin sosyo-ekonomik gruplar itibariyle zeytinyağı tüketimi” adlı çalışmada elde edilen sonuçlara göre; hane halklarının gelir düzeyi arttıkça aylık ortalama sıvı yağ harcamalarının aylık toplam yağ harcamalarına oranı giderek arttığı gibi, gelir düzeyi yükseldikçe zeytinyağı harcamaları hem kırsal hem de kentsel yerleşim yerlerinde artış göstermektedir. Yine, aylık ortalama zeytinyağı harcaması ortalama sıvı yağ harcamasıyla karşılaştırıldığında, aile geliri arttıkça toplam sıvı yağ harcamalarından zeytinyağı için ayrılan oran, Türkiye genelinde olduğu gibi, hem kırsal hem de kentsel yerleşim yerlerinde artış eğilimi göstermektedir. Kentsel yerleşim yerlerinde zeytinyağı harcamalarının sıvı yağ harcamalarına oranı %21,36 iken kırsal yerleşim yerlerinde bu oran %11,70 ve Türkiye ortalaması %18,32’dir.⁶¹

Gelir arttıkça özellikle kentsel yerleşim yerlerinde hane halklarının daha fazla miktarda kaliteli zeytinyağı tükettiği saptanmıştır. Kırsal yerleşim yerlerinde ortalama sızma zeytinyağı tüketim miktarı 0,062 lt iken, kentsel yerleşim yerlerinde bu miktar ortalama 0,109 lt’ye yükselmiştir.⁶²

Ortalama zeytinyağı tüketiminin yaklaşık %22,2’sini sızma, %20,8’ini riviera, %20,8’ini rafine, %7,7’sini naturel ve %28,2’sini ise diğer zeytinyağları veya türü belirtilmemiş olan zeytinyağları oluşturmuştur. Ancak kentsel kesimde ikamet eden ailelerin daha fazla oranda sızma ve riviera yağlarını tercih ettikleri görülmektedir.

Daha doğal ve keskin tatlara alışkın olan diğer Akdeniz ülkelerinde rafine ve riviera yağlar Türkiye’deki kadar rağbet görmemektedir. Ülkemizdeki yaygın

---

⁶¹ TİRYAKİ, Gülgün., AKBAY, Cuma., “Türkiye’de Ailelerin Sosyo-Ekonomik Gruplar İtibariyle Zeytinyağı Tüketimi”, **Zeytinyağı ve Prina Yağı Sempozyumu ve Sergisi Bildirileri**, Dinç Ofset, İzmir, 2005, s. 384

⁶² **y.a.g.e.**, s.386

kanının aksine iyi zeytinyağının kesinlikle belirgin bir kokusu ve tadı olması gerekir ve bu iki faktörü zeytinyağının asit oranı belirlemez. Burada önemli olan faktör zeytinin kalitesi, toplanma ve bekletilme biçimi ve sıkılma türüdür. Yine yaygın kanının aksine zeytinyağında renk nötr bir özelliktir yani kaliteyi yansıtmaz.⁶³

Hane halkı aylık zeytinyağı tüketim miktarı ve harcama değerleri bölgeler itibariyle önemli farklılıklar göstermektedir. Nitekim, Ege Bölgesi 1,1 lt zeytinyağı tüketimiyle ilk sırada yer alırken Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi 0,06 lt'lik zeytinyağı tüketimiyle son sırada yer almaktadır.

Hane halkı genişliği dikkate alınarak hesaplanan kişi başına yıllık zeytinyağı tüketim miktarı yine bölgeler itibariyle farklılık göstermekte, Ege Bölgesi kişi başına yıllık 3,64 lt zeytinyağı tüketimiyle ilk sırada yer alırken, onu 1,53 lt zeytinyağı tüketimiyle Batı Marmara Bölgesi takip etmektedir.

Kişi başına yıllık zeytinyağı harcaması olarak da 13,09 YTL ile ilk sırada yine Ege Bölgesi yer almaktadır. Bunu 6,37 YTL ile Batı Marmara Bölgesi izlemektedir.⁶⁴

Araştırma sonuçları, yüksek gelirli ailelerin daha fazla miktarda zeytinyağı tükettikleri ve zeytinyağı tüketimi amacıyla daha fazla miktarda harcama yaptıklarını göstermiştir. Hem gelir grupları, hem yerleşim yerleri hem de bölgeler itibariyle aylık ortalama hane halkı zeytinyağı tüketim miktarları ve harcama değerleri istatistiksel olarak gruplar arasında farklılık gösterdiği gibi kentsel ve kırsal yerleşim yerleri itibariyle de önemli farklılıklar göstermektedir. Yine, gelir grupları itibariyle kırsal ve kentsel yerleşim yerlerinde farklı zeytinyağı çeşitlerinin tüketim miktarlarının farklılık gösterdiği görülmüştür.⁶⁵

---

⁶³ YALIN, Güzin., “Akdeniz’in Altın Sıvısı Zeytinyağı”, **Sofra Dergisi**, Sayı:20, Ağustos 2005/8, s.86,87

⁶⁴ TIRYAKI, AKBAY, s. 387

⁶⁵ y.a.g.e, s.390

3.1.3 İhracat

Türkiye'nin zeytinyağı ihracatı yıldan yıla zeytin ve buna bağlı zeytinyağı üretiminde meydana gelen dalgalanmalar sebebiyle keskin artış ve düşüşler göstermektedir. İşleme teknolojisi, pazarlama politikaları ve diğer zeytinyağı üreticisi rakiplerimizin zeytinyağı üretimindeki artış ve düşüşler de ihracatımızı etkileyen önemli unsurlar arasındadır. UZK'nın verilerine göre Türkiye'nin sezonlar itibariyle zeytinyağı ihracatı ve dünya ihracatındaki payı Tablo 27'de gösterilmiştir.

Tablo 27 Türkiye'nin Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı İhracatı

Sezon	Miktar (1000 Ton)	Dünya İhracatındaki Payı (%)
1990/91	10,0	2,96
1991/92	10,5	3,45
1992/93	5,5	1,85
1993/94	9,0	2,38
1994/95	55,0	14,92
1995/96	19,0	7,40
1996/97	40,5	9,25
1997/98	35,0	8,60
1998/99	86,0	17,00
1999/00	16,5	3,71
2000/01	92,0	18,32
2001/02	28,0	7,10
2002/03	74,0	15,32
2003/04	46,0	7,00
2004/05	82,0	13,50
2005/06*	75,0	11,47

Kaynak: IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006

http://www.internationaloliveoil.org/downloads/exportations1_ang.pdf

* : Tahmin

Ülkemiz net zeytinyağı ihracatçısı ülkeler arasında bulunmaktadır. Son yıllarda ihraç pazarlarımızın genişlemesinin de etkisiyle ihracatımızda artış yönünde olumlu gelişmeler kaydedilmiştir. Bu gelişmede ayrıca sektörün 1990'lı yılların başından itibaren değişen ve gelişen yatırımlarını teknoloji ağırlıklı olarak yoğunlaştırmasının da payı vardır. Bu olumlu gelişmenin göstergelerinden birisi de son iki yıldır zeytinyağının, Türkiye İhracatçılar Meclisi'nin (TİM) önemli ihraç kalemleri arasında yer almasıdır.

Tablo 28 Ülkelere Göre Zeytinyağı İhracatımız

Ülke	2001/2002		2002/2003		2003/2004		2004/2005	
	Miktar (Kg)	Tutar* (\$)	Miktar (Kg)	Tutar* (\$)	Miktar (Kg)	Tutar* (\$)	Miktar (Kg)	Tutar* (\$)
A.B.D	6.266.102	10.886.496	13.231.030	27.644.572	9.614.570	26.419.333	16.253.035	51.820.998
Almanya	168.862	480.331	227.378	699.487	180.443	701.444	161.307	739.696
Arjantin	225.600	434.047	567.570	1.492.559	972.320	2.765.737	625.520	1.983.247
Avustralya	91.655	197.587	625.330	1.390.236	979.094	2.846.315	744.252	2.552.960
Azerbaycan	-	-	-	-	-	-	63.176	219.726
Bir. Arap Emir.	456.970	807.338	311.344	590.899	403.309	1.015.565	864.235	2.564.940
Bulgaristan	64.068	149.086	-	-	67.471	221.324	63.801	249.875
Çin Halk Cum.	-	-	-	-	50.819	161.131	69.902	275.223
Dubai	335.573	576.885	336.192	608.818	237.629	530.468	-	-
Fas	656.840	1.219.039	1.719.920	3.428.164	-	-	140.000	361.900
Fildişi Sahili	106.500	212.438	1.193.900	2.881.532	1.506.080	4.534.651	1.288.640	4.494.855
Filipinler	-	-	-	-	123.762	418.794	108.470	382.086
G. Afrika Cum.	96.727	211.734	70.248	199.607	153.148	555.950	194.533	764.924
G. Kore Cum.	248.513	585.011	487.662	1.255.196	1.103.123	3.621.892	2.165.231	7.825.857
Hindistan	-	-	-	-	-	-	55.454	235.962
Hong Kong	-	-	-	-	-	-	93.891	366.295
Irak	101.970	266.064	111.901	325.795	121.707	428.207	161.107	662.507
İran	-	-	209.756	439.460	25.989	79.833	209.684	736.795
İspanya	304.210	553.152	14.870.190	31.446.062	506.933	1.325.906	20.072.340	65.692.181
İsrail	332.451	481.852	88.276	150.454	76.957	238.323	-	-
İsviçre	-	-	-	-	12.494	56.548	14.661	77.434

İtalya	11.290.510	19.775.132	31.948.733	66.533.240	22.460.564	58.591.512	39.021.020	119.396.313
Japonya	292.607	698.578	577.851	1.342.462	590.559	1.703.660	737.972	2.585.377
Kanada	834.440	1.663.185	2.507.253	5.733.432	2.998.512	9.144.345	4.163.900	14.384.834
Katar	-	-	85.289	151.324	78.731	195.575	72.797	176.123
Kazakistan	-	-	-	-	-	-	53.062	227.354
Kolombiya	91.200	161.424	805.600	1.630.361	167.200	425.332	363.240	1.235.301
Kuveyt	152.874	288.144	353.409	648.801	402.695	966.420	247.130	682.175
Mersin Ser. Böl.	-	-	-	-	-	-	109.345	321.258
Monaco	-	-	80.040	220.700	-	-	-	-
Norveç	425.521	842.493	298.871	706.587	235.181	764.608	306.113	1.164.448
Portekiz	-	-	152.000	339.058	-	-	795.460	2.552.511
Romanya	-	-	-	-	-	-	53.094	152.589
Rusya Fed.	118.279	290.797	154.148	431.940	121.369	404.032	226.909	690.664
Samoa	-	-	-	-	91.200	282.015	-	-
Seyşel Ada.	-	-	124.280	387.141	248.480	777.524	500.180	1.721.579
Singapur	-	-	-	-	66.061	197.788	66.908	234.749
S. Arabistan	1.691.377	3.267.095	2.419.529	4.944.214	2.116.018	5.302.794	1.449.373	4.179.603
Slovenya							83.600	320.676
Tayland	-	-	-	-	80.560	238.154	24.320	103.433
Tayvan	-	-	74.351	173.281	54.290	174.966	15.920	57.870
Yeni Zelanda	-	-	-	-	-	-	47.228	151.107
Diğer	644.826	1.436.309	662.066	1.675.718	531.875	1.775.206	422.064	1.546.988
Toplam	24.997.675	45.484.218	74.294.119	157.471.099	46.379.143	126.865.352	92.108.874	293.892.413

Kaynak: Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği 2005/2006 Çalışma Raporu, İzmir, Mart 2006, s.36

* : Tutarlar FOB değeri cinsinden verilmiştir.

2003/04 sezonunda zeytinyağı ihracat miktarı bir önceki yok yılı olan 2001/02 sezonundaki ihracat miktarına oranla %85,53'lük bir artış göstermiş, Amerikan Doları (ABD\$) cinsinden toplam ihracat tutarı ise FOB değeri ile %178,92 kadar bir artış göstermiştir. Bu son iki “yok sezonu” arasındaki karşılaştırmada tutardaki artış rakamının, miktardaki artış rakamının üzerinde gerçekleşmiş olması, ortalama ihraç fiyatının bir hayli yükseldiğine işaret etmektedir. Nitekim, bir önceki yok sezonunda (2001/2002) 1,82 ABD\$ bir ortalama fiyat tutturulmuşken 2003/04 sezonunda ortalama fiyat 2,74 ABD\$ olarak gerçekleşmiştir.

2004/05 sezonunda zeytinyağı ihracatımız 92.108.874 kg miktara karşılık 293.892.413 ABD\$ tutarında ve 3,19 ABD\$/kg ortalama ihraç fiyatı ile gerçekleştirilmiştir. Bu sezon içinde gerçekleşen ihracat miktarı bir önceki sezonun miktar rakamının iki katına denk gelmektedir. Diğer taraftan, “var yılı” olarak adlandırılan 2004/05 sezonunda ihracat, bir önceki var sezonu olan 2002/03’e kıyasla miktar bazında %24’lük bir artışla 74.294.119 kg’ dan 92.108.874 kg’ a çıkmıştır. Tutar cinsinden ise, 2002/03 sezonunda 157.471.099 ABD\$ olan rakam, 2004/05 sezonunda 293.892.413 ABD\$’a yükselmiştir.

Tablo 29 Zeytinyağı Ortalama İhracat Fiyatları (ABD\$/kg)

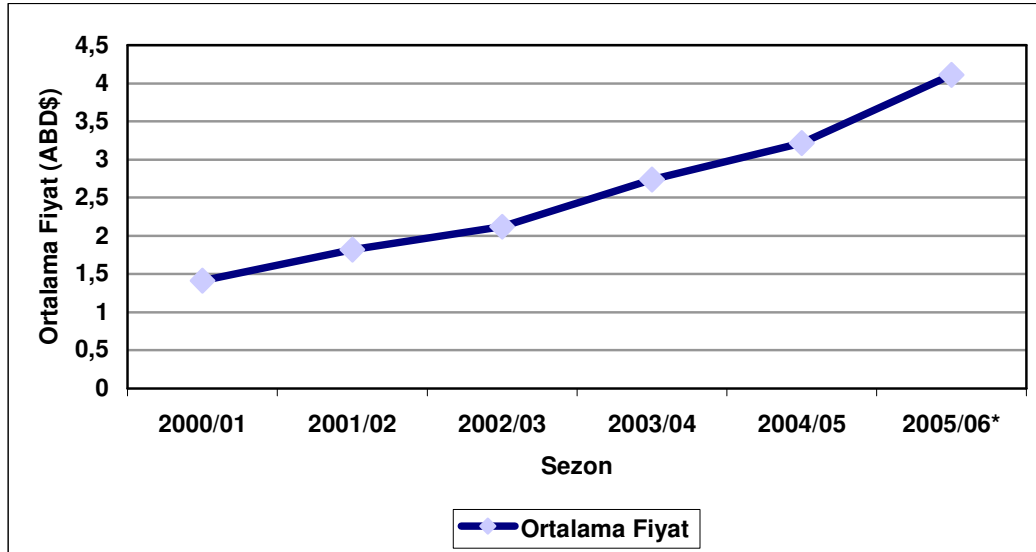
SEZON	2000/2001	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	2005/2006*
ORT. FİYAT	1,41	1,82	2,12	2,74	3,22	4,11

Kaynak: Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği 2005/2006 Çalışma Raporu, İzmir, Mart 2006, s. 37

* : 2005/2006 sezonu 01.11.2005-31.01.2006 tarihleri arasındadır.

** : Bu rakamlarda FOB değeri kullanılmaktadır.

Şekil 4 Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı Ortalama İhraç Fiyatları

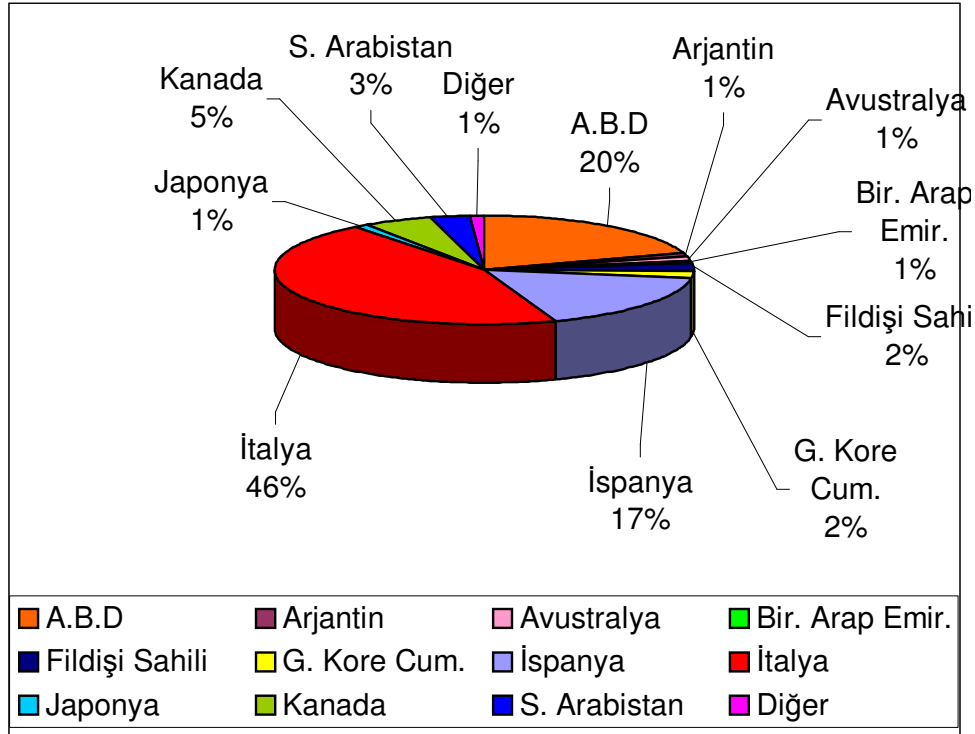

Kaynak: Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği 2005/2006 Çalışma Raporu verilerine dayanılarak hazırlanmıştır.

* : 2005/2006 sezonu 01.11.2005-31.01.2006 tarihleri arasındadır.

Son beş sezon boyunca zeytinyağı ortalama ihraç fiyatları sürekli bir artış halindedir. 2000/01 sezonunda ülkemizden yurtdışına 1,41 ABD\$/kg ortalama fiyat ile zeytinyağı pazarlanırken, Türk zeytinyağı, 2004/05 sezonunu 3,19 ABD\$/kg ortalama ihraç fiyatına yurtdışından alıcı bularak tamamlamıştır. Bulduğumuz sezon için ise ortalama fiyat, İspanya başta olmak üzere, dünyada beklentilerin altında gerçekleşen zeytin rekoltesi ve bunun sonucunda oluşan zeytinyağı arz açığı nedeniyle meydana gelen dünya fiyatlarındaki artışa bağlı olarak Ocak sonu itibariyle 4,11 ABD\$/kg' a ulaşmıştır.

Şekil 5 Son Dört Sezonda Zeytinyağı İhracatımızın Ükelere Göre Dağılımı (ABD\$)

Kaynak: Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği 2005/2006 Çalışma Raporu verilerine dayanılarak hazırlanmıştır.

Dünyada zeytinyağına yönelik talebin artması Türkiye için yeni ihraç pazarlarının ortaya çıkmasını sağlamış ve son yıllarda daha önce zeytinyağı ihracatı yapılmamış ülkeler Türkiye için yeni pazar fırsatları doğurmuştur. Zeytinyağı ihracatımız 2002/03 ve 2003/04 sezonlarında toplam 68 ülkeye gerçekleştirilirken

2004/05 sezonunda bu rakam 74 ülkeye çıkmıştır. Türkiye'nin ihracat yaptığı başlıca ülkelerin sezonlara göre ihracat miktarımız içerisindeki payları Tablo 30'da yer almaktadır.

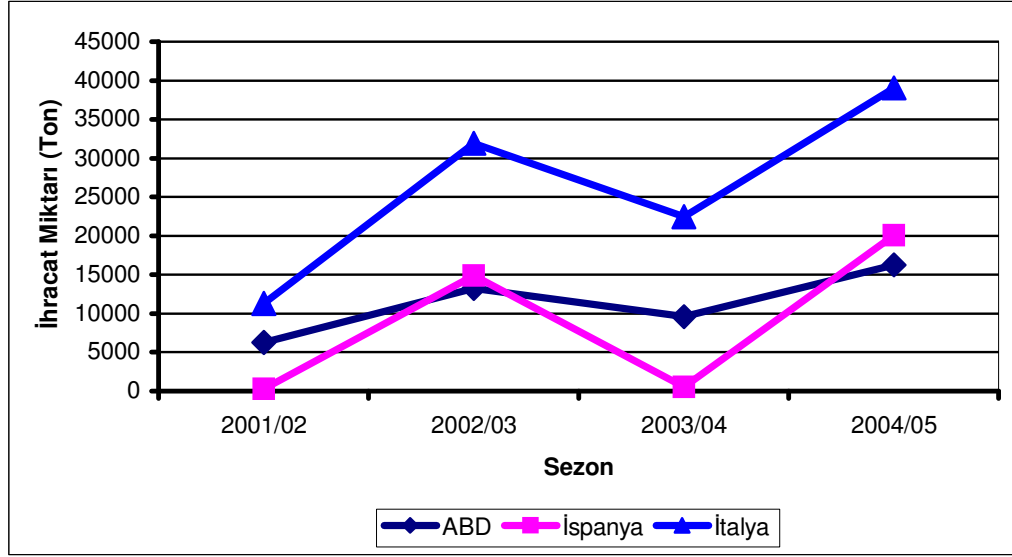
Tablodan da görüldüğü üzere bu ülkeler arasında İtalya son dört sezondur yaklaşık olarak ortalama %45'lik pay ile zeytinyağı ihracatımızda en üst sırada yer almaktadır. Diğer önemli ihraç pazarlarımız ise ABD, İspanya ve Kanada'dır. Sıralamadaki ilk üç ülkeyi (İtalya, ABD, İspanya) takip eden diğer büyük hacimli alıcı ülkeler arasında bir karşılaştırma yapılırsa Güney Kore Cumhuriyeti ve Kanada'nın var / yok sezonlarından etkilenmeden, istikrarlı bir biçimde ülkemizden ithalatlarını artırdıkları sonucu çıkmaktadır. Öte yandan, Tablo 28'e göz atıldığında, Fas'ın son dönemlerde ülkemizden nispeten daha düşük miktarda zeytinyağı alımına geçmesinde, bu ülkedeki zeytinyağı üretiminde son dönemlerde meydana gelen gözle görülür artışın önemli bir rolü olduğu anlaşılmaktadır. Zeytinyağı ihracatımızı kıtalar-bölgeler açısından değerlendirmeye alırsak, Avrupa'ya olan ihracatımızın ilk sırada yer aldığı, bu kıtanın arkasından Amerika kıtasının geldiği görülmektedir.

Tablo 30 Başlıca İhraç Pazarlarımızın İhracat Miktarımız İçerisindeki Payı

ÜLKE	2001/2002	2002/2003	2003/2004	2004/2005	4 SEZON ORTALAMASI
	Pay (%)	Pay (%)	Pay (%)	Pay (%)	Pay (%)
ABD	25,06	17,80	20,73	17,64	20,30
İtalya	45,16	43,00	48,42	42,36	44,73
S. Arabistan	6,76	3,25	4,56	1,57	4,03
İspanya	1,21	20,01	1,09	21,79	11,02
Kanada	3,33	3,37	6,46	4,52	4,42
Fas	2,62	2,31	-	0,15	1,27
Fildişi Sahili	0,42	1,60	3,24	1,39	2,00
G. Kore	0,99	0,65	2,37	2,35	1,59

Kaynak: EİB Çalışma Raporlarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 6 Son Dört Sezonda En Çok Zeytinyağı İhracatı Yaptığımız İlk Üç Ülke

Kaynak: EİB Çalışma Raporlarından yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 6'da zeytinyağı ihracatımızın en yoğun olduğu üç ülkenin, son dört sezonda ülkemizden yapmış oldukları alım miktarları sergilenmektedir. Bu ülkelerin ülkemizden alım yaptıkları zeytinyağı miktarları, ülkemizin var / yok sezonlarında ürettiği zeytinyağı miktarındaki artış ve azalışlarla paralel gitmektedir. ABD net ithalatçı ve zeytinyağını bilinçli tüketen, talebi oturmuş bir ülkedir. Bu yüzden bu ülkenin sezonlar arasında ülkemizden zeytinyağı alım miktarlarında çok ciddi iniş çıkışlar görülmemektedir. Bununla birlikte, ihracatımızda önemli bir yere sahip olan İtalya ve İspanya üretici-ihracatçı konumundaki ülkelerdir, bu nedenle alımları belirli bir sezondaki rekolterine bağlıdır. Bu durum, zeytinyağı ihracatımızın bu ülkelerin üretim ve talep durumları ile birlikte, belirleyici rol oynadıkları dış piyasa oluşumlarına bağlı bulunmasına yol açmaktadır. Bu nedenle AB ülkeleri, Türkiye için hem büyük bir pazar oluşturmakta, hem de diğer pazarlarda en büyük rakibimiz olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu ülkelerin rekolterinin düşük gerçekleştiği yıllarda ihracatımız artmaktadır, ancak bu ülkelere dökme formda ihraç ettiğimiz zeytinyağı, daha sonra ambalajlanarak diğer pazarlarda İtalyan ve İspanyol markaları altında rakip olarak karşımıza çıkmaktadır. Üretici-ihracatçı konumundaki İtalya ve İspanya'nın ihracatımız içerisindeki payı göz önünde bulundurulduğunda ABD ve

Kanada gibi net ithalatçı, talebi oturmuş ülkelere yönelik tanıtım çabalarının artırılıp, bu mevcut pazarların geliştirilmesinin gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Tablo 31 Türkiye'nin Çeşitlere Göre Zeytinyağı İhracatı

Sezon	Tip	Miktar (Kg)	Değer (ABD\$)	Ort. Fiyat	% Miktar Payı
2000/01	Sızma	33.319.060	48.474.541	1,46	36,55
	Naturel 1.	17.639.423	23.314.131	1,32	19,35
	Naturel 2.	307.200	436.576	1,42	0,34
	Rafine	22.839.231	31.066.091	1,36	25,05
	Riviera	17.051.726	25.455.571	1,49	18,71
	TOPLAM	91.156.640	128.746.910	1,41	100,00
2001/02	Sızma	6.215.236	11.467.961	1,84	24,70
	Naturel 1.	3.545.138	5.943.506	1,68	14,09
	Naturel 2.	11.830	23.260	1,97	0,05
	Rafine	9.933.024	18.046.434	1,86	39,47
	Riviera	5.461.322	10.293.106	1,88	21,7
	TOPLAM	25.166.550	45.774.267	1,82	100,00
2002/03	Sızma	7.712.582	18.355.357	2,38	10,9
	Naturel 1.	6.261.820	13.338.043	2,13	6,0
	Naturel 2.	431.618	923.506	2,14	0,5
	Rafine	28.253.290	56.108.101	1,99	44,6
	Riviera	31.596.196	68.602.013	2,17	37,9
	TOPLAM	74.255.506	157.327.020	2,12	100,00
2003/04	Sızma	8.645.330	25.304.104	2,93	18,78
	Naturel 1.	4.175.129	10.846.289	2,60	9,07
	Naturel 2.	167.530	380.132	2,27	0,36
	Rafine	17.921.350	46.323.638	2,58	38,93
	Riviera	15.125.073	42.793.666	2,83	32,86
	TOPLAM	46.034.412	125.647.829	2,73	100,00

(Tablo 31'in Devamı)

2004/05	Sızma	22.568.728	76.867.758	3,43	24,50
	Naturel 1.	15.230.684	45.581.029	3,02	16,54
	Naturel 2.	3.100.579	10.817.767	3,52	3,37
	Rafine	23.759.582	73.143.837	3,10	25,79
	Riviera	27.449.301	87.482.022	3,21	29,80
	TOPLAM	92.108.874	293.892.413	3,19	100,00
2005/06 (*)	Sızma	2.778.936	12.003.456	4,32	17,10
	Naturel 1.	2.544.093	9.745.552	3,83	15,66
	Naturel 2.	594.992	2.535.673	4,26	3,66
	Rafine	4.363.739	17.288.614	3,96	26,86
	Riviera	5.965.123	25.041.549	4,20	36,72
	TOPLAM	16.246.884	66.704.544	4,11	100,00

Kaynak: Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği 2005/2006 Çalışma Raporu, İzmir, Mart 2006, s.43

* : 2005/2006 sezonu 01.11.2005-31.01.2006 tarihleri arasındadır, bu rakamlarda FOB değeri kullanılmaktadır.

Yıllar itibariyle çeşitlere göre zeytinyağı ihracatımız değerlendirildiğinde ve son altı sezonun ortalaması alındığında ihracat miktarımız içerisinde rafine zeytinyağının ortalama %33,45'lik pay ile ilk sırada bulunduğunu, bunu %29,62'lik pay ile riviera tipi zeytinyağının ve %22,08'lik pay ile sızma zeytinyağının takip ettiğini görmekteyiz. Yıllar itibariyle ayrı ayrı değerlendirme yaptığımızda ortalamalarda en büyük paya sahip olan rafine zeytinyağının yerini son yıllarda riviera tipi zeytinyağının aldığını söyleyebiliriz.

Tablo 31'de dikkati çeken bir nokta, 2000/01 sezonunda %37 oranında sızma ve %19 oranında natürel 1. yemeklik zeytinyağı ihracatı yapıldığı halde, bu iki tip zeytinyağının ihracatımız içindeki payları sonraki iki sezon boyunca düşüş göstermiştir. Bu trend, 2003/04 sezonundan itibaren tekrar sızma ve natürel zeytinyağları ihracatının paylarının toplam ihracatımız içinde artmaya başlaması yönünde değişmiştir. Son iki sezona ilişkin bu eğilim, anılan iki tip zeytinyağının

ortalama fiyatlarının, diğerlerininkinden nispi olarak daha yüksek olması sebebiyle ihracatçımızın lehine olarak değerlendirilebilir.

Ambalaj şekillerine göre zeytinyağı ihracatımız incelendiğinde ihracatımızın daha çok dökme formda gerçekleştirildiğini görüyoruz. Varilli ve dökme zeytinyağı ihracatına 1972/1973 kampanya döneminde, rafinasyon ve ambalaj sanayiindeki gelişmeler dikkate alınarak son verilmiş iken, 1994/1995 kampanya döneminde, ilk uygulamadan 22 yıl sonra rafine dökme ve naturel (sızma) dökme zeytinyağı ihracatı serbest bırakılmıştır.⁶⁶

2005/06 sezonu için yapılan öngörülerde de ambalaj şekillerine göre zeytinyağı ihracatından en büyük payı yine dökme ihracat almaktadır. Yapılan öngörülere göre, dökme ihracatımızın payı 2004/05 sezonuna göre yaklaşık %10'luk artışla %77'ye çıkacak, kutulu ambalajın payı da yaklaşık %9'luk azalma ile %14'e düşecektir. 2004/05 sezonunda ülkemizden ihraç edilen zeytinyağının %67'si dökme, %10'u varilli ve %23'ü kutulu olarak gerçekleştirilmiştir. 2004/05 yılında gerçekleşen ihracatta bir önceki sezon olan 2003/04'e nazaran dökme ambalaj oranına %9'luk bir payın eklendiği, kutulu ambalajda ise %7'lik bir pay kaybının olduğu göze çarpmaktadır. Genel olarak ülkemizin var sezonlarında (2000/01, 2002/03, 2004/05) zeytinyağı ihracatımız, dökme ambalaj yoğun olarak sürdürülürken, yok yıllarında bu oran kutulu ambalaj lehine doğru daha dengeli bir dağılım sergilemektedir.

İhracatımızın büyük oranda katma değeri düşük olan dökme formda gerçekleştirilmesi, hem ihracat gelirlerimizi düşürmekte hem de dökme olarak ihraç ettiğimiz zeytin yağlarının, dünya pazarına, İtalyan ve İspanyol markaları altında sunulmasıyla, Türk zeytinyağlarının markalaşma şansını ortadan kaldırmaktadır.

---

⁶⁶ TUNALIOĞLU, Renan., "Dünya Zeytinyağı ve Prina Yağı Dış Ticaretindeki Gelişmeler: Bu Gelişmelerin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", **Zeytinyağı ve Prina Yağı Sempozyumu ve Sergisi Bildirileri**, Dinç Ofset, İzmir, 2005, s. 202

Tablo 32 Türkiye'nin Ambalaj Şekillerine Göre Zeytinyağı İhracatı

Sezon	Ambalaj Şekli	Miktar (Kg)	Değer (ABD\$)	Ort. Fiyat	% Miktar Payı
2000/2001	Dökme	69.177.329	94.993.409	1,37	75,9
	Varilli	10.901.249	15.998.610	1,47	11,9
	Kutulu	11.078.062	17.754.891	1,60	12,2
	TOPLAM	91.156.640	128.746.910	1,41	100,00
2001/2002	Dökme	12.391.660	21.764.566	1,76	49,24
	Varilli	6.007.452	10.316.739	1,72	23,87
	Kutulu	6.767.438	13.692.962	2,02	26,89
	TOPLAM	25.166.550	45.774.267	1,82	100,00
2002/2003	Dökme	52.226.771	109.894.903	2,10	70,00
	Varilli	9.671.985	20.003.163	2,07	13,00
	Kutulu	12.356.750	27.428.954	2,22	17,00
	TOPLAM	74.255.506	157.327.020	2,12	100,00
2003/2004	Dökme	26.293.898	69.594.034	2,65	57,12
	Varilli	5.588.260	15.520.277	2,78	12,14
	Kutulu	14.152.254	40.533.518	2,86	30,74
	TOPLAM	46.034.412	125.647.829	2,73	100,00
2004/2005	Dökme	61.192.122	193.597.400	3,19	66,43
	Varilli	9.348.145	30.372.690	3,27	10,15
	Kutulu	21.568.607	69.922.323	3,27	23,42
	TOPLAM	92.108.874	293.892.413	3,19	100,00
2005/2006 (*)	Dökme	12.486.905	50.502.219	4,04	76,86
	Varilli	1.474.032	6.597.643	4,48	9,07
	Kutulu	2.285.947	9.604.682	4,20	14,07
	TOPLAM	16.246.884	66.704.544	4,11	100,0

Kaynak: Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği 2005/2006 Çalışma Raporu, İzmir, Mart 2006, s. 44

* : 2005/2006 sezonu 01.11.2005-31.01.2006 tarihleri arasındadır, bu rakamlarda FOB değeri kullanılmaktadır.

Şu anda dünya zeytinyağı pazarında rekabet eden dört Türk markası bulunmaktadır. Bunlar Lio, Kırlangıç, Cavallo-Doro ve Tariş'tir.⁶⁷

3.1.4 İthalat

Türkiye zeytinyağı ihraç etmeye 1960 yılından sonra başlamasına rağmen, ithalat ancak 1985 yılında serbestleştirilmiştir. Fakat o günden bu yana kayda değer bir zeytinyağı ithalatı yoktur. İthalat daha çok üretimin yetersiz olduğu yıllarda yapılmaktadır. Zeytinyağı ithalatının gerçekleştiği ülkeler arasında Tunus, İtalya, Suudi Arabistan ve Mısır bulunmaktadır. Türkiye Dünya Ticaret Örgütü taahhütlerine uygun olarak, zeytinyağı ithalatında 2004/2005 döneminde dökme formda %31,2 ve ambalajlıda %35 oranında gümrük vergisi uygulamaktadır.⁶⁸

Tablo 33 Türkiye'nin Zeytinyağı İthalatı

Sezon	İthalat Miktarı (Ton)	Dünya İthalatındaki Payı (%)
1992/1993	1.500	0,46
1998/1999	1.000	0,18
1999/2000	2.000	0,42

Kaynak: IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006

http://www.internationaloliveoil.org/downloads/importations1_ang.pdf

3.1.5 Türkiye'de Zeytinyağında İzlenen Politikalar

Türkiye'de zeytinyağında izlenen politikalar üreticiler, tüketiciler ve dış ticaret açısından ele alınabilir. Ancak genel bir değerlendirme yapıldığında, Türkiye'de zeytinyağına yönelik belirli amaçları ve araçları olan bir politikanın

⁶⁷ KAYAR, Ayda., KALKAN, Ersin., "Zeytinyağı Nereye Koşuyor?", **Hürriyet Pazar Gazetesi**, 1 Ocak 2006, s.14

⁶⁸ TUNALIOĞLU, Renan., "Dünya Zeytinyağı ve Prina Yağı Dış Ticaretindeki Gelişmeler: Bu Gelişmelerin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", **Zeytinyağı ve Prina Yağı Sempozyumu ve Sergisi Bildirileri**, Dinç Ofset, İzmir, 2005, s. 203

izlenmediği söylenebilir. Üreticiye yönelik uygulamalar genellikle destekleme alımlarıyla sınırlı kalmış, fakat uygulamadaki istikrarsızlıklar ve fiyatların belirlenmesinde hangi ölçütlerin dikkate alındığının belirsiz olması sorun yaratmaktadır.⁶⁹

İlk zeytinyağı ihracatını 1962 yılında başlatmış olan Türkiye, o yıldan itibaren zeytinyağı ihracatçısı ülkeler arasında yerini almıştır. Geniş bir üretici kitlesi tarafından üretiliyor olması, milli gelire önemli ölçüde katkı sağlayarak önemli bir ihracat ürünü olması, tarıma dayalı sanayiye (zeytinyağı ve sofralık zeytin işleme tesisleri) hammadde sağlaması, yeterli üretici örgütlenme düzeyinin sağlanamamış olması gibi başlıca nedenlerden ötürü zeytinyağı destekleme kapsamına alınmıştır.⁷⁰

Zeytinyağında destekleme alımları ilk kez 1966 yılında başlamıştır. Bu tarihten itibaren 1980 yılına kadar geçen dönemde uygulamanın genellikle destekleme alımları şeklinde olduğu, ancak bazı yıllar devletin destekleme alım fiyatı açıklamadığı, uygulamanın birliklerin barem fiyatları ile alım yapması şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. 1980 ekonomik istikrar programı ile başlayan süreçte, tarım kesimine sağlanan desteklerin enflasyonun temel nedenlerinden biri olarak kabul edilmesi, zeytinyağına ilişkin destekleme alımı uygulamalarında da değişikliğe neden olmuştur. 1980 yılı ve sonrasında devletin destekleme fiyatı ile alım yaptığı yılların sınırlı kaldığı ve 1980/82, 1984/86 ve 1989/92 yılları arasında devletin zeytinyağında destekleme fiyatı açıklamadığı, ancak söz konusu yıllarda, birliklerin Sanayi ve Ticaret Bakanlığı onayı ile barem fiyat uygulamasıyla ürün aldıkları görülmektedir.⁷¹

5 Nisan 1994'te alınan kararla Tarım Satış Kooperatifleri Birliklerinin destekleme kapsamı dışında tutulmasıyla başlayan süreç, 1998/99 kampanya

---

⁶⁹ ARTUKOĞLU, Metin., GENÇLER, Funda., “Türkiye’de ve AB’de Zeytinyağına İlişkin Son Uygulamaların Değerlendirilmesi”, **Türkiye 1. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Sempozyumu Bildirileri**, İzmir, 2003, s. 142

⁷⁰ DÖNMEZ, Sermin., „AB’de Zeytinyağı Piyasa Düzeni ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2004, s.110

⁷¹ ARTUKOĞLU, GENÇLER, **a.g.e.**, s.142

döneminde zeytinyağında destekleme primi uygulamasına geçilmesi ve bu uygulamanın günümüze kadar ulaşmasıyla sonuçlanmıştır.

Destekleme prim sisteminin amaçları; Dünya Ticaret Örgütü ve AB Ortak Tarım Politikalarına uyum sağlamak, ekonomiyi kayıt içine alarak vergi gelirlerini artırmak, tarımsal kayıt ve envanter tutulmasını sağlamak, üreticiyi ve sanayiciyi aynı zamanda koruyup üretimi teşvik etmek, sanayiye dünya fiyatlarından hammadde sağlamak ve devlet hazinesine az yük getirmektir. 5 asit zeytinyağı için destekleme prim sistemine ilişkin uygulamalar sezonlar itibariyle şu şekildedir:

Tablo 34 Türkiye’de Zeytinyağına Uygulanan Primler

Sezon	Verilen Prim Miktarı
1998/1999	40 cent/kg
1999/2000	-
2000/2001	28 cent/kg
2001/2002	150.000 TL/kg
2002/2003	175.000 TL/kg
2003/2004	250.000 TL/kg

Kaynak: Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği 2003/2004 Çalışma Raporu, İzmir, Mart 2004, s. 8

1998/99 üretim yılında 40 cent/kg prim ödemesi yapılmış, takip eden yılda yani 1999/00 üretim yılında ise prim ödemesi yapılmamıştır. 2000/01 üretim sezonunda tekrardan prim ödemesi uygulamasına geçilmiş, tutar bu kez 28 cent/kg olarak belirlenmiştir. 2001/02 yılında 150.000 TL/kg, 2002/03 yılında 175.000 TL/kg, 2003/04 yılında da 250.000 TL/kg’lık prim ödemesi uygulanmıştır. Verilen prim miktarının AB ülkelerindeki ile karşılaştırıldığında yetersiz olması yanında prim ödemelerinin çok geç gerçekleşmesi de bu uygulamanın etkinliğini önemli ölçüde azaltmaktadır. Örneğin 2002/03 üretim sezonuna ait 175.000 TL/kg olan prim ödemesi ancak 2004 yılının Ocak ayında tamamlanabilmiştir.

Avrupa Birliğinde üreticilerin örgütlenmiş olması ve çoğunun üretici organizasyonlarına dahil olması, tarım teknolojisinin sürekli yenilenmekte olması, üreticilerin, kayıt tutma ve planlama araçlarından yararlanma imkanlarını artırmaktadır. Yani, Türkiye’den farklı olarak üretici, üretim sezonunun başında eline ne kadar geçeceğini bilmektedir. Oysa, Türkiye’de zeytinciliğin daha çok aile işletmeciliği şeklinde ve dağınık işletmelerde yapılması, üretim ve pazarlama alanlarında mevcut olan zeytin ve zeytinyağı birliklerine ise az sayıda üreticinin üye olması nedeniyle uygulanan destekleme politikasından tüm üreticilerin aynı derecede yararlanamadığı söylenebilir.⁷² Üreticilerin örgütlenmesindeki yetersizlik ayrıca üreticinin daha çok gelir elde etmesini engellemekte ve tüketicinin zeytinyağına daha yüksek fiyatlarla ulaşmasına neden olmaktadır.

Tüketici açısından konuyu ele alırsak tüketicilere yönelik herhangi bir politika izlenmediği, zeytinyağına ilişkin yeterince tanıtım faaliyetinde bulunulmadığı görülmektedir.

Konu dış ticaret yönüyle incelendiğinde, zeytinyağında istikrarlı bir dış ticaret politikası izlenmediği görülmektedir. Buna örnek olarak, var yıllarında kutulanmış olarak ihraç edilecek zeytinyağlarına daha fazla teşvik verilirken varilli ihracata da izin verildiği, yok yıllarında ise sadece ambalajlanmış ürün ihracatının serbest bırakılması verilebilir. Bu durumu ortaya çıkaran en önemli sebep ise, Türkiye’de düzenli işleyen bir stoklama sisteminin olmayışdır. Böyle bir sistemin mevcudiyeti Türkiye’nin dünya zeytinyağı ticaretinde her yıl aynı miktarlarla yer almasını sağlayacak, dolayısıyla ürünün var yıllarındaki varilli ihracatı engelleyerek ambalajlı ihracat miktarını artırıp, katma değerini yurt içinde kalmasını sağlayacaktır.⁷³ Ayrıca, stokların var ve yok yıllarında ürün fiyatlarının aşırı düşme veya yükselmesini

---

⁷² AKAY, Zeynep., “Türkiye’de ve Avrupa Topluluğunda Zeytinyağı İçin Uygulanan Destekleme Politikalarının Çeşitli Yönlerden Karşılaştırılması”, (Yüksek Lisans Tezi), T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Zeytincilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Yayın no:58, İzmir, 1993, s.128

⁷³ OLGUN, Akın., “Uygulanmakta Olan Destekleme Politikasının Türkiye’de ve Özellikle Ege Bölgesinde Zeytin ve Zeytinyağı Ekonomisindeki Çeşitli Etkileri Üzerine Bir Araştırma”, (Doktora Tezi), T.C. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, İzmir, 1988, s.226,227

sınırlaması yönüyle etkili olması nedeniyle, düzenli işleyen bir stoklama sistemi, ülkemizin uluslar arası pazarlarda rekabet gücünü artıracaktır.⁷⁴

Türkiye'nin zeytinyağı dış ticaretinde izlediği politikaların istikrarsızlığına dair yakın zamanlı bir örnek de 2000/01 kampanya döneminde yaşanmıştır. 25 Aralık 2001 tarihinde, yani kampanya döneminin ortasında dökme zeytinyağı ihracatı tamamen yasaklanmıştır. 10 Ocak 2002 tarihinde dökme zeytinyağı ihracatındaki yasak kısmi olarak kaldırılmış ve sadece 1-2 asit dökme naturel zeytinyağı ihracatı yasaklanmıştır. 18 Ocak 2002 tarihinde ihraç kaydıyla 10 bin ton zeytinyağı ithalatına izin verilmiştir. İhracatçılar o dönem, bu kararlarla yurtdışındaki imajlarının büyük ölçüde zedelendiğini belirtmişlerdir.⁷⁵

Ambalajlı ve markalı zeytinyağı ihracatını artırmak amacıyla ihracatta çeşitli teşvikler uygulanmaktadır. 1990'lı yıllarda ihracatı teşvik etmeye yönelik bir vergi iade sistemi bulunmamakta, sadece Destekleme Fiyat İstikrar Fonu kesintileri ve fondan ihracat ödemeleri söz konusu iken, son yıllardaki uygulamalarda bunun yerini zeytinyağı ihracatında mahsup sistemi kapsamında ihracat iadesi almıştır. Son üç yıldaki tarımsal ürünlerde ihracat iadesi yardımlarına ilişkin Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu tebliğleri incelendiğinde Türk zeytinyağının yurtdışında markalaşmasını sağlamak amacıyla zeytinyağının Türk malı olduğunu göstererek yapılan ve nihai tüketiciye yönelik küçük ambalajlarda gerçekleştirilen zeytinyağı ihracatına daha fazla oranda destek verildiği görülmektedir.

Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulunun 06/05/2004 tarihli ve 2004/3 sayılı kararına istinaden hazırlanan 2004/2 no'lu tebliğde, zeytinyağının azami net ağırlığı 5 kg'a kadar (5 kg dahil) ambalajlarda ihraç edilmesi halinde 180\$/Ton ihracat iadesi alınabileceği belirtilmiştir.⁷⁶

---

⁷⁴ BASKAN, Orhan., "Zeytinyağı Araştırma Raporu", Tarış, İzmir, Aralık 2003, s.13

⁷⁵ TUNALIOĞLU, R., KARAHOCAGİL, P., TAN, M., "Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Durum ve Tahmin:2002/2003", T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara, Mart 2003, s.21

⁷⁶ Resmi Gazete, Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesine Yardımlarına İlişkin Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu Tebliği, Tebliğ no: 2004/2

İhracata yönelik devlet yardımları kararına dayanılarak, Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulunun 02/03/2005 tarihli ve 2005/3 sayılı kararına istinaden hazırlanan 2005/1 no'lu tebliğde ise zeytinyağının azami net ağırlığı 5 kg 'a kadar (5 kg dahil) ambalajlarda ihraç edilmesi halinde 150\$/Ton ihracat iadesi alınabileceği, zeytinyağının ihracatının 1 kg 'a kadar (1 kg dahil) (net ağırlık) ambalajlarda, “Tescilli Türk Markaları” ve “Made in Turkey” ibaresi ile gerçekleştirilmesi halinde ihracat iadesi miktarının 300\$/Ton olacağı belirtilmiştir.⁷⁷

“Made in Turkey” ya da “Produce of Turkey” (ithalatçı ülkenin lisanı ile aynı anlamda ifadenin bulunması) ibaresi ve “Tescilli Türk Markası” ile 1 kg' a (1 kg dahil) (net ağırlık) kadar ambalajlarda gerçekleştirilen zeytinyağı ihracatının belirtilen oranda ihracat iadesinden faydalandırılması için firmalardan marka tescilini gösteren Türk Patent Enstitüsü'nden alınan belge talep edilir. Marka tescilinin yurtdışında yapılmış olması durumunda ise ilgili ülke resmi makamlarınca düzenlenen belgenin noter tasdikli bir örneği ve tercümesi istenir. Ayrıca, ihracat iadesi başvurularının değerlendirilmeye alınması için ihraç konusu ürünün ağırlığına ve markasına ilişkin gümrük beyannamesi ve faturada açık ibare bulunması gerekmektedir. Bu hususlara ilave olarak DTS (Dış Ticarete Standardizasyon Kurumu) denetmenleri tarafından düzenlenen Kontrol Belgesinin onaylı bir örneğinin Genel Sekreterliğe ibraz edilmesi gerekir.

Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulunun 07/02/2006 tarihli ve 2006/3 sayılı kararına istinaden hazırlanan 2006/1 no'lu tebliğde, zeytinyağının azami net ağırlığı 5 kg'a kadar (5 kg dahil) ambalajlarda ihraç edilmesi halinde 100\$/Ton ihracat iadesi alınabileceği, 1509.10.10.00.13 ve 1509.10.90.00.13 G.T.İ.P.'lerinde yer alan ve net ağırlığı 2-5 kg arasında (5 kg dahil) olan ambalajlarda, “Tescilli Türk Markaları” ve “Made in Turkey” ibaresi ile ihraç edilen zeytinyağları için ihracat iadesi miktarının 150\$/Ton, 1509.10.10.00.12 ve 1509.10.90.00.12 G.T.İ.P.'lerinde yer alan ve net ağırlığı 1-2 kg arasında (2 kg dahil) olan ambalajlarda, “Tescilli Türk Markaları” ve “Made in Turkey” ibaresi ile ihraç edilen zeytinyağları için ihracat iadesi miktarının 200\$/Ton ve 1509.10.10.00.11; 1509.10.90.00.11 ve 1516.20.91.00.14

⁷⁷ Erişim: 23.03.2005, <http://www.uib.org.tr/konular/20050315-10.htm>

G.T.İ.P.'lerinde yer alan ve net ağırlığı 1 kg' a kadar (1 kg dahil) olan ambalajlarda, “Tescilli Türk Markaları” ve “Made in Turkey” ibaresi ile ihraç edilen zeytinyağları için ihracat iadesi miktarının 350\$/Ton olarak uygulanacağı belirtilmiştir.⁷⁸

İhracat iadeleri, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu ödenekleri çerçevesinde karşılanmak üzere, vergiler, vergi cezaları, SSK primleri, haberleşme giderleri (sabit telefon, telefaks vb.), enerji giderleri (elektrik ve doğalgaz), Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na ve ilgili tasfiye halindeki bankalara olan borçlar ve bunların gecikme zammı ve faizlerine ilişkin giderlerin tamamı, ihracat iade miktarı ve azami ödeme oranı dikkate alınarak ABD Doları karşılığı Türk Lirası üzerinden, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdinde ihracatçı adına açılacak hesaptan, anılan banka kanalıyla mahsup edilerek gerçekleştirilir. Tebliğ kapsamı mahsup işlemlerinde, hesapların kullanımı sırasında imalatçı/ihracatçı veya ihracatçılara hiçbir şekilde nakit olarak doğrudan ihracat iadesi ödemesi yapılmamaktadır.

Türk ihracatçılar, ihracat iadelerinin nakit olarak değil de mahsuben gerçekleştirilmesinin uluslar arası pazarlarda rekabet güçleri üzerinde sınırlı bir etki yaratacağını belirtmektedirler. Bunun gerekçesi olarak da ihracatçı firmanın ancak vergi, SSK prim borcu doğduktan sonra, elektrik su faturası geldikten sonra bu paradan yararlanabileceğini, oysa İtalya ve İspanya gibi ülkelerde nakit teşvik, navlun teşvikleri, fiyat garantileri, promosyonların olduğunu, bu yüzden nakit teşvikin daha etkili olacağını ifade etmektedirler.⁷⁹

---

⁷⁸ Erişim: 15.02.2006, <http://rega.basbakanlik.gov.tr/GUNLU/20060215-9.htm>

⁷⁹ Erişim: 25.03.2005, <http://www.sabah.com.tr/2005/03/21/eko97.html>

3.2 Avrupa Birliği'ndeki Önemli Zeytinyağı İhracatçıları

3.2.1 İtalya

3.2.1.1 Üretim ve Tüketim

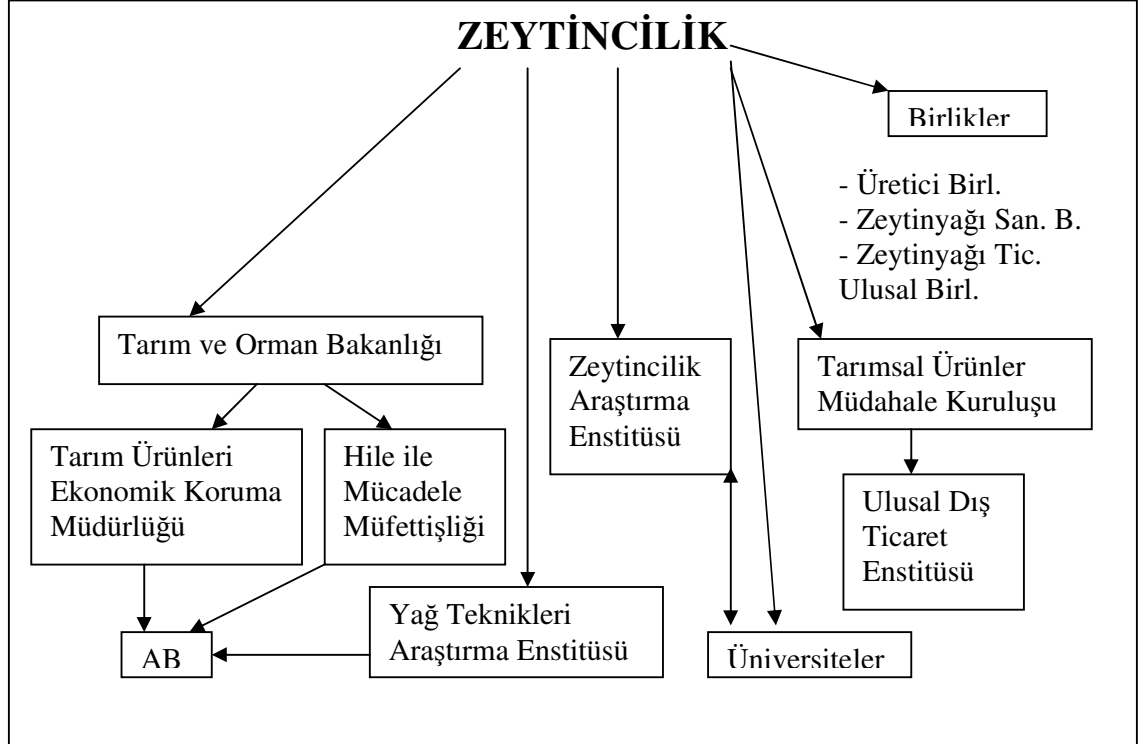
İtalya'da zeytin, turunçgillerle birlikte önemli tarım ürünleri arasında yer alan bir üründür. İtalya'da, 1,1 milyon hektarlık zeytin alanı, 160 milyon zeytin ağacı bulunmakta, tarım alanlarının %9'unda zeytincilik yapılmaktadır. Ayrıca toplam çiftliklerin %37'sinde diğer ürünlerle birlikte zeytin de üretilmektedir. İtalya'da ağaç başına verim 15 ile 25 kg arasında dalgalanmaktadır. Üretim birkaç bölgede yoğunlaşmıştır. Üretimin %70'i İtalya'nın güney bölgesinde gerçekleştirilmektedir. Zeytincilik yapılan başlıca bölgeler; Puglia, Calabria, Sicilya, Campania, Lazio ve Toscana'dır.

İtalya'da zeytinciliğin özellikle zeytinyağı sektörünün taşıdığı önem zeytin kurumsal yapısının oluşumundan da kolayca anlaşılabilir. Şekil 7'de bu yapıda her birimin üstlendiği görevler belirtilmeye çalışılmıştır.

Avrupa Birliği'ne üye olmanın İtalyan zeytinciliğine getirdiği disiplin, devlet kuruluşları, özel sektör ve üretici birliklerinin birbiri ile kaynaşmasına da yardımcı olmuştur. Burada Zeytincilik Araştırma Enstitüsü yağlık ve sofralık zeytin türlerini iyileştirme ve üretim tekniklerine yönelik çalışmalar yaparken, Yağ Teknikleri araştırma Enstitüsü, zeytin transformasyonuna ve kompozisyonuna ilişkin biyolojik ve fiziksel araştırmalar yapmaktadır. Üniversiteler genetik iyileştirme yanında tarımsal ve teknolojik alanlardaki deney ve araştırmalardan sorumludur. Birlikler ise zeytin ve zeytinyağı üreticilerini, sanayicilerini ve dış satımcılarını aynı çatı altında toplayarak korumaktadır. AB'ye üyelikle birlikte Tarımsal Ürünler Müdahale Kuruluşu, Tarım Ürünleri Ekonomik Koruma Müdürlüğü ve Hile ile Mücadele Müfettişliği kurumları işlerlik kazanmıştır. Bunlar AB yardımlarının tahsis edilmesi,

ulusal zeytincilik arşivinin idaresi, çoğaltma materyallerinin korunması ve zeytinyağında sahtekarlığı önlemekle yükümlüdürler.⁸⁰

Şekil 7 İtalya’da Zeytinciliğin Kurumsal Yapısı

Kaynak: TUNALIOĞLU, Renan., “Önemli Zeytin Üreticisi Ülkelerin Zeytinciliği ile Türkiye Zeytinciliğinin Bazı Yönlerden Karşılaştırılması”, (Basılmış Doktora Tezi), T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Ege İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, İzmir, 1995, s.123

İtalya’da zeytinyağı üretiminin çoğu ülkenin güneyinde yer alan şehirlerden Puglia, Calabria, Campania, Lazio ve Sicilya’da yapılmaktadır, en yüksek zeytinyağı verimi ise Friuli V.G. ve Liguria gibi kuzey bölgelerden alınmaktadır.

İtalya’da 1,2-1,4 milyon üretici, 6000-6300 adet zeytin sıkma tesisi, 40-45 adet prina tesisi, 12 adet aktif rafine tesisi ve 300 adet dolum tesisi bulunmaktadır.⁸¹

⁸⁰ TUNALIOĞLU, Renan., “Önemli Zeytin Üreticisi Ülkelerin Zeytinciliği ile Türkiye Zeytinciliğinin Bazı Yönlerden Karşılaştırılması”, (Basılmış Doktora Tezi), T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Ege İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, İzmir, 1995, s.174

⁸¹ Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği 2003/2004 Çalışma Raporu, İzmir, Mart 2004, s. 38

İtalya'da önemli yağlık zeytin çeşitleri Frantoio, Leccino, Moraiolo, Pondolino, Picual olup bunlardan başka yöresel yaklaşık 16 zeytin çeşidi daha bulunmaktadır. Ayrıca hem yağlık hem sofralık olarak üretimi yapılan Carolea, Picholine, Tanche ve Itrana çeşitleri de mevcuttur.⁸²

İtalya'da yıllar içerisinde zeytinyağı üretimi ve zeytinlik alanlarında önemli bir değişiklik olmamıştır. Toplam alanda ufak değişiklikler olmasına rağmen toplam üretim; olağan sezonluk dalgalanmalar ve iklim faktörleri haricinde önemli bir değişiklik göstermemektedir. Bu durum yağ üretimini de yansıtmıştır. Ancak İtalya, 1980'li yılların başlarında dünya üretiminde en fazla paya sahip ülke iken, 1980'li yılların sonlarından itibaren İspanya yüksek üretim kapasitesi sayesinde en büyük üretici haline gelmiştir.

İtalya 1990/91-1999/00 arasındaki on sezonda dünya zeytinyağı üretiminde ortalama %24'lük payı ve AB içindeki %32'lik payı ile İspanya'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. 2000/01-2004/05 yıllarını kapsayan son beş sezonda da durum değişmemiş, İtalya, dünya zeytinyağı üretiminden ortalama %24, AB içindeki üretimden de %30 pay alarak ikinci sıradaki yerini korumuştur. 2005/06 sezonuna ilişkin tahminlere göre de İtalya'nın dünya üretiminden alacağı pay %23, AB içindeki payı da yaklaşık %31 olacaktır.

İtalya'da zeytinyağı üretiminin %85'i sürekli sistem ile elde edilmektedir. Sürekli sistemin payının çok olmasında İtalya'nın bizzat fabrika üretimi yapan firmaların merkezi olmasının etkisi de büyüktür.

İtalya'da son yıllarda zeytin yetiştiriciliğinin kalkındırılmasına yönelik bölgesel programlar çerçevesinde ve özellikle yüksek kaliteli yağ üretimleriyle tanınan eyaletlerde üzerinde en çok durulan konu, zeytinyağının tipik özellikleri ve kalitesini iyileştirmek amacıyla üreticilerin desteklenmesi ve teşvik edilmesidir. Bu çerçevede devlet desteğindeki üretici birlikleri olarak tanımlanan konsorsiyum adı

---

⁸² TUNALIOĞLU, a.g.e, s.177

verilen oluşumlar meydana getirilmiştir. Bu konsorsiyumlar İtalyan zeytinyağı üretiminin kontrolünde etkin rol oynamaktadırlar.

Tablo 35 İtalya'nın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı Üretimi

Sezon	Üretim (1000 Ton)	AB İçindeki Payı (%)	Dünyadaki Payı (%)
1990/91	163,3	16,4	11,2
1991/92	674,5	39,2	30,6
1992/93	435,0	31,3	24,0
1993/94	520,0	38,3	28,5
1994/95	448,0	32,7	24,3
1995/96	620,0	44,2	35,7
1996/97	370,0	21,1	14,3
1997/98	620,0	29,3	25,1
1998/99	403,5	23,6	16,8
1999/00	735,0	39,1	30,9
2000/01	509,0	26,2	19,8
2001/02	656,7	26,7	23,2
2002/03	634,0	32,6	25,4
2003/04	685,0	28,0	21,6
2004/05	879,0	37,4	29,3
2005/06*	600,0	30,8	23,2

Kaynak: IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006

http://www.internationaloliveoil.org/downloads/production2_ang.pdf

* : Tahmin

Bölgeler itibariyle değişiklik arz eden, çok zengin ve tanınmış bir mutfağa sahip olan İtalya'da, zeytinyağı kullanımı oldukça yüksektir. Ailelerin tükettikleri bitkisel yağlar arasında, zeytinyağı oranı %60 civarında olup, bu miktarın %70'i

şişeli ambalajlarda satın alınmaktadır. Tüketilen şişelenmiş zeytinyağlarının ise %72'si naturel sızmadır.⁸³

İtalya'da zeytinyağı, ağırlıklı olarak 1 kg'lık cam şişelerde piyasaya sürülmektedir. Sınırlı sayıda da olsa, taban kısmı hasırla kaplanmış, 1,5 kg'lık büyük cam şişe ambalajlar da mevcuttur. Genellikle 1 kg'dan daha fazla miktardaki zeytinyağlarının piyasaya sunumunda kullanılan teneke ambalajlar nadiren bulunmaktadır. Bunların dışında, fiyatın büyük ölçüde artmasına neden olan, porselen ve süslemeli ambalajlara da rastlanmaktadır. Tüketiciler genellikle 1 kg'lık cam şişe ambalajlarda piyasaya sunulan naturel sızma zeytinyağlarını tercih etmektedir.⁸⁴

1 Kasım 2003 tarihinden itibaren, AB'nin yeni düzenlemeleri sonucunda perakende satış yapan her firmanın 5 lt'nin altındaki ambalajları etiketli satması zorunluluğu getirilmiştir.⁸⁵

İtalya 1990/91-1999/00 arasındaki on sezonda dünya zeytinyağı tüketiminde ortalama %32'lik payı ve AB içindeki %44'lük payı ile ilk sırada yer almaktadır. 2000/01-2004/05 yıllarını kapsayan son beş sezonda da durum değişmemiş, İtalya, dünya zeytinyağı tüketiminden ortalama %28, AB içindeki tüketimden de %40 pay alarak ilk sıradaki yerini korumuştur. 2005/06 sezonuna ilişkin tahminlere göre de İtalya'nın dünya tüketiminden alacağı pay %30, AB içindeki payı da yaklaşık %42 olacaktır.

İtalya'da zeytinyağı satışlarında Unilever Best Foods %13,5, Carapeti %12,5, Monini %8,7, Salov %5,3, Parchioni %3,7, Sasso %2,1, Marca Privata %11,1 ve diğer markalar %43 paya sahiptir.⁸⁶

---

⁸³ GÖKSU, Çağlar., **Zeytinyağı Dış Pazar Araştırması**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2000, s.26

⁸⁴ **y.a.g.e.**, s.26

⁸⁵ Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği 2003/2004 Çalışma Raporu, İzmir, Mart 2004, s. 40

⁸⁶ **y.a.g.e.**, s. 41

Tablo 36 İtalya'nın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı Tüketimi

Sezon	Tüketim (1000 Ton)	AB İçindeki Payı (%)	Dünyadaki Payı (%)
1990/91	540,0	44,5	32,4
1991/92	630,0	46,4	33,9
1992/93	641,0	46,3	33,7
1993/94	692,0	47,6	34,9
1994/95	675,0	46,5	33,8
1995/96	653,0	47,1	34,6
1996/97	675,0	43,1	30,1
1997/98	698,0	40,9	29,3
1998/99	705,0	41,3	29,2
1999/00	714,0	41,3	29,2
2000/01	729,0	39,7	28,1
2001/02	735,0	38,8	28,2
2002/03	770,0	40,1	28,8
2003/04	785,0	39,3	27,2
2004/05	837,1	40,5	29,0
2005/06*	837,1	42,2	30,2

Kaynak: : IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006

http://www.internationaloliveoil.org/downloads/consommation2_ang.pdf

* : Tahmin

İtalya'da şişelenmiş zeytinyağının %77'si modern dağıtım kanallarından pazarlanmakta olup, geleneksel perakende satış kanallarından satılan oran ise %23'tür. Modern dağıtım kanalları arasında hipermarket ve süper marketlerin payı ise %65'tir. Normal zeytinyağının %37'si geleneksel perakende satış kanallarından, %50,5'i ise süpermarket ve hipermarketler vasıtasıyla pazarlanmakta, öte yandan

naturel sızma zeytinyağının %16,5'i geleneksel perakende satış kanallarından, %71'i ise süpermarket ve hipermarketler yoluyla satışa sunulmaktadır.⁸⁷

İtalya'da zeytinyağı reklamına 44-66 bin milyon Euro arasında harcama yapılmaktadır. Reklamlar için özellikle televizyon, haftalık dergiler veya diğer basın yayın organları kullanılmaktadır.⁸⁸

3.2.1.2 Dış Ticaret

İtalya AB içindeki lider ihracatçı ülkedir ve İspanya ile birlikte toplam AB ihracatının %90'ını oluşturmaktadır. İtalya'nın en önemli ihraç pazarları ABD, Kanada, Japonya, Avustralya, Almanya, Fransa ve Uzakdoğu ülkeleridir. İtalya'nın pazar payı ABD'de %77, Japonya'da %64, Kanada'da %60 seviyesindedir. İhracat açısından İtalya sadece Avustralya pazarında İspanya'nın gerisinde bulunmaktadır.⁸⁹

İtalya'da zeytinyağı pazarlamasında Şekil 8'de görüldüğü gibi üretici, zeytinyağı işleme tesisleri, toptancı, ihracatçı ve ithalatçılar arasındaki organizasyon ağı çok iyi kurulmuştur.

AB ihracatının yarısından fazlasını İtalya tek başına gerçekleştirmektedir. 1990/91-1999/00 arasındaki on sezonda dünya zeytinyağı ihracatından ortalama %30 ve AB ihracatından da %56 pay almıştır. 2000/01-2004/05 yıllarını kapsayan son beş sezonda da İtalya, dünya zeytinyağı ihracatından ortalama %36 pay almış, AB ihracatından da %57 pay alarak ilk sıradaki yerini korumuştur. 2005/06 sezonuna ilişkin tahminlere göre de İtalya'nın dünya ihracatından alacağı pay %33, AB içindeki payı da yaklaşık %62 olacaktır.

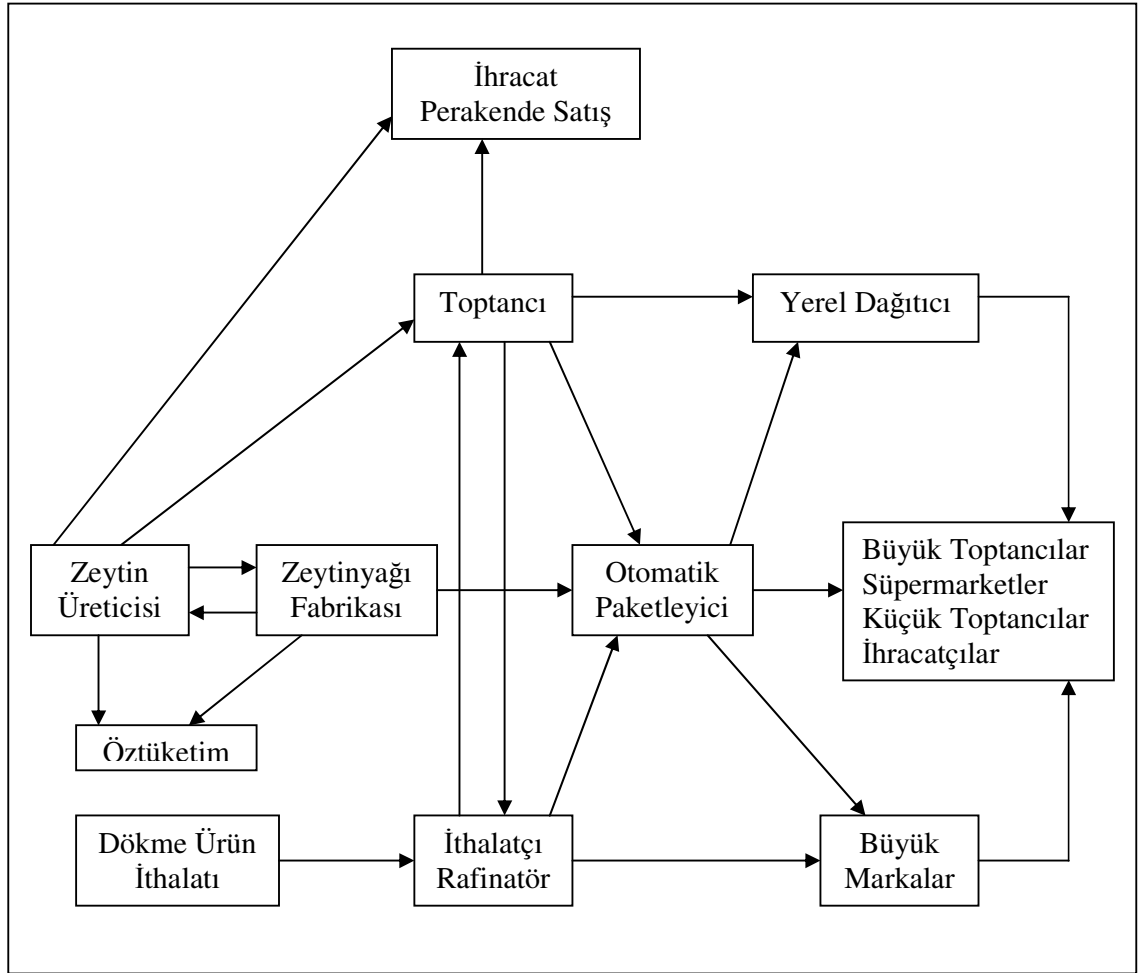
---

⁸⁷ GÖKSU, Çağlar., **Zeytinyağı Dış Pazar Araştırması**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2000, s.26

⁸⁸ Erişim: 16.01.2006, http://www.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=149535

⁸⁹ Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği 2003/2004 Çalışma Raporu, İzmir, Mart 2004, s. 37

Şekil 8 İtalya’da Zeytinyağı Pazarlama Organizasyonu

Kaynak: TUNALIOĞLU, Renan., “Önemli Zeytin Üreticisi Ülkelerin Zeytinciliği ile Türkiye Zeytinciliğinin Bazı Yönlerden Karşılaştırılması”, (Basılmış Doktora Tezi), T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Ege İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, İzmir, 1995, s.181

İtalya’nın zeytinyağı türlerine göre ihracatında en fazla payı naturel sızma zeytinyağı almaktadır. İtalya’dan AB dışı ülkelere zeytinyağı ihracatında herhangi bir kontrol olmamaktadır. Zaten alıcı ülkelerin gümrüklerinde her türlü sınır kontrolleri yapılmaktadır. Diğer AB ülkeleri ile yapılan zeytinyağı ihracat ve ithalatında da, ortak pazar nedeniyle, sınırlarda kontrol uygulaması bulunmamaktadır.

Tablo 37 İtalya'nın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı İhracatı (Birlik İçi Hariç)

Sezon	İhracat (1000 Ton)	AB İçindeki Payı (%)	Dünyadaki Payı (%)
1990/91	66,5	45,5	19,7
1991/92	90,1	51,8	29,7
1992/93	90,8	56,3	30,5
1993/94	104,8	57,4	27,7
1994/95	105,8	58,0	28,7
1995/96	90,5	54,9	35,3
1996/97	129,5	58,8	29,6
1997/98	123,5	54,4	30,3
1998/99	125,3	60,0	24,8
1999/00	182,7	61,2	41,1
2000/01	173,0	59,5	34,5
2001/02	182,9	56,4	46,4
2002/03	176,1	56,2	36,5
2003/04	181,5	56,0	27,6
2004/05	200,0	58,4	32,9
2005/06*	215,0	62,1	32,9

Kaynak: : IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006

http://www.internationaloliveoil.org/downloads/exportations2_ang.pdf

* : Tahmin

İtalya, dünya zeytinyağı üretim ve ihracatından aldığı pay kadar zeytinyağı ithalatından da önemli oranda pay almaktadır. İtalya'nın zeytinyağı ithalatı , daha ziyade, ham ve dökme olarak yapılmaktadır. Bu durum dökme olarak ithal edilen zeytinyağının işlenip, paketlenerek ihraç edilmesinden kaynaklanmaktadır. İtalya'nın AB içi ithalat da dahil, neredeyse üretimi kadar ithalatı olduğu bilinmektedir. AB içi ve AB dışı ithalat toplamı 300 bin ton civarında olmakta, bunun %80'i İspanya ve

Yunanistan'dan karşılanmaktadır. AB dışı ithalatı ise Tunus ve Türkiye'den yapılmaktadır. İtalya'nın zeytinyağı türlerine göre ithalatında en fazla payı ihracatta da olduğu gibi naturel sızma zeytinyağı almaktadır.

Tablo 38 İtalya'nın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı İthalatı (Birlik İçi Hariç)

Sezon	İthalat (1000 Ton)	AB İçindeki Payı (%)	Dünyadaki Payı (%)
1990/91	95,7	76,3	30,9
1991/92	90,0	66,5	26,0
1992/93	65,5	65,0	20,3
1993/94	91,5	60,0	24,2
1994/95	107,5	60,0	24,6
1995/96	46,0	62,4	15,9
1996/97	106,6	73,3	24,4
1997/98	89,3	75,8	21,1
1998/99	136,3	60,4	24,7
1999/00	101,9	87,3	21,3
2000/01	110,8	87,2	21,4
2001/02	40,7	96,0	9,3
2002/03	74,3	79,6	15,1
2003/04	180,2	77,7	27,2
2004/05	168,0	78,3	26,5
2005/06*	207,0	80,2	30,3

Kaynak: : IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006

http://www.internationaloliveoil.org/downloads/importations2_ang.pdf

* : Tahmin

İtalya'ya AB dışı ülkelerden zeytinyağı ithalatında, diğer tarımsal ürünlerde olduğu gibi, Maliye Bakanlığı'na bağlı gümrük memurları tarafından yapılan ilk

muayeneleri müteakip, belge üzerinden veya sondaj usulü kontroller yapılmaktadır. Belirli bir dönem itibariyle, ithal edilen partilerin en az %5'i sondaj usulü ile numune alınmak ve analiz edilmek suretiyle kontrol edilmektedir. Ancak, bazı hallerde ürünün cinsine göre bu oran artabilmekte, ithalatın yapıldığı dönemde, ülkede veya dünyada meydana gelen gelişmelere göre kontrollerin sıklığı da değişebilmektedir.⁹⁰

3.2.2 İspanya

3.2.2.1 Üretim ve Tüketim

İspanya geleneksel olarak bir tarım ülkesidir, fakat 1950'lerin ortasından beri endüstriyel büyüme hız kazanmıştır. İspanya 1986 yılında AB üyesi olmuş ve bu durum ekonominin gelişimini hızlandırmıştır. Ülkede tarım hala işgücünün %10'ununa iş sağlayan önemli bir işkoludur. Ülkedeki en önemli tarım ürünleri; üzüm, zeytin, patates, arpa, buğday, badem, domates, turunçgiller, şeker pancarı ve soğandır.⁹¹

İspanya'da, 2,4 milyon hektarlık zeytin alanı, 250 milyon zeytin ağacı bulunmakta, tarım alanlarının %7'sinde zeytincilik yapılmaktadır. Ayrıca toplam çiftliklerin %6,5'unda diğer ürünlerle birlikte zeytin de üretilmektedir. İspanya'da ağaç başına verim 20 ile 30 kg arasında dalgalanmaktadır. Üretim birkaç bölgede yoğunlaşmıştır. İspanya'nın her bölgesinde zeytin ağaçları bulunmaktadır fakat esas üretim alanları kuzeyde Lerida çevresinde ve güneyde Jaen ve Cordoba'dadır.⁹²

19. yüzyılın başlarında İspanya'da yaklaşık 800 bin hektar zeytin alanı bulunmakta iken 1960'lı yılların ortalarında zeytinlikler 2,4 milyon hektar ile AB'deki en büyük alana ulaşmıştır. 1970'li yıllardan başlayarak 80'li yılların başlarına kadar olan dönemde ise zeytin alanlarının azaltılmasına yönelik olarak çiftçilere sübvansiyon verilmesi suretiyle yaşlı zeytin ağaçlarının söktürülmesi

⁹⁰ GÖKSU, Çağlar., **Zeytinyağı Dış Pazar Araştırması**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2000, s.25

⁹¹ VOSSEN, Paul., "Spanish Olive Oil Production", University of California, California, 1997, s.1

⁹² DOLAMORE, Anne., **The Essential Olive Oil Companion**, Grub Street, London, 1999, s.57

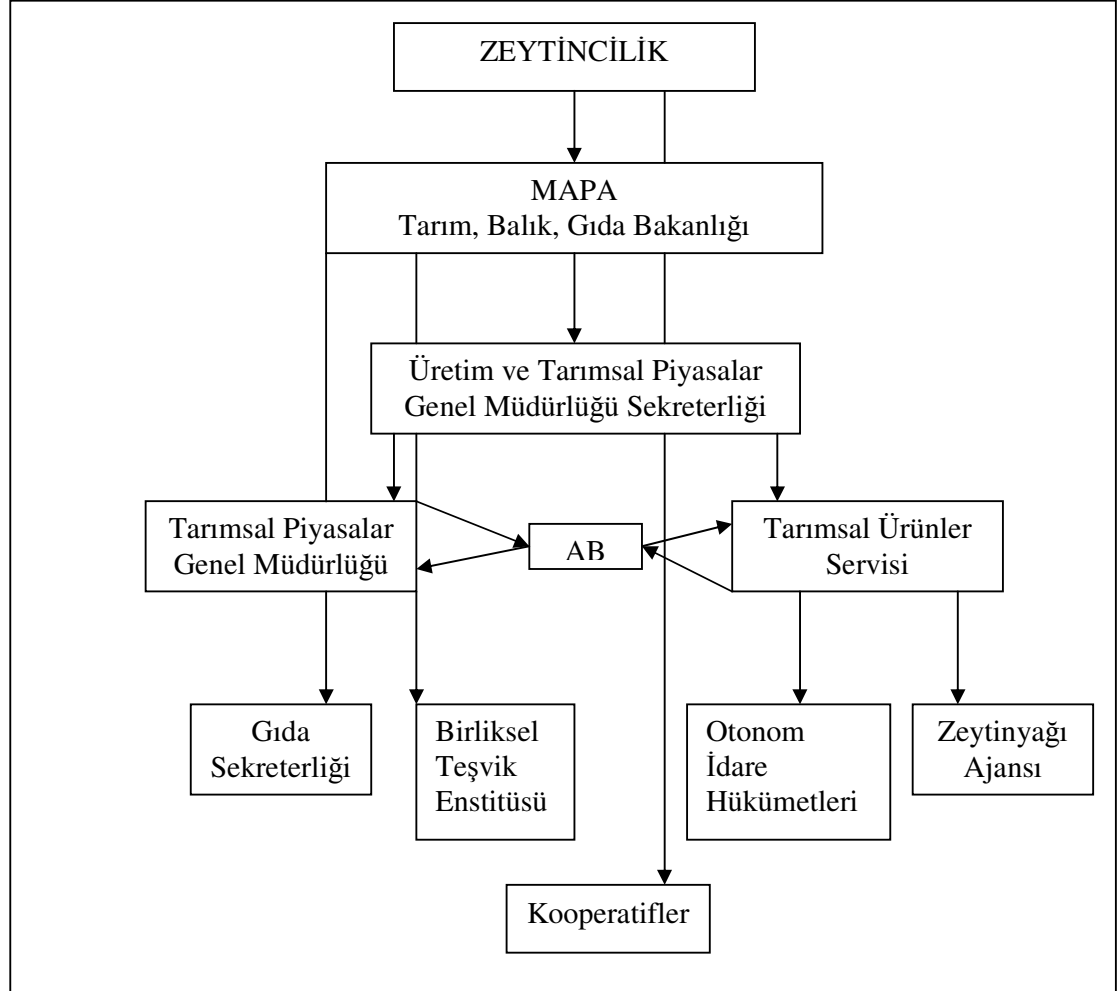
gündeme gelmiştir. 1972’de İspanya’da en büyük üretimin olduğu Andalusia bölgesinde yeniden yapılandırma planları doğrultusunda 300 bin hektar zeytin alanına diğer tarla bitkilerinin ekimi yaptırılmıştır. Ancak 1980’li yılların ortalarından itibaren durum tersine dönmüştür. 1986 yılında İspanya’nın AB’ye üyeliği ile birlikte zeytinyağında AB ülkelerine uygulanan desteklerin uygulanmasının gündeme gelmesi ve o dönemde AB’de yeni ağaç dikimine desteklerin verilmesiyle birlikte sökülme işlemine son verilerek ağaç dikimi hızlandırılmıştır. Atıl durumda bulunan ya da daha önce tarla bitkileri, otlak, çalılık veya orman arazisi olan yerlere yeni dikimler yapılmıştır. Sadece 1995 yılında 65 bin hektar zeytinlik yaratılmıştır. 1990’ların ortalarından 1998’e kadar olan dönemde 150 bin hektara yeni dikim yapıldığı tahmin edilmektedir. 1991 yılında 2 milyon hektar olan İspanya’nın zeytin alanları 1998’de 2,5 milyon hektarlık alana ulaşmıştır. Bu sayede İspanya’nın 1980/81-1989/90 yılları arasındaki on yılda ortalama zeytinyağı üretimi 500 bin ton iken, 1990/91-1999/00 sezonları arasındaki on yıl ortalamasında %35 artarak 676 bin ton olmuştur. 1998’deki OTP reformunda 1998’den sonra dikilen ağaçların destekten faydalanamayacağı hükmü getirilmesine rağmen bu yıldan sonra da dikimlerin az da olsa devam ettiği görülmektedir. Ancak üretim yardımı sürdüğü sürece yeni dikimlerin yardımdan faydalanmalarının önlenemeyeceği çünkü hangi zeytinin hangi ağaçtan toplandığını tespit edecek bir sistemin olmadığı görülmektedir. Bununla birlikte üretim yardımına ulusal kotalar konulması ve coğrafi bilgi sistemlerinin geliştirilmesi sayesinde yeni dikimlerin önüne geçilmesine çalışılmaktadır. İspanya zeytin alanları bakımından dünyadaki yaklaşık %29’luk payı ile ilk sırada yer almaktadır.⁹³

İspanya AB’ye üye olduktan sonra zeytinyağı AT (136/66) sayılı yönetmelik çerçevesinde değerlendirilmiş ve genel politikalar birliğin öngördüğü şekliyle tespit edilmiştir. AB nezdinde İspanya zeytin ve zeytinyağı sektörünü MAPA (Tarım, Gıda ve Balık Bakanlığı) içerisinde Üretim ve Tarımsal Piyasalar Genel Sekreterliği, Tarımsal Piyasalar Genel Müdürlüğü ile Tarımsal Ürünler Servisi temsil etmektedir. Şekil 9’da da görülen Genel Müdürlük, sektörde İspanya’nın genel politikasını tespit ve idare etmekten sorumlu olup, AB’nin Yağlı Maddeler İdare Komitesi ve Bakanlar

⁹³ GÖKSU, Çağlar., **Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde Zeytinyağı Sektörü**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2003, s.45,46

Konseyi Çalışma Grubunda İspanya'nın sözcülüğünü yapmaktadır. Tarımsal Ürünler Servisi ise, müdahale organı olarak zeytin müdahale alım ve satımları, zeytinyağı üretim yardımları tespiti ve idaresi, üretim yardımları ile ihracatın artırılması konusundaki yardımları gerçekleştirmektedir.⁹⁴

Şekil 9 İspanya'da Zeytinciliğin Kurumsal Yapısı

Kaynak: TUNALIOĞLU, Renan., “Önemli Zeytin Üreticisi Ülkelerin Zeytinciliği ile Türkiye Zeytinciliğinin Bazı Yönlerden Karşılaştırılması”, (Basılmış Doktora Tezi), T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Ege İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, İzmir, 1995, s.123

⁹⁴ TUNALIOĞLU, Renan., “Önemli Zeytin Üreticisi Ülkelerin Zeytinciliği ile Türkiye Zeytinciliğinin Bazı Yönlerden Karşılaştırılması”, (Basılmış Doktora Tezi), T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Ege İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, İzmir, 1995, s.122

Ayrıca zeytinyağı üretimini destekleme rejimi çerçevesinde belirlenen kontroller ve aktiviteler hakkında 1985 yılında alınan tedbirlerin ardından 28/1987 sayılı kanunla 11 Aralıkta Zeytinyağı Ajanslarını oluşturmuşlardır. Bu ajansın görevi yardımların kontrol ve idaresidir. Yani Otonom İdare Hükümetleri ve Zeytinyağı Ajansları bir bakıma Tarımsal Ürünler Servisini denetlemekle görevlendirilmişlerdir. Kurumsal yapıda yer alan, kalite kontrolü ile ilgili Birlikel Teşvik Enstitüsü de kamu hizmeti görevi görmektedir.⁹⁵ Bunların yanında zeytinyağını paketleyen Ambalajlama Sanayi Ulusal Birliği ile kısa adı ASOLIVA olan İspanya Zeytinyağı İhracatçıları Derneği gibi profesyonel kuruluşlar da bulunmaktadır.

İspanya'da halen 169 zeytin çeşidinin yetiştirildiği bilinmektedir. Bunlardan yağlık olarak en çok bilinenleri Picual, Lechinde Sevilla, Verdial, Empeltre, Lechin de Granada, Badajoz, Aragon, Cataluna, Corddo-Granada, Valencia, Malaga ve Mallorca'dır.⁹⁶

İspanya'da bölgelere göre zeytinyağı üretiminin %80'i Andalusia'da, %7'si Castilla la Mancha'da, %5'i Extremadura'da, %3,5'u Catalonia'da ve %4,5'u geri kalan bölgelerde gerçekleştirilmektedir.⁹⁷

1960'lı yılların başında İspanya'da 7000'den fazla zeytinyağı işletmesi varken, bu rakam bugün 2500'lere kadar düşmüştür. Bu yapı yağhanelerin birleşerek büyümelerine bir örnek teşkil etmektedir. En fazla zeytinyağı üretilen bölge olan Andalusia aynı zamanda ülkedeki yağhanelerin de yaklaşık üçte birini içinde barındırır.⁹⁸

Dünyada zeytin ve zeytinyağı üretiminde İspanya ilk sırada yer almaktadır. Bu ülkede her tür zeytinyağı üretilmektedir.

---

⁹⁵ y.a.g.e, s.124

⁹⁶ y.a.g.e, s.129

⁹⁷ Erişim: 18.07.2005, www.asoliva.com

⁹⁸ GÖKSU, Çağlar., **Türkiye'de ve Avrupa Birliği'nde Zeytinyağı Sektörü**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2003, s.55

Tablo 39 İspanya'nın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı Üretimi

Sezon	Üretim (1000 Ton)	AB İçindeki Payı (%)	Dünyadaki Payı (%)
1990/91	639,4	64,3	44,0
1991/92	593,0	34,5	26,9
1992/93	623,1	44,8	34,4
1993/94	550,9	40,5	30,2
1994/95	538,8	39,3	29,2
1995/96	337,6	24,1	19,5
1996/97	947,3	54,0	36,5
1997/98	1.077,0	50,9	43,7
1998/99	791,9	46,4	33,0
1999/00	669,1	35,6	28,2
2000/01	973,7	50,2	38,0
2001/02	1.411,4	57,3	50,0
2002/03	861,1	44,3	34,5
2003/04	1.412,0	57,7	44,5
2004/05	980,3	41,7	32,7
2005/06*	880,0	45,2	34,0

Kaynak: IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006

http://www.internationaloliveoil.org/downloads/production2_ang.pdf

* : Tahmin

İspanya 1990/91-1999/00 arasındaki on sezonda dünya zeytinyağı üretiminde ortalama %33'lük payı ve AB içindeki %43'lük payı ile ilk sırada yer almaktadır. 2000/01-2004/05 yıllarını kapsayan son beş sezonda da durum değişmemiş, İspanya, dünya zeytinyağı üretiminden ortalama %40, AB içindeki üretimden de %44 pay alarak ilk sıradaki yerini korumuştur. 2005/06 sezonuna ilişkin tahminlere göre de

İspanya'nın dünya üretiminden alacağı pay %34, AB içindeki payı da yaklaşık %45 olacaktır.

İspanya'da son 15 yılda ve özellikle AB'ye katılımından sonraki yıllarda yağlık zeytin ve zeytinyağı sektöründe atılımlar yapılmıştır. Üretim alanlarının tam kullanım sınırına gelmesine karşın yağlık zeytin üretiminin artması, verimlilik artışı ile sağlanabilmiştir. Dolayısıyla zeytinyağı verimi ve üretimi de artmıştır. Zeytinyağı elde edilmesinde modern teknolojiye yararlanma olanakları sağlanmış, fabrikalar sürekli sistem lehine artarken, eski sistemler yavaş yavaş elemine edilmiştir.

İspanya'da tüketicinin zeytinyağı talebi alışkanlıklarla sınırlı olmasına rağmen reklamlar ve gelirdeki değişim ile tüketiciler daha çok naturel zeytinyağına yönelmişlerdir. Ancak piyasada çok çeşitli zeytinyağı türleri olup hepsinin alıcısı bulunmaktadır. Yapılan araştırmalarda marka ve kalitenin tüketiciyi etkilediği ortaya çıkmıştır. Ambalajlamada en çok 1 ve 2 kg'lık olanlarda pet şişe, daha büyüklerde tenekeler, daha pahalı ürünlerde de cam şişe kullanılmaktadır. Ambalajlama ülke içinde yapılmaktadır.

AB'ye üye olunmasıyla üretim yardımının üreticinin gelir düzeyine etken olması gibi, tüketim yardımı da perakende fiyatlarda etkili olarak zeytinyağı ile diğer bitkisel yağlar arasındaki fiyat farkının kapatılmasına yardımcı olmuştur. İspanya'nın birliğe katılımından sonra yardımlardan yararlanması sonucunda üreticilerin pazardaki rekabet gücü artmıştır.

İspanya 1990/91-1999/00 arasındaki on sezonda dünya zeytinyağı tüketiminde ortalama %22'lik payı ve AB içindeki %30'luk payı ile İtalya'dan sonra ikinci sırada yer almaktadır. 2000/01-2004/05 yıllarını kapsayan son beş sezonda da durum değişmemiş, İspanya, dünya zeytinyağı tüketiminden ortalama %22, AB içindeki tüketimden de %31 pay alarak ikinci sıradaki yerini korumuştur. 2005/06 sezonuna ilişkin tahminlere göre de İspanya'nın dünya tüketiminden alacağı pay %20, AB içindeki payı da yaklaşık %28 olacaktır.

Tablo 40 İspanya'nın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı Tüketimi

Sezon	Tüketim (1000 Ton)	AB İçindeki Payı (%)	Dünyadaki Payı (%)
1990/91	394,1	32,4	23,6
1991/92	418,7	30,9	22,5
1992/93	421,4	30,5	22,1
1993/94	421,0	29,0	21,2
1994/95	420,0	28,9	21,1
1995/96	352,1	25,4	18,6
1996/97	470,2	30,0	21,0
1997/98	550,4	32,3	23,1
1998/99	528,5	30,9	21,9
1999/00	502,6	29,1	20,6
2000/01	580,8	31,6	22,4
2001/02	631,2	33,3	24,2
2002/03	591,3	30,8	22,1
2003/04	613,9	30,7	21,3
2004/05	600,0	29,0	20,8
2005/06*	560,0	28,2	20,2

Kaynak: IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006

http://www.internationaloliveoil.org/downloads/consommation2_ang.pdf

* : Tahmin

3.2.2.2 Dış Ticaret

AB üyeliği sonrasında İspanya'nın ihracatı yaklaşık iki katına çıkmıştır. AB içi ticaret de dahil edildiğinde en büyük ihracatçı İspanya'dır. Ancak İspanya'nın ihracatının %80'e yakınının İtalya ve Fransa'ya yönlendiği göz önüne alındığında,

AB içi ticaret hariç tutulduğunda görüldüğü üzere, İspanya, AB dışına ihracatta İtalya'nın ardından ikinci sırada yer almaktadır.

Tablo 41 İspanya'nın Üyelik Öncesi ve Sonrası Zeytinyağı İhracatı (Birlik İçi Dahil)

Üyelik Öncesi İhracat		Üyelik Sonrası İhracat	
Sezon	Miktar (1000 Ton)	Sezon	Miktar (1000 Ton)
1980/81	51	1985/86	110
1981/82	31	1986/87	241
1982/83	67	1987/88	221
1983/84	51	1988/89	147
1984/85	260	1989/90	190
5 sezon ortalaması	92	5 sezon ortalaması	182

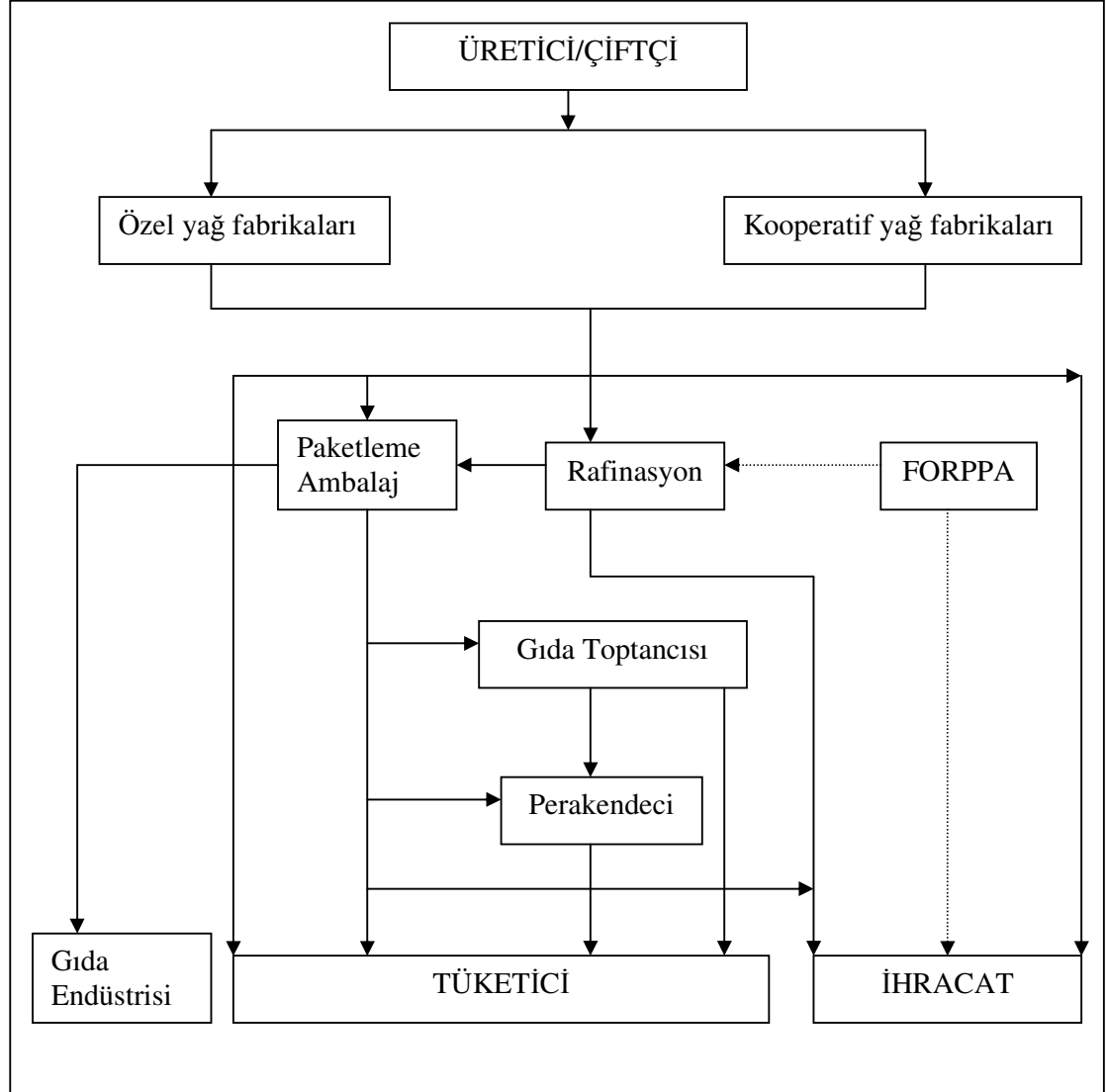
Kaynak: GÖKSU, Çağlar., Türkiye'de ve Avrupa Birliği'nde Zeytinyağı Sektörü, T.C.

Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2003, s.42

Zeytinyağı, İspanya'da üretimden tüketime Şekil 10'da görülen pazarlama kanallarını izleyerek dağılmaktadır. Kooperatif kuruluşlarında devlet yardımı söz konusudur ve üretilen yağlık zeytinin işlenmek üzere %30'u özel fabrikalara, %70'i kooperatiflere ayrılmaktadır. Pazarlama organizasyonunda yer alan kooperatifler üye üreticilerine kaliteli ham dane üretme, yağ işlemede modern teknolojiden yararlanma ve zeytinyağının pazarlanması ve stoklanmasında yardımcı olmaktadır. Kooperatiflerin rafine ve paketleme düzenleri de olduğu için kendi markaları ile iç piyasaya olduğu gibi ihracata yönelik olarak da çalışmaktadırlar. Hatta bunlardan Asoliva'nın (İspanya Zeytinyağı İhracatçıları Derneği) 60 üyesi bulunmaktadır ve 5 lt'lik ambalajın altındaki ambalajlarda ihracat yapan kuruluşların %90'ını, dökme ihracatta ise %50'sini Asoliva üyeleri oluşturmaktadır. FORPPA (Tarımsal Fiyatlar, Üretim Planlanması ve Düzenleme Fonu), SENPA (Ulusal Tarım Ürünleri Servisi) ve PCO (Zeytin Üreticileri Birliği) bu organizasyon içerisinde yağın depolanması, iç ve dış pazarda satışı, stokların devredilmesi, üretimde periyodisitenin etkisinin

azaltılması, devletçe para yardımının verilmesinin sağlanması gibi konularda ortak çalışmaktadırlar.⁹⁹

Şekil 10 İspanya’da Zeytinyağı Pazarlama Organizasyonu

Kaynak: TUNALIOĞLU, Renan., “Önemli Zeytin Üreticisi Ülkelerin Zeytinciliği ile Türkiye Zeytinciliğinin Bazı Yönlerden Karşılaştırılması”, (Basılmış Doktora Tezi), T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Ege İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, İzmir, 1995, s.131
FORPPA : Tarımsal Planlama ve Tarım Fiyatlarını Düzenleme Fonu

⁹⁹ TUNALIOĞLU, Renan., “Önemli Zeytin Üreticisi Ülkelerin Zeytinciliği ile Türkiye Zeytinciliğinin Bazı Yönlerden Karşılaştırılması”, (Basılmış Doktora Tezi), T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Ege İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, İzmir, 1995, s. 130

Dünyanın lider üreticisi olarak İspanya, geleneksel olarak zeytinyağını özellikle İtalya'ya dökme olarak ihraç etmektedir. Dökme olarak ihraç edilen yağ İtalya'da karma ticari naturel sızma yağ üretmek için İtalyan yağı ile karıştırılır.¹⁰⁰ Dökme olarak satış yapılan diğer pazarlar, Fransa, Potekiz ve İngiltere'dir. Ambalajlı ihracatta en önemli pazarlar ise sırasıyla Avustralya, ABD, Brezilya, Japonya ve Fransa'dır.¹⁰¹

Tablo 42 İspanya'nın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı İhracatı (Birlik İçi Hariç)

Sezon	İhracat (1000 Ton)	AB İçindeki Payı (%)	Dünyadaki Payı (%)
1990/91	65,8	45,0	19,5
1991/92	62,8	36,1	20,7
1992/93	51,6	32,0	17,3
1993/94	54,6	29,9	14,4
1994/95	54,0	29,6	14,6
1995/96	48,8	29,6	19,0
1996/97	66,7	30,3	15,2
1997/98	76,2	33,5	18,7
1998/99	63,6	30,8	12,6
1999/00	87,7	29,4	19,7
2000/01	88,3	30,3	17,6
2001/02	112,5	34,7	28,5
2002/03	107,0	34,1	22,2
2003/04	114,2	35,2	17,4
2004/05	111,2	32,5	18,3
2005/06*	100,0	28,9	15,3

Kaynak : IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006

http://www.internationaloliveoil.org/downloads/exportations2_ang.pdf

* : Tahmin

¹⁰⁰ DOLAMORE, Anne., **The Essential Olive Oil Companion**, Grub Street, London, 1999, s.56

¹⁰¹ Erişim: 18.07.2005, www.asoliva.com

İspanya 1990/91-1999/00 arasındaki on sezonda dünya zeytinyağı ihracatından ortalama %17 ve AB ihracatından da %33 pay almıştır. 2000/01-2004/05 yıllarını kapsayan son beş sezonda da İspanya, dünya zeytinyağı ihracatından ortalama %21, AB ihracatından da %33 pay almıştır. 2005/06 sezonuna ilişkin tahminlere göre de İspanya'nın dünya ihracatından alacağı pay %15, AB içindeki payı da yaklaşık %29 olacaktır.

Tablo 43 İspanya'nın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı İthalatı (Birlik İçi Hariç)

Sezon	İthalat (1000 Ton)	AB İçindeki Payı (%)	Dünyadaki Payı (%)
1990/91	26,7	21,3	8,6
1991/92	31,0	22,9	8,9
1992/93	13,1	13,0	4,1
1993/94	54,0	35,3	14,3
1994/95	61,6	34,4	14,1
1995/96	24,0	32,6	8,3
1996/97	35,5	24,4	8,1
1997/98	28,0	23,8	6,6
1998/99	81,5	36,1	14,8
1999/00	13,2	11,3	2,8
2000/01	15,8	12,4	3,1
2001/02	1,6	3,8	0,4
2002/03	18,2	19,5	3,7
2003/04	49,4	21,3	7,5
2004/05	45,0	21,0	7,1
2005/06*	45,0	17,4	6,6

Kaynak: IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006

http://www.internationaloliveoil.org/downloads/importations2_ang.pdf

* : Tahmin

İspanya en önemli üretici ve tüketici ülkelerden biri olması sebebiyle kendi iç tüketimine ve ihracatına bağlı olarak ithalat yapmaktadır. Genellikle kalite ve fiyat unsuru ithalatında rol oynamakta ve daha çok komşularından dökme formda ithalat yapmaktadır. Yıllara göre değişiklik göstermesine rağmen zeytinyağı ithalatı başlıca Tunus, Yunanistan, İtalya ve Türkiye'den yapılmaktadır.¹⁰²

İspanya'nın dış ticaretinde belli bir kısıtlama bulunmayıp, AB kuralları uygulanmaktadır. İthalatta bir ithalatçı belgesi düzenlenmesi gerekmektedir. Bu belgenin süresi 60 gündür. AB'den yapılan ithalatta herhangi bir vergi alınmamakta, üçüncü ülkelere yapılan ithalatta alınan genel vergi, anlaşmalara bağlı olarak ülkelere göre değişmektedir. Ayrıca ihraç kaydıyla ithal edilen zeytinyağından gümrük vergisi alınmamaktadır.

İspanya 1990/91-1999/00 arasındaki on sezonda dünya zeytinyağı ithalatından ortalama %9 ve AB ithalatından da %26 pay almıştır. 2000/01-2004/05 yıllarını kapsayan son beş sezonda da İspanya, dünya zeytinyağı ithalatından ortalama %4, AB ithalatından da %16 pay almıştır. 2005/06 sezonuna ilişkin tahminlere göre de İspanya'nın dünya ithalatından alacağı pay %7, AB içindeki payı da yaklaşık %14 olacaktır.

3.2.3 Yunanistan

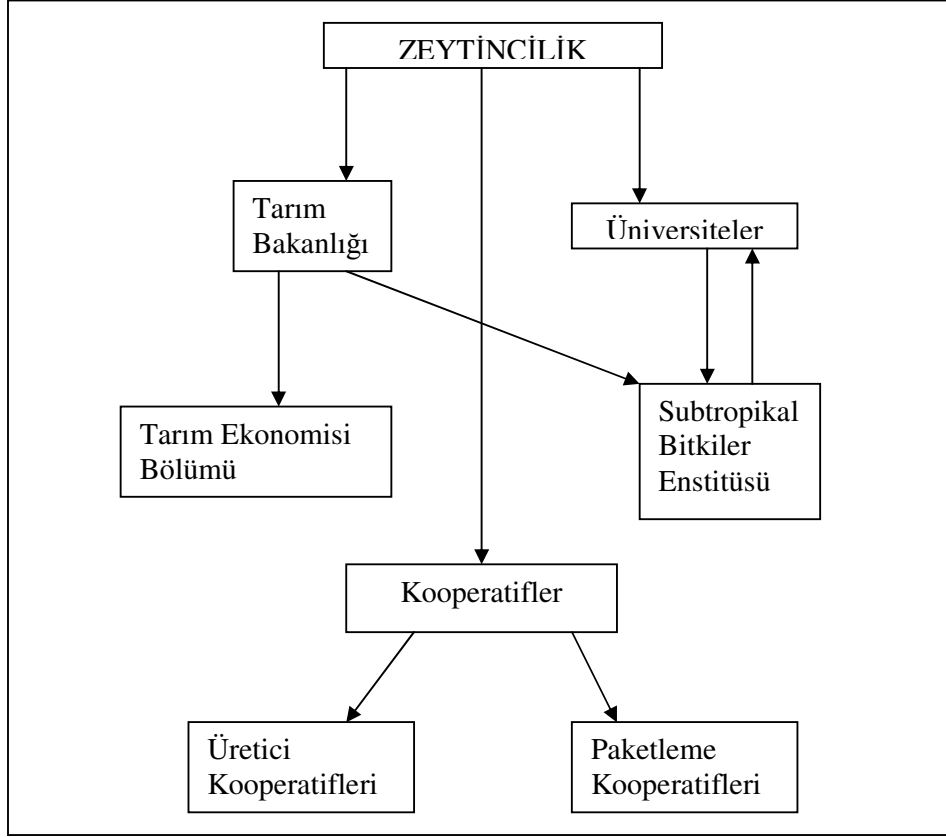
3.2.3.1 Üretim ve Tüketim

Yunanistan'da, 765 bin hektarlık zeytin alanı, 120 milyon zeytin ağacı bulunmakta, tarım alanlarının %20'sinde zeytincilik yapılmaktadır. Ayrıca toplam çiftliklerin %20'sinde diğer ürünlerle birlikte zeytin de üretilmektedir. Yunanistan'da ağaç başına verim 18 ile 20 kg arasında dalgalanmaktadır. Üretim birkaç bölgede yoğunlaşmıştır. Zeytincilik yapılan başlıca bölgeler; Peloponnese, Girit, Thessaly, Epirus, Thrace ve Ege Adalarıdır.

---

¹⁰² Komili Zeytinyağı, Erişim: 20.05.2004, www.komilizeytinyagi.com.tr/rakip_center.htm

Şekil 11 Yunanistan’da Zeytinciliğin Kurumsal Yapısı

Kaynak: TUNALIOĞLU, Renan., “Önemli Zeytin Üreticisi Ülkelerin Zeytinciliği ile Türkiye Zeytinciliğinin Bazı Yönlerden Karşılaştırılması”, (Basılmış Doktora Tezi), T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Ege İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, İzmir, 1995, s.123

Yunanistan’da zeytin ile ilgili kurumsal işleyişte en etkili organ Tarım Bakanlığıdır, bu kurum zeytin alanındaki temel politikaların belirlenmesinde öncü görevi görür. Bu işleyiş içinde yağlık zeytin-zeytinyağı ve sofralık zeytin üreticileri ile ihracatçıların örgütlendiği çok sayıda birlik, dernek ve kooperatif bulunmaktadır. Avrupa Birliği’ne üye olduktan sonra, Yunanistan’ın zeytin ile ilgili kurumsal yapısında Birliğin direktiflerine uygun olarak düzenlemeler yapılmıştır.¹⁰³

Son 25 yılda Yunanistan’daki zeytinlik alanları özellikle entansif plantasyonların dikimi ile birlikte artış göstermiştir. Aynı dönemde zeytinyağı

¹⁰³ TUNALIOĞLU, Renan., “Önemli Zeytin Üreticisi Ülkelerin Zeytinciliği ile Türkiye Zeytinciliğinin Bazı Yönlerden Karşılaştırılması”, (Basılmış Doktora Tezi), T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Ege İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, İzmir, 1995, s.220

üretiminde de önemli bir artış olurken aynı artış sofralık zeytin üretiminde gözlenmemiştir. Yunanistan'ın 1980/81-1989/90 yılları arasındaki on yılda zeytinyağı üretimi 278 bin ton iken, 1990/91-1999/00 arasındaki on sezonda %30 artış göstermiş ve 353 bin ton olmuştur. Yağlık zeytin üretimi yarı dağlık bölgelerde ve sahil bölgelerinde yayılmıştır. Uygulanan OTP politikaları ve yüksek zeytin fiyatları sebebiyle zeytinde diğer ürünlere oranla daha fazla net gelir elde edilmesinin yanı sıra iklimsel ve sosyo-ekonomik açıdan fazla alternatif olmaması da Yunanistan'da zeytin alanlarının artışında önemli faktörler olmuştur. Yunanistan zeytin alanları bakımından %9,5'lik payı ile dünyada dördüncü sırada yer almaktadır.¹⁰⁴

Yunanistan'daki önemli yağlık zeytin çeşitleri; Arauco, Corfolia, Coroneiki, Daphnolia, Fratoio, Lechino, Picual, Razzalo, Rougette, Smertolia, Taggiasca, Tsunati ve Zorzalena'dır.¹⁰⁵

Zeytinyağı Yunan tarımsal sanayi sektörünün en önemli ürünü olarak kabul edilmektedir. Yıllara göre değişiklik göstermekle birlikte ortalama yıllık üretim 300-400 bin ton arasında değişiklik göstermekte ve dünya zeytinyağı üretimi sıralamasında İspanya ve İtalya'dan sonra üçüncü sırada yer almaktadır.

1 Ocak 1981'de AB'ye katılan Yunanistan'a Birliğin ortak politikaları yol gösterici olmuş, özellikle zeytinyağı üretiminin az olduğu yıllarda gerekli yardım sağlanarak, pazarda arzı düzenleyici desteklemeler yapılmıştır.¹⁰⁶

Yunanistan'ın Birliğe katılımından sonraki on yıl içinde üretimi %3,75 düzeyinde büyüme göstermiş fakat arz ve talep dengesi kurulamadığından ciddi problemler görülmüş, sonuçta da ihracata yönelik beklentiler artmıştır.¹⁰⁷

---

¹⁰⁴ GÖKSU, Çağlar., **Türkiye'de ve Avrupa Birliği'nde Zeytinyağı Sektörü**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2003, s.47

¹⁰⁵ TUNALIOĞLU, a.g.e, s.222

¹⁰⁶ KOPSİDAS, Gerassimos C., "The Olive Oil Balance in Greece", **Olivae Dergisi**, No:43, Ekim 1992, s.23

¹⁰⁷ GÖKSU, a.g.e, s.25

Yunanistan'ın AB'ye katılımından sonra zeytinyağında modern teknolojiye de uyum sağlanmış ve üretimin çoğunluğu sürekli sistemle gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Yunanistan'da en fazla üretimi yapılan zeytinyağı çeşidi ise toplam üretimin %75'ini oluşturan naturel sızma zeytinyağıdır.¹⁰⁸

Tablo 44 Yunanistan'ın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı Üretimi

Sezon	Üretim (1000 Ton)	AB İçindeki Payı (%)	Dünyadaki Payı (%)
1990/91	170,0	17,1	11,7
1991/92	385,0	22,4	17,5
1992/93	310,0	22,3	17,1
1993/94	254,0	18,7	13,9
1994/95	350,0	25,5	19,0
1995/96	400,0	28,5	23,0
1996/97	390,0	22,2	15,0
1997/98	375,0	17,7	15,2
1998/99	473,0	27,7	19,7
1999/00	420,0	22,4	17,7
2000/01	430,0	22,2	16,8
2001/02	358,3	14,5	12,7
2002/03	414,0	21,3	16,6
2003/04	308,0	12,6	9,7
2004/05	435,0	18,5	14,5
2005/06*	424,0	21,8	16,4

Kaynak: IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006

http://www.internationaloliveoil.org/downloads/production2_ang.pdf

* : Tahmin

¹⁰⁸ Erişim: 25.02.2006, <http://www.elikioliveoil.com/whygreekoloi.html>

Yunanistan 1990/91-1999/00 arasındaki on sezonda dünya zeytinyağı üretiminde ortalama %17'lik payı ve AB içindeki %22'lik payı ile İspanya ve İtalya'nın ardından üçüncü sırada yer almaktadır. 2000/01-2004/05 yıllarını kapsayan son beş sezonda da durum değişmemiş, Yunanistan, dünya zeytinyağı üretiminden ortalama %14, AB içindeki üretimden de %18 pay alarak üçüncü sıradaki yerini korumuştur. 2005/06 sezonuna ilişkin tahminlere göre de Yunanistan'ın dünya üretiminden alacağı pay %16, AB içindeki payı da yaklaşık %22 olacaktır.

Yunanistan'da zeytinyağı üretimi AB Ortak Tarım Politikası çerçevesinde düzenlenmekte ve kullanımı arttırıcı faaliyetler AB fonlarından desteklenmektedir. AB'nin bu sektörde üretici ülkelere sağladığı yardımlar ve zeytin üretim alanlarını düzenleyici önlemler ile zeytinyağı tüketimini artırıcı politikaların uygulanması, Yunanistan'da Tarım Bakanlığı tarafından koordine edilmektedir. Üretim seviyesini düzenleyici tedbirler, aşırı üretimin önlenmesi ve zeytinyağının kalitesinin iyileştirilmesine yönelik olmaktadır. Kullanımın ya da tüketimin artırılmasına yönelik faaliyetlerin desteklenmesinde göz önünde bulundurulmuş hususlar ise, zeytinyağının sağlık bakımından diğer nebati ve hayvansal yağlardan daha yararlı olması ve bu yağların diğer yağlı tohumlardan elde edilen, fiyatı daha düşük olan nebati yağlar karşısında pazar payının korunmasıdır.¹⁰⁹

Zeytinyağı Yunanistan'ın geleneksel ürünlerinden birisidir. Dünyada kişi başına zeytinyağı tüketiminin en yüksek olduğu ülke Yunanistan'dır. Ülkede kişi başına zeytinyağı tüketimi yılda ortalama 20 kg ve ülke genelinde toplam tüketim yılda 200 bin ton civarında gerçekleşmektedir.

Toplam iç tüketimin yalnızca yaklaşık %25'i şişeli zeytinyağıdır, geri kalan kısım ise üreticiler tarafından veya gezici satışıçılar tarafından teneke kutularda satışa sunulur. Diğer taraftan Yunanistan Kalkınma Bakanlığı'nın kararı ile iç piyasada perakende dökme zeytinyağı satışının yasaklanması esası getirilerek, sadece ambalajlanmış zeytinyağı satışına izin verilmektedir. İhracat ve ithalatta ise böyle bir sınırlama bulunmamaktadır. Zeytinyağı talebini sınırlayan başlıca etken fiyattır, fiyat

¹⁰⁹ GÖKSU, Çağlar., **Zeytinyağı Dış Pazar Araştırması**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2000, s.28

üretim miktarına ve yıllık rezervlere bağlı olarak dalgalanma gösterir, tüketicilerin alım gücü ve diğer bitkisel yağların fiyatları da talepte etkilidir.¹¹⁰

Tablo 45 Yunanistan'ın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı Tüketimi

Sezon	Tüketim (1000 Ton)	AB İçindeki Payı (%)	Dünyadaki Payı (%)
1990/91	204,0	16,8	12,2
1991/92	203,0	15,0	10,9
1992/93	197,0	14,2	10,3
1993/94	196,0	13,5	9,9
1994/95	210,0	14,5	10,5
1995/96	230,0	16,6	12,2
1996/97	240,0	15,3	10,7
1997/98	240,0	14,1	10,1
1998/99	245,0	14,3	10,2
1999/00	265,0	15,3	10,8
2000/01	270,0	14,7	10,4
2001/02	270,0	14,3	10,4
2002/03	270,0	14,1	10,1
2003/04	270,0	13,5	9,4
2004/05	283,0	13,7	9,8
2005/06*	255,0	12,9	9,2

Kaynak: IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006

http://www.internationaloliveoil.org/downloads/consommation2_ang.pdf

* : Tahmin

¹¹⁰ Erişim: 25.02.2006, <http://greekproducts.com/b2b/oliveoil.html>

Yunanistan 1990/91-1999/00 arasındaki on sezonda dünya zeytinyağı tüketiminden ortalama %11 ve AB tüketiminden de %15 pay almıştır. 2000/01-2004/05 yıllarını kapsayan son beş sezonda da Yunanistan, dünya zeytinyağı tüketiminden ortalama %10, AB tüketiminden de %14 pay almıştır. 2005/06 sezonuna ilişkin tahminlere göre de Yunanistan'ın dünya tüketiminden alacağı pay %9, AB içindeki payı da yaklaşık %13 olacaktır.

3.2.3.2 Dış Ticaret

Zeytinyağı üretiminin tüketimin oldukça üzerinde olması Yunanistan'ı önemli bir ihracatçı ülke konumuna getirmektedir. Üretilen ürünün yaklaşık 1/3'ü ihraç edilmektedir.

Yunanistan zeytinyağı sektörü AB Ortak Tarım Politikası çerçevesinde işlerlik kazanabilen bir örgütlenme yapısına sahiptir. Pazarlamada, zeytinyağının üreticiden doğrudan tüketiciye veya toptancıya satışı mümkün olduğu gibi, kooperatifler aracılığıyla da yapılabilmektedir.

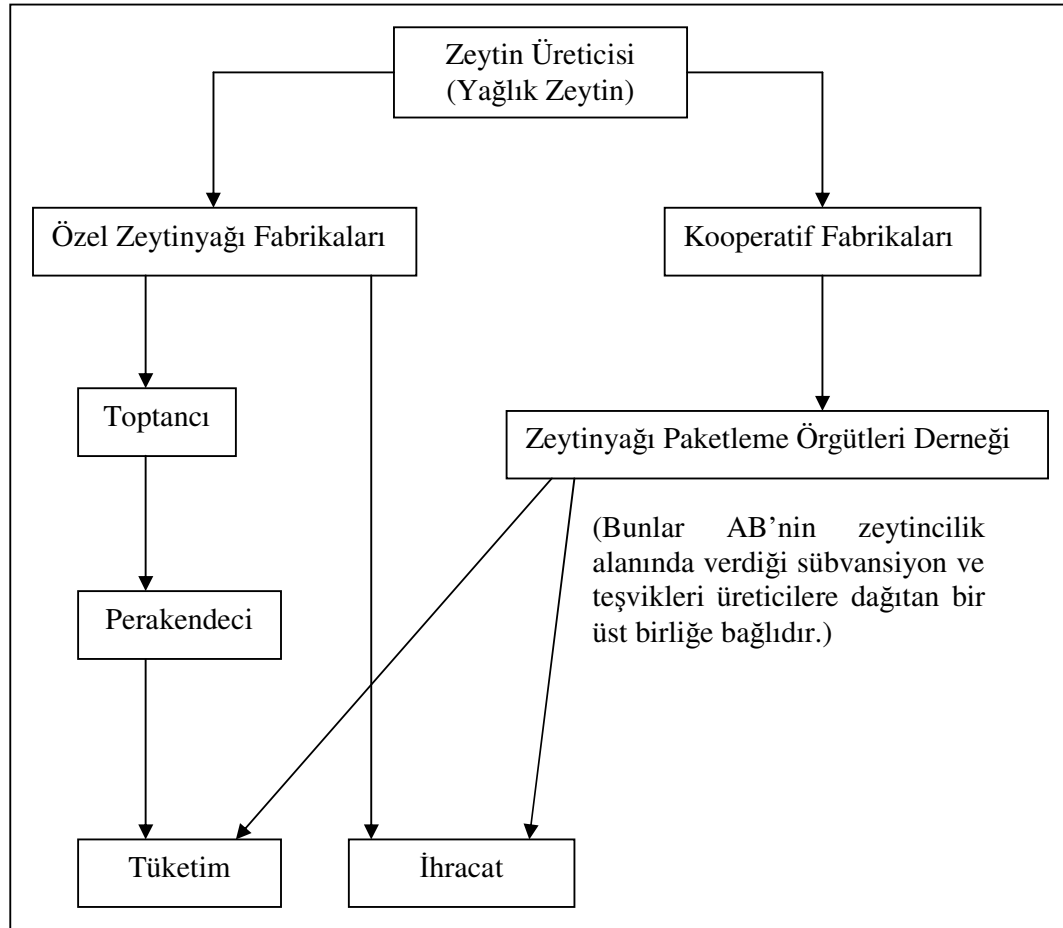
Yunanistan'da zeytin üreticileri ürünlerini doğrudan veya üyesi oldukları kooperatifler kanalıyla işleyici firmalar adına veya kendi hesaplarına alım yapan aracıya/tüccara satmaktadır. Büyük kapasiteli işleme tesisi olan sanayiciler uzun vadeli bağlantı yapmak suretiyle zeytin üreticisinden doğrudan alımlarda da bulunabilmektedir.¹¹¹

Yunanistan'da zeytinyağı üreticileri üç dernek altında toplanmıştır; SEVITEL (Yunanistan Zeytinyağı Sanayicileri, İşleyicileri ve İhracatçıları Derneği), en büyük zeytinyağı işleme tesisi olan sanayiciler bu derneğin çatısı altında toplanmıştır. Bu dernek, Uluslar arası Zeytinyağı Konseyi, Avrupa Zeytinyağı Sanayicileri Federasyonu ve diğer uluslar arası mesleki kuruluşlarla işbirliği yapmaktadır. SOSOTE (Yunanistan Zeytinyağı İşleyicisi Kooperatifleri Birliği) ile ESVITE (Yunanistan Zeytinyağı İşleyicileri Derneği) isimli derneklerin üyeleri ise küçük ve

¹¹¹ GÖKSU, Çağlar., **Zeytinyağı Dış Pazar Araştırması**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2000, s.29

orta büyüklükteki zeytinyağı işleyen firmalardır. Söz konusu birliklerin üyelerini oluşturan üretici/paketleyici firmalar ürünlerini çeşitli ağırlıklarda teneke, cam veya plastik şişelerde perakende satışa hazırlayarak süpermarketlere, minimarketlere ve lokantalara dağıtımını yapmaktadır.¹¹²

Şekil 12 Yunanistan'da Zeytinyağı Pazarlama Organizasyonu

Kaynak: TUNALIOĞLU, a.g.e, s.224

Yunanistan'ın AB'ye üye olmasının kendi ihracatına olan etkilerinin ortaya konulabilmesi için ihracat istatistikleri incelendiğinde, Yunanistan'ın AB'ye katılmadan önceki on sezonda fazla ihracatının olmadığı, üyeliğe kadar olan dönemdeki (1970/71-1979/80) ortalama ihracatının 13 bin ton olduğu görülmektedir.

¹¹² y.a.g.e, s.29

Ancak Yunanistan'ın AB'ye onuncu üye olarak kabulünü takip eden on yıl içinde ihracatında oldukça önemli gelişmeler kaydettiği ve ihracatının beş kat artarak 71 bin ton olduğu görülmektedir. 1990/91-1999/00 sezonları arasında da Yunanistan'ın AB içi ticaret de dahil ihracatının ortalama 100 bin tonun üzerinde olduğu bilinmektedir. Ancak Yunanistan'ın ihracatının hemen hemen %90'ı diğer üretici AB ülkelerine yapıldığından AB dışına ihracatı 1990/91-1999/00 döneminde ortalama 12 bin tondur. Böylece Yunanistan'ın ihracatının artışındaki ana sebebin AB'ye üyeliği ile zeytinyağı ortak piyasa düzeni altında yer alarak, zeytinyağının serbest dolaşıma tabi olmasından dolayı başta İtalya olmak üzere diğer üretici ülkelere ihracatının artmasından kaynaklandığı açıkça görülmektedir.¹¹³

Tablo 46 Yunanistan'ın AB Üyeliği Öncesi ve Sonrası Zeytinyağı İhracatı
(AB içine ihracat dahil)

Üyelik Öncesi İhracat		Üyelik Sonrası İhracat	
Sezon	Miktar (1000 Ton)	Sezon	Miktar (1000 Ton)
1970/71	4	1980/81	14
1971/72	10	1981/82	27
1972/73	4	1982/83	99
1973/74	4	1983/84	97
1974/75	11	1984/85	60
1975/76	8	1985/86	80
1976/77	8	1986/87	96
1977/78	34	1987/88	39
1978/79	34	1988/89	108
1979/80	16	1989/90	90
<i>10 sezon ortalaması</i>	13	<i>10 sezon ortalaması</i>	71

Kaynak: GÖKSU, Çağlar., **Türkiye'de ve Avrupa Birliği'nde Zeytinyağı Sektörü**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2003, s.41

¹¹³ GÖKSU, Çağlar., **Türkiye'de ve Avrupa Birliği'nde Zeytinyağı Sektörü**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2003, s. 41,42

Yunanistan türlerine göre en çok naturel sızma zeytinyağı ihraç etmektedir. Yunanistan ihracatının %80'ini dökme, %20'sini ise işleyici/paketleyici firmaların markasını taşıyan ürünler şeklinde gerçekleştirmektedir.

Yunanistan dünyanın en büyük naturel sızma zeytinyağı ihracatçısıdır. Yunanistan toplam zeytinyağı ihracatının, %80'i dökme ve %10'u Yunan markalı zeytinyağı olmak üzere, %90'ını Avrupa Birliğine gerçekleştirmektedir. Kanada, Amerika, Avustralya, Japonya gibi diğer AB üyesi olmayan ülkelere ve Çin, Güneydoğu Asya, Arjantin ve diğerleri gibi yeni pazarlara ihracatlarda da artış söz konusudur.¹¹⁴

Yunanistan zeytinyağı iç tüketiminin artırılmasına yönelik birtakım programların yanı sıra, ABD, Kanada ve Avustralya gibi ülkelerde de Yunan zeytinyağının ihracatını artırmak için tanıtım programları düzenlemektedir. Amerika'da 1992-1999, Kanada'da 1994-1999 ve Avustralya'da 1999-2001 yılları arasında gerçekleştirilen ulusal promosyonel kampanyalar Yunan zeytinyağının bilinirliğini artırmıştır.¹¹⁵

Yunan zeytinyağı tüketiminin artırılması ve tüketici ülkelerdeki Pazar payının genişletilmesine yönelik tanıtım faaliyetlerinin ve kampanyalarının uygulamaya konulmasında Yunan Dış Ticaret Kuruluşu (HEPO) ile birlikte bazı zeytinyağı üretici dernekleri de önemli rol oynamaktadırlar.¹¹⁶

Yunanistan 1990/91-1999/00 arasındaki on sezonda dünya zeytinyağı ihracatından ortalama %2 ve AB ihracatından da %4 pay almıştır. 2000/01-2004/05 yıllarını kapsayan son beş sezonda da Yunanistan, dünya zeytinyağı ihracatından ortalama %2, AB ihracatından da %4 pay almıştır. 2005/06 sezonuna ilişkin tahminlere göre de Yunanistan'ın dünya ihracatından alacağı pay %2, AB içindeki payı da yaklaşık %3 olacaktır.

---

¹¹⁴ Erişim: 12.03.2006, www.oliveoil.gr

¹¹⁵ Erişim: 25.02.2006, <http://www.elikioliveoil.com/whygreekoloi.html>

¹¹⁶ GÖKSU, Çağlar., **Zeytinyağı Dış Pazar Araştırması**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2000, s.28

Tablo 47 Yunanistan'ın Sezonlar İtibariyle Zeytinyağı İhracatı (Birlik İçi Hariç)

Sezon	İhracat (1000 Ton)	AB İçindeki Payı (%)	Dünyadaki Payı (%)
1990/91	6,0	4,1	1,8
1991/92	12,8	7,4	4,2
1992/93	10,3	6,4	3,5
1993/94	9,2	5,0	2,4
1994/95	5,5	3,0	1,5
1995/96	11,0	6,7	4,3
1996/97	5,2	2,4	1,2
1997/98	8,0	3,5	2,0
1998/99	5,4	2,6	1,1
1999/00	8,2	2,7	1,8
2000/01	10,0	3,4	2,0
2001/02	10,0	3,1	2,5
2002/03	15,0	4,8	3,1
2003/04	10,0	3,1	1,5
2004/05	10,0	2,9	1,6
2005/06*	10,0	2,9	1,5

Kaynak : IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006

http://www.internationaloliveoil.org/downloads/exportations2_ang.pdf

* : Tahmin

Yunanistan önemli bir zeytinyağı üreticisi ülke olarak üretimi tüketiminin üzerinde bulunmakta ve zeytinyağı ihracatının geliştirilmesi için mevcut pazarlardaki payını artırma ve yeni pazarlar bulma arayışındadır. Bu durumda Yunan hükümeti genel olarak çeşitli metotlarla ithalatı zorlaştırmaya çalışmaktadır. Yıllık ithalat miktarı toplam 4-5 bin ton arasında değişmekte olup, ithalatın büyük bir kısmını

dökme olarak İtalya ve İspanya'dan gerçekleştirmektedir. Son on sezondur Yunanistan'ın birlik dışından ithalatı bulunmamaktadır.

3.3 Türkiye ve İlgili Ülkelerin Zeytinyağı Sektörü Açısından Karşılaştırılması

AB'ndeki önemli zeytinyağı ihracatçıları ile Türkiye'yi zeytinyağı sektörü açısından karşılaştırırken ele alınması gereken ilk konu üretim sürecindeki farklılıklardır. Zeytinyağının kaynağı olan zeytinliklerin çoğu ülkemizde yüksek eğimli araziler üzerinde bulunmaktadır ve buralarda gübreleme, sulama, budama gibi bakım uygulamaları gerektiği gibi yapılmamaktadır. AB ülkelerinde ise ilaçlama, gübreleme, sulama gibi uygulamalar yaygınlaşmıştır.

Üretim sürecindeki diğer bir farklılık da zeytin hasadı sırasında uygulanan yöntemlerdir. Ülkemizde hasat sıvıla gerçekleştirilirken AB ülkelerinde mekanik hasat yöntemleri kullanılmaktadır. Yanlış hasat uygulamaları hem periyodisitenin şiddetini artırmakta hem de üründe kalite ve verimi azaltmaktadır. Periyodisitenin sezonlar arasındaki ürün miktarı değişikliklerine etkisi AB ülkelerinde %20-30 civarında olurken, bu rakam Türkiye'de %70-80'e yükselmektedir. Periyodisitenin şiddetinin fazla olması zeytinyağı üretiminde de büyük yükseliş ve azalışlara yol açmakta, dolayısıyla yurtdışındaki alıcılarla uzun dönemli anlaşmalar yapılamamaktadır.

Zeytinin yağa işlenmesi sırasında kullanılan yöntemler de zeytinyağı kalitesini ve verimini etkilemektedir. Bu bağlamda, AB ülkelerinde sürekli sistemler yaygınlaşmış olup, üretimin yaklaşık %75'i sürekli santrifüj sistemle yapılmaktadır. Türkiye'de zeytinyağı üreten işletmelerin yapısına bakıldığında ise son yıllarda yağhanelerin kapasitelerinin artması ve modernleşmesi ile sürekli sistemle çalışan yağhanelerin sayısında da artış olduğu görülmektedir. Ancak çoğu işletmedeki mevcut sistemler pazarın istediği kalitedeki ürünü üretme kabiliyetine sahip değildir. Dünyada ve AB'de en fazla talep göre zeytinyağı türleri naturel ve naturel sızma zeytinyağıdır. Ülkemizde naturel ve naturel sızma zeytinyağı üretimi %30-40 oranındayken, AB ülkelerinde bu oran %70-80'dir.

Zeytin işletmelerinin büyüklükleri açısından bir karşılaştırma yapıldığında benzer bir yapı ortaya çıkmaktadır. Her iki tarafta da zeytin işletmeleri küçük alanlara sahiptir. Türkiye’de özellikle mirastan dolayı bölünmüş yapıda, bir çok küçük ölçekli zeytinlik bulunmaktadır. AB ülkelerinde de zeytin işletmelerinin sahip olduğu alanlar genel olarak küçük ve bölünmüş bir yapıdadır. Ancak bu küçük işletmeler üretici organizasyonları şeklinde bir araya gelerek örgütlenmiştir. Türkiye’de ise zeytinciliğin daha çok aile işletmeciliği şeklinde ve dağının halde yapılması ve organize olunamaması sebebiyle işletmeler güçlü bir yapıya sahip olamamaktadır.

AB ülkelerinde zeytin üreticileri ürünlerini doğrudan veya üyesi oldukları kooperatifler kanalıyla işleyici firmalar adına veya kendi hesaplarına alım yapan aracılara satmaktadır. Türkiye’de ise zeytinyağı elde edildikten sonra pazarlama kanalı içinde küçükten büyüğe birçok farklı yapı karşımıza çıkmaktadır. Aracı sayısının artması hem çiftçinin eline az para geçmesine hem de nihai tüketicinin zeytinyağını yüksek fiyata almak zorunda kalmasına yol açmaktadır.

Kişi başına düşen yıllık zeytinyağı tüketim miktarları değerlendirildiğinde, tüketimin en yüksek olduğu ülke 20 kg ile Yunanistan’dır. Bu rakam İtalya’da 12 kg/yıl, İspanya’da 10 kg/yıl, Türkiye’de ise 1 kg’ın altındadır.

AB ülkeleri birliğin ortak tarım politikası ve zeytinyağı piyasa düzeni dahilinde sağladığı çeşitli yardım ve desteklerden yararlanmaktadır. Türkiye’de ise üreticilere yardım kapsamında prim sistemi uygulanmaktadır ancak uygulama sırasında doğan aksaklıklar ve verilen primin yetersiz miktarlarda olması üreticilerin AB ülkeleriyle rekabet edememesine yol açmaktadır.

İhracat açısından sağlanan teşvikler incelendiğinde, AB ülkelerinin ihracata yönelik aldığı desteklerin birliğin DTÖ taahhütleri ile sınırlandırıldığı, Türkiye’de ise mahsup sistemi kapsamında ihracat iadesi uygulamalarının yapıldığı görülmektedir. Türk zeytinyağının yurtdışında markalaşmasını sağlamak amacıyla zeytinyağının Türk malı olduğunu göstererek yapılan ve nihai tüketiciye yönelik küçük

ambalajlarda gerçekleştirilen zeytinyağı ihracatına daha fazla oranda destek verilmektedir.

Ambalaj Şekillerine göre ilgili ülkelerin zeytinyağı ihracatında dikkati çeken nokta, İşpanya, Yunanistan ve Türkiye'nin ihracatlarının büyük oranda dökme olarak İtalya'ya gerçekleştirilmesidir. İtalya ise dökme olarak aldığı yağları Őiřeleyerek tüm dünyaya kendi markası altında pazarlamaktadır. İşpanya ve Yunanistan bu olumsuzluğu gidermek için Amerika, Kanada, Japonya, Avustralya gibi ülkelerde kendi yağlarını tanıtıcı bir takım promosyon çalışmaları yürütmektedir.

İtalya, İşpanya ve Yunanistan AB'ye ye olduklarından toplam zeytinyağı satışları içerisinde birlik içi zeytinyağı ticaretinin payı büyüktür. Türkiye'nin AB'ye ye olmaması ve zeytinyağının da gümrük birliği kapsamına alınmaması sonucu AB ülkelerine yapılan ihracatta gümrük vergisi nedeniyle fiyat açısından rekabet edilememektedir.

İlgili lkeler amacı tüm dünyada marka ve ülke gözetmeksizin zeytinyağını tanıtılmak olan Uluslar arası Zeytinyağı Konseyine yedirler, ancak Türkiye 1998 yılında ödediği aidatın karşılığını alamadığı gerekçesiyle üyelikten ayrılmış ve Şu günlerde yeniden ye olma konusunu gündeme almıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Son yıllarda, tüm dünyada kabul gören sağlıklı yaşam felsefesi doğrultusunda insanların doğal besin maddelerine yönelmesi zeytinyağına olan talebi arttırmıştır. Akdeniz beslenme tarzını benimseyen kişilerde kalp ve damar hastalıklarına daha az rastlanması, yapılan araştırmalar sonucunda zeytinyağının daha birçok hastalığın önlenmesindeki etkisinin ortaya çıkarılması, artan gelir düzeyi ve yükselen hayat standardıyla birlikte zeytinyağına yönelik tanıtım kampanyaları ve promosyonlar sayesinde zeytinyağı için yeni pazarlar oluşmuş; zeytinyağı önceleri sadece üretici Akdeniz ülkelerinde tüketilirken günümüzde Amerika, Kanada, Japonya, Avustralya gibi ülkelere de yayılmıştır.

Yıllar itibariyle dünya çapında zeytinyağı üretim, tüketim ve ticareti artmaya devam etmektedir. Dünya zeytinyağı üretim, tüketim ve ticaretine ilişkin veriler incelendiğinde en fazla payı Akdeniz ülkelerinin aldığı görülmektedir. Türkiye de bir Akdeniz ülkesi olması ve üretici bir ülke olmasına rağmen diğer üretici ülkelerle karşılaştırıldığında dünya zeytinyağı piyasasından gerektiği kadar pay almamaktadır. Nitekim, 1990/91-1999/00 yılları arasındaki on sezonda ortalama 2 milyon ton olan dünya zeytinyağı üretiminden aldığı %4,5'luk pay ile Türkiye; İspanya, İtalya, Yunanistan ve Tunus'un ardından beşinci sırada yer alırken; 2000/01-2004/05 yıllarını kapsayan son beş sezon ortalamasında ilk üç sıra değişmemiş, dördüncülüğü Suriye almış, Türkiye ise beşinciliği Tunus'a kaptırarak altıncı sırada yer almıştır.

Zeytin ağacının özelliğinden kaynaklanan periyodisiteden dolayı bir yıl çok (var yılı), bir yıl az (yok yılı) ürün elde edilmesi nedeniyle zeytinyağı üretimi de dalgalı bir seyir izlemektedir. Türkiye'de periyodisite nedeniyle üretimde artış ve azalışlar yoğun olarak hissedilmektedir. Yıllar itibariyle dünya zeytinyağı üretiminden aldığımız pay ayrı ayrı incelendiğinde, var yıllarında Türkiye'nin zaman zaman sıralamada dördüncülüğe yükseldiği, ancak var ve yok yılları arasında, üretilen ürün miktarı açısından makasın çok geniş olduğunu görülmektedir.. Periyodisitenin sezonlar arasındaki ürün miktarı değişikliklerine etkisi Türkiye'de %70-80 civarında olurken bu rakam AB'de %20-30 civarındadır. Bunun nedeni de

zeytinyağının kaynağı olan zeytinin yetiştirilmesinde ve işlenmesindeki eksikliklerdir. Ülkemizde zeytin tarımıyla uğraşanlar toprak işleme, gübreleme, sulama, zararlılarla mücadele gibi kültürel işlemleri gerektiği gibi yapmamaktadır. Özellikle üretim maliyetleri içinde büyük bir oran teşkil eden zeytin hasadında geleneksel yöntem olan sırıkların kullanılması dalların zarar görmesine, sürgünlerin kırılmasına, meyvelerin zedelenmesine yol açarak verimi ve kaliteyi olumsuz etkilemektedir. Toplanan zeytinlerin kasalar yerine çuvallarda toplanarak işleme tesislerine götürülmesi ve tesislerde çuvallar içerisinde bekletilmesiyle, çevre şartlarının da etkisiyle, yağa işlenene kadar zeytinlerde çürüme ve bozulmalar artarak elde edilen yağ düşük kalitede olmaktadır. AB’de ise verim artırıcı yönde kimyasal ilaçlama ve gübreleme ile birlikte düz arazilerde ve özellikle yeni plantasyonların bulunduğu yerlerde sulamama yaygınlaşmış durumdadır. Mekanik hasat yöntemleri de özellikle modern plantasyonlarda standart hale gelmiş olup, modern uygulamalar sayesinde periyodisitenin etkisi azaltılarak düzenli verim elde edilmesi sağlanmaktadır.

Ülkemizde verimli ve kaliteli üretimin sağlanması ve periyodisiteyi azaltıcı önlemlerin alınabilmesi için entansif tarım uygulamalarına geçilmesi gerekliliğinin yanında, üreticilerin teknik konularda yetiştirilmesi, kaliteli üretim konusunda bilinçlendirilmesi ve ekonomik açıdan güçlendirilmesi gerekmektedir.

Ülkemizde mevcut zeytinyağı işletmelerinin büyük çoğunluğu ilkel yağ işleme sistemine sahip olup, küçük ölçekli ve dağınık yağhanelerden oluşmaktadır. İşleme tesislerinin sayısı, özellikle var yıllarında yetersizdir. Bunun yanı sıra işletme sadece zeytinyağı işliyorsa yılda sadece 2-3 ay çalışmakta, 9-10 ay ise atıl durumda kalmaktadır. Geleneksel klasik sistemle elde edilen yağ çoğunlukla rafine edilmek üzere dökme olarak fabrikalara satılmaktadır. Elde edilen yağ pazarın istediği kalitede olmayınca dünya standartlarına uygun üretim yapılamamakta, en çok talep gören naturel ve naturel sızma yağların üretimi az olmaktadır. AB ülkelerinde üretimin yaklaşık %75’i sürekli santrifüj sistemle yapılmaktadır. Geleneksel tarzda üretim yapan işletmelerin ise tamamen kuru pres tekniği uyguladıkları, sulu sistem tekniğinin ise neredeyse hiç kalmadığı görülmektedir. Ülkemizde natürel yemeklik

zeytinyağının üretimi yaklaşık %30-40, rafinajlık üretim %60-70 oranında olurken AB ülkelerinde üretilen zeytinyağının %70-80'i yemeklik olarak elde edilip tüketilebilmektedir.

Üretilen zeytinyağının kalitesinin artırılmasına yönelik olarak ülkemizde kullanılan yağ işleme teknolojileri yenilenmeli, yağhanelerin teknolojik gelişmelere adapte olmaları teşvik edilmeli ve yağhanelerin modernizasyonu için hidrolik sistemlerin yerine modern sürekli sistemler kurulmalıdır.

Diğer bir önemli nokta da yağların üretimden sonra satış ve ambalajlanmaya kadar olan süre için depolanmasıdır. Eğer depolama şartları uygun değilse, zeytinyağının asitlik ve duyuşal özellikleri olumsuz etkilenir ve kalite düşer. Saklanan yerin sıcaklığı, ışığın varlığı, madeni kapların demir veya bakır içerip içermediği ve nem oranı yağların depolanması sırasında dikkat edilmesi gereken faktörlerdir. En uygun depolama koşulu paslanmaz çelik tanklardır. Bu nedenle sac tankların kullanımı terk edilerek paslanmaz çelik tankların kullanımı yaygınlaştırılmalı, yağın fiziksel ve duyuşal özelliklerinin korunması için depoların yalıtımı yapılarak ısı ve ışık geçirilmesi önlenmeli ve farklı zeytinyağı çeşitleri farklı tanklarda depolanmalıdır.

Türkiye'de miras dolayısıyla bölünmüş, küçük ölçekli çok sayıda zeytinlik bulunmaktadır. Ülkemizde zeytinciliğin daha çok aile işletmeciliği şeklinde ve dağınık halde yapılması ve organize olunamaması nedeniyle işletmeler güçlü bir yapıya sahip değildir. AB'de de çok sayıda küçük işletme bulunmasına rağmen üreticiler örgütlenmiştir ve çoğu üretici organizasyonlarına üyedir. Bu durum işletmelerin destekleme araçlarından daha kolay yararlanmalarını ve yenilenen tarım teknolojilerinden faydalanma imkanlarını artırmaktadır.

Ülkemizde de üreticilerin AB'deki üretici organizasyonlarına benzer yapıda kooperatif ve benzeri kuruluşlar çerçevesinde örgütlenmeleri teşvik edilmelidir.

Türkiye’de zeytin hasattan işlemeye kadar olan aşamalarda çok farklı ellerden geçmektedir. Bunlar, zeytinlik sahipleri, tüccarlar ve zeytinyağı fabrikası sahipleridir. Tüccar veya zeytinlik sahibi tarafından yapılan hasadın ardından ürün ya doğrudan doğruya zeytinyağı fabrikasına satılır ya da daha sonra satılmak üzere zeytinyağı fabrikasında zeytinyağına işletilir. Zeytinyağı elde edildikten sonra pazarlama kanalı içerisinde bir çok farklı yapı gözlenmektedir. Bunlardan biri, çiftçilerden yağ sıkma ve/veya depolama hizmeti karşılığında yağın belli bir yüzdesini alan yağhanelerdir. Yağhaneler ayrıca, depolama koşulları ve büyüklükleri doğrultusunda çiftçilerden ve diğer yağhanelerden yağ satın alarak ürünü büyük aracılara veya fabrikalara satmakta veya borsada pazarlayabilmektedirler. Yine küçük ölçekli ve büyük ölçekli araçlar da çiftçilerden veya yağhaneden aldıkları yağları fabrikalara, yerel olarak bakkal ve küçük marketlere satmakta veya fabrikalar adına belirli bir komisyon karşılığında piyasadan yağ toplamaktadırlar. Ayrıca büyük araçlar ihracata yönelik olarak da satış yapabilmektedir. Yağ fabrikaları da üreticilerden ya da araçlardan yağ alarak bunları iç veya dış pazara sunmaktadır. Son olarak TARİŞ de kooperatifler aracılığıyla üreticilerden aldığı yağları işleyerek iç ve dış pazara sunmaktadır. AB’de ise zeytin üreticileri ürünlerini doğrudan veya üyesi oldukları kooperatifler kanalıyla, işleyici firmalar adına veya kendi hesaplarına alım yapan araçlara satmaktadırlar. Üretici/paketleyici firmalar zeytinyağını ambalajlayarak marketlere ve lokantalara dağıtmakta ya da ihraç etmektedir.

Ülkemizde üreticiden tüketiciye kadar olan safhada arada çok fazla aracının olması nedeniyle, tüketicinin birim zeytinyağına ödediği fiyatın ancak üçte veya dörtte biri zeytin üreticisinin eline geçmektedir; bu da üreticilerin maliyetlerini kısma açısından entansif tarım uygulamalarından vazgeçmelerine ve verim ve kalitenin düşmesine yol açmaktadır. Bu nedenle pazarlama kanalı içerisindeki araçların sayısı azaltılmalıdır.

Türkiye’de ilk kez 1966 yılında zeytinyağı için destekleme politikası uygulanmıştır. Bu tarihten itibaren 1980 yılına kadar geçen dönemde uygulamanın genellikle destekleme alımları şeklinde olduğu, ancak bazı yıllar devletin destekleme alım fiyatı açıklamadığı, uygulamanın birliklerin barem fiyatları ile alım yapması

şeklinde gerçekleştiği görülmektedir. 1980 yılı ve sonrasında devletin destekleme fiyatı ile alım yaptığı yılların sınırlı kaldığı ve 1980/82, 1984/86 ve 1989/92 yılları arasında devletin zeytinyağında destekleme fiyatı açıklamadığı, ancak söz konusu yıllarda, birliklerin Sanayi ve Ticaret Bakanlığı onayı ile barem fiyat uygulamasıyla ürün aldıkları görülmektedir. 1998/99 kampanya döneminde ise üreticilere yardım kapsamında prim sistemi uygulamasına geçilmiştir. Ancak verilen prim AB’de verilen üretim yardımının yaklaşık dörtte biri olduğundan yetersiz kalmıştır. AB’de zeytinyağı üreticilerini korumak amacıyla üretim yardımı yapılmaktadır. Yardım, üreticilere adil bir gelir düzeyi sağlanması amacıyla bir tesiste üretilen yağ miktarı üzerinden ödenmektedir. Üretim yardımı hedef fiyat ile temsili piyasa fiyatı arasındaki farkın üreticilere sübvansiyon olarak verilmesi suretiyle yapılmaktadır. Zeytinyağı üreticilerine elde edebilecekleri gelir seviyesi hakkında bilgi verebilecek olan hedef fiyat, tavan niteliğinde olup aynı zamanda da tüketiciyi korumaya yöneliktir. Ayrıca özel stoklama şeklinde müdahale yöntemiyle de fiyatlar düştüğü zaman üreticilerin özel müdahale kuruluşlarına ürünlerini satmalarına imkan tanınmaktadır. Zeytinyağında fiyatlar bir yıl önceden açıklanmakta ve bu fiyatlar üretici için yol gösterici olmaktadır.

Türkiye’de de AB’deki müdahale alımları sistemine benzeyen birlik alımları haricinde, fiyat politikalarının ve desteklemenin AB’deki gibi kurullarla belirlenmesi gereklidir. Fiyat ve yardımların önceden ilan edilmesi gibi uygulamalarla, üreticilere belli gelir düzeyi sağlanması ve tüketicilerin de aşırı fiyat artışından korunmasını sağlanacaktır. Ayrıca, üreticilerin gelir düzeyinin artırılması için prim sistemi devam ettirilmeli, zeytinyağına uygulanan destekleme fiyatları, üreticilere verilecek kredi faiz oranları ile AB’nin destekleme fiyatları göz önüne alınarak belirlenmeli ve fiyat politikası istikrarlı bir yapıya kavuşturulmalıdır.

Türkiye’nin mevcut üretimi tüketimi karşılayacak oranda gerçekleşmesine rağmen, üretici bir ülke olarak dünya zeytinyağı tüketiminden aldığı pay oldukça düşüktür. Üretimde maliyet düşürücü ve verim artırıcı yöntemlerin yeterince ve yaygın olarak uygulanamaması sebebiyle zeytinyağı fiyatlarının yüksek olması, tüketici tarafından zeytinyağının besleyici değerler bakımından ve sağlığa faydaları

açısından değerinin yeterince kavranamaması ve en önemlisi genel olarak tüketicilerin gelir ve alım gücünün düşük olması nedeniyle talep ikame ürün olan diğer yağlara kaymaktadır. Türkiye’de ayrıca tüketime yönelik olarak arzın devamlılığını sağlayacak etkili bir stoklama sisteminin bulunmaması var yıllarında fiyatın düşük olmasına ve yok yıllarında fiyatların artmasına yol açmaktadır. AB’de ise piyasa düzeni ile tüketiciler fiyat artışlarından korunmakta ve yıllar arasında fiyat istikrarının sağlanması esas alınmaktadır. Arz-talep dengesinin korunması ve tüketici fiyatlarının istikrarlı hale gelmesi amacıyla müdahale kuruluşları emniyet stoku oluşturabilmektedirler. Ayrıca AB’de tüketimin artırılması için reklam kampanyaları düzenlenmekte, kaliteyi artırıcı önlemler alınmakta, tüketimi artırıcı yönde de destekler uygulanmaktadır.

Ülkemizde zeytinyağı tüketiminin artırılması için öncelikle tüketicinin bilinçlendirilmesi ve yurtiçi tanıtım kampanyaları ile birlikte zeytinyağı ve diğer ikame yağlar arasındaki fiyat farkının azaltılması, fiyatlarda istikrarın sağlanabilmesi için yeterli ve etkili bir stok düzeninin oluşturulması gerekmektedir.

Türkiye’nin zeytinyağı ihracatı yıldan yıla zeytin ve buna bağlı zeytinyağı üretiminde meydana gelen dalgalanmalar sebebiyle keskin artış ve düşüşler göstermektedir. İşleme teknolojisi, pazarlama politikaları ve diğer zeytinyağı üreticisi rakiplerimizin zeytinyağı üretimindeki artış ve düşüşler de ihracatımızı etkileyen önemli unsurlar arasındadır. Düzensiz üretim, yetersiz stoklama ve pazar organizasyonu Türkiye’nin dış pazarlardaki rekabet gücünü olumsuz etkilemektedir. Dünya pazarlarında İtalyan ve İspanyol zeytinyağlarının egemen olması Türk zeytinyağını zorlu bir rekabetle karşı karşıya bırakmaktadır. Tüketiciler zeytinyağını bu ülkelerin ismiyle tanımakta, Türkiye’den bu ülkelere yapılan ihracat dökme formda gerçekleştirilmekte ve katma değer de söz konusu ülkelerde kalmaktadır. İhracatımızın yarısından fazlası İtalya ve İspanya’ya dökme formda gerçekleştirildiğinden ihraç gelirlerimiz de düşük olmaktadır. Zeytinyağı tarım ürünü olarak kabul edilip gümrük birliği kapsamına alınmadığından Türkiye’den AB ülkelerine yapılan ihracatta vergi uygulaması söz konusudur. Bu durum ambalajlı Türk zeytinyağlarının fiyat açısından AB ülkelerindeki rekabet şansını olumsuz

etkilemektedir. AB’de, İtalya ve İspanya başlıca ihracatçı ülkelerdir. Bu ülkeler toplam AB ihracatının %90’ını oluşturmaktadır. Yunanistan ve Portekiz ile birlikte bu oran %99’a ulaşmaktadır.

Zeytinyağı ihracatımızda esas hedef ambalajlı ve markalı zeytinyağı ihracatının artırılması olmalıdır. İhracatımızın istikrarlı bir hale gelmesi için ihracatta AB bağımlılığından kurtulup yeni pazarlara yönelmesi ve mevcut pazarların geliştirilmesi gereklidir. ABD, Avustralya, Japonya ve Kanada öncelikli olarak zeytinyağı için geliştirilmesi gereken potansiyel pazarlardır. Dış pazarlara girebilmek için öncelikle ithalatçı firmaların Türkiye’nin zeytinyağı üreten bir ülke olduğundan haberdar edilmesi gerekir. Otel ve restoranlara gıda maddesi temin eden ithalatçılara ve toptancılara ulaşmak, hedef pazarlara girmek açısından büyük önem taşır. Ayrıca, doğrudan tüketiciye yapılacak olan tanıtım kampanyaları da dış pazarlarda perakende zeytinyağı sektöründe pay sahibi olunması ve markalı ihracatımızın artırılması açısından önemlidir. Yurtdışına yapılacak olan ambalajlı ihracatlarda, ihracatı gerçekleştiren firmanın markasından ziyade, zeytinyağının Türk malı olduğunun öne çıkarılması dış pazarlarda ülke imajı yaratılmasını sağlayacak ve zeytinyağından elde edilecek ihracat gelirlerinin artmasına yol açacaktır.

Türkiye’de zeytinyağında istikrarlı bir dış ticaret politikası izlenmemektedir. Ambalajlı ve markalı zeytinyağı ihracatını artırmak amacıyla ihracatta çeşitli teşvikler uygulanmaktadır. 1990’lı yıllarda ihracatı teşvik etmeye yönelik bir vergi iade sistemi bulunmamakta, sadece Destekleme Fiyat İstikrar Fonu kesintileri ve fondan ihracat ödemeleri söz konusu iken, son yıllardaki uygulamalarda bunun yerini zeytinyağı ihracatında mahsup sistemi kapsamında ihracat iadesi almıştır. Son üç yıldaki tarımsal ürünlerde ihracat iadesi yardımlarına ilişkin Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu tebliğleri incelendiğinde Türk zeytinyağının yurtdışında markalaşmasını sağlamak amacıyla zeytinyağının Türk malı olduğunu göstererek yapılan ve nihai tüketiciye yönelik küçük ambalajlarda gerçekleştirilen zeytinyağı ihracatına daha fazla oranda destek verildiği görülmektedir. AB’nin ihracata yönelik destekleri birliğin dünya ticaret örgütüne verdiği taahhütler çerçevesinde sınırlandırılmıştır. Birlik içindeki fiyatlar dünya fiyatlarından daha yüksekse

ihracatçılara iade verilebilmektedir. Ancak son yıllarda gerek görülmediğinden dolayı ihracatta bir destek verilmemiştir. AB çeşitli üretici Akdeniz ülkeleriyle yaptığı tercihli ticaret anlaşmaları çerçevesinde özellikle Tunus'a önemli ayrıcalıklar tanımış, belirli bir kota dahilinde gümrüksüz olarak bu ülkeden dökme olarak yağ alınmasına izin vermiştir.

Türkiye'den ambalajlı olarak gerçekleştirilecek ihracatlarda daha fazla iade verilmesi olumlu bir gelişmedir; ancak iadenin mahsuben değil de nakit olarak yapılması zeytinyağı üretimi ve pazarlanması aşamasındaki maliyetler oluşmadan ihracatçılara destek sağlayacak ve ihracatçılarımızın uluslar arası pazarlardaki rekabet gücünü artıracaktır.

Türkiye, Birleşmiş Milletler bünyesinde kurulmuş, 1963'den beri amacı tüm dünyada marka ve ülke gözetmeksizin zeytinyağını tanıtmak olan Uluslar arası Zeytinyağı Konseyi üyeliğinden 1998 yılında ödediği aidatın karşılığını alamadığı gerekçesiyle ayrılmıştır. Oysa dünyada zeytinyağı pazarının geliştirilmesi konusunda UZK'nın yürüttüğü tanıtım faaliyetleri önemli rol oynamaktadır. Şu günlerde UZK'ya yeniden üye olma konusu gündemdedir ve üye olunması gereklidir. Böylece Türk zeytinyağının yurtdışında tanıtılması bakımından UZK destekli çalışmalar yürütülebilecek, UZK bünyesinde üretimden ihracata kadar pek çok konuda üretici ve üye bir ülke olarak Türkiye de söz sahibi olabilecektir.

KAYNAKLAR

- AKAY, Zeynep., “Türkiye’de ve Avrupa Topluluğunda Zeytinyağı İçin Uygulanan Destekleme Politikalarının Çeşitli Yönlerden Karşılaştırılması”, (Yüksek Lisans Tezi), T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Zeytincilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, Yayın no:58, İzmir, 1993.
- AKTAN, Nihat., KALKAN, Hatice., **Sofralık Zeytin Teknolojisi**, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir, 1999
- ARTUKOĞLU, Metin., GENÇLER, Funda., “Türkiye’de ve AB’de Zeytinyağına İlişkin Son Uygulamaların Değerlendirilmesi”, **Türkiye 1. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Sempozyumu Bildirileri**, İzmir, 2003.
- ASOLIVA, Erişim: 18.07.2005, www.asoliva.com
- ATILLA, A. Nedim., **Batı Anadolu Zeytinyağı Kültürü**, Stil Matbaacılık, İzmir, 2003.
- BASKAN, Orhan., “Zeytinyağı Araştırma Raporu”, Tariş, İzmir, Aralık 2003.
- DİE - Türkiye İstatistik Yıllığı, 2004.
- DİE, Erişim: 09.03.2006, <http://www.die.gov.tr/konular/nufusSayimi.htm>
- DİZDAROĞLU T., AKSU B., DÖNMEZ S., **Türkiye’de Zeytin ve Ürünlerinin Üretim, Maliyet ve Ticaretine İlişkin Veri Tabanının Teşkilî**, T.C. Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Tarımsal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Zeytincilik Araştırma Enstitüsü Müdürlüğü, İzmir, 2003.

- DOLAMORE, Anne., **The Essential Olive Oil Companion**, Grub Street, London, 1999.
- DÖNMEZ, Sermin., OLGUN, Akın., “Avrupa Birliği’nde Zeytinyağı Piyasa Düzenine Yönelik Reform Çalışmaları ve Reformu Gerektiren Nedenler”, **Türkiye 1. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Sempozyumu Bildirileri**, İzmir, 2003.
- DÖNMEZ, Sermin., “AB’de Zeytinyağı Piyasa Düzeni ve Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, (Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2004.
- Dünya Gazetesi, Erişim: 16.01.2006, http://www.dunyagazetesi.com.tr/news_display.asp?upsale_id=149535
- Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği 2003/2004 Çalışma Raporu, İzmir, Mart 2004.
- Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği 2005/2006 Çalışma Raporu, İzmir, Mart 2006.
- ERTEM, Hayri., **Boğazköy Metinlerine Göre Hititler Devri Anadolu’sunun Florası**, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara, 1987.
- EVRİM, Levent., “2005 Zeytinyağı Yılı Olacak”, **Yeni Para Dergisi**, Sayı:2005/7, 13-19 Şubat 2005.
- FAO, Erişim: 10.03.2006, <http://www.apps.fao.org/subcriber>
- FAO, Erişim: 10.03.2006 <http://www.fao.org/es/ess/top/country.jsp?lang=EN&country=223>

- GÖKSU, Çağlar., “Zeytinyağı Araştırma Raporu”, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2005.
- GÖKSU, Çağlar., **Türkiye’de ve Avrupa Birliği’nde Zeytinyağı Sektörü**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2003.
- GÖKSU, Çağlar., **Zeytinyağı Dış Pazar Araştırması**, T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi (İGEME), Ankara, 2000.
- IOOC (Kasım 2005), Erişim: 16.02.2006, <http://www.internationaloliveoil.org>
- KOPSİDAS, Gerassimos C., “The Olive Oil Balance in Greece”, **Olivae Dergisi**, No:43, Ekim 1992.
- LEGUEN DE LACROIX, Eugene., **The Olive Oil Sector In the European Union**, European Commission Directorate-General for Agriculture, Brussels, 2002.
- Lio Zeytinyağı, Erişim: 12.01.2006, www.lio.com.tr
- KARLUK, Rıdvan., **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Beta Basım A.Ş., İstanbul, 2003.
- KAYAHAN, Muammer., “Sağlıklı Yaşam ve Zeytinyağı”, **Bilim Teknik Dergisi**, Nisan 1995.
- KAYAR, Ayda., KALKAN, Ersin., “Zeytinyağı Nereye Koşuyor?”, **Hürriyet Pazar Gazetesi**, 1 Ocak 2006.

- KAZANÇOĞLU, Akın., “Açılış Konuşması”, **Zeytinyağı ve Prina Yağı Sempozyum ve Sergisi**, İzmir, 10.11.2005
- Komili Zeytinyağı, Erişim: 20.05.2004,
www.komilizeytinyagi.com.tr/uretim_ve_kalite_center.htm
- KÖSEOĞLU, Oya., ÜNAL, M. Kemal., “Zeytinyağı Üretim Sistemlerinin Zeytinyağı Kalitesi Üzerine Etkileri”, **Zeytinyağı ve Prina Yağı Sempozyumu ve Sergisi Bildirileri**, Dinç Ofset, İzmir, 2005.
- Mevzuat.net, Erişim: 12.01.2006
<http://www.mevzuat.net/demo/gtipler/kelime.asp?kelime=zeytinya%u011F%u0131>
- OLGUN, Akın., “Uygulanmakta Olan Destekleme Politikasının Türkiye’de ve Özellikle Ege Bölgesinde Zeytin ve Zeytinyağı Ekonomisindeki Çeşitli Etkileri Üzerine Bir Araştırma”, (Doktora Tezi), T.C. Ege Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Tarım Ekonomisi Anabilim Dalı, İzmir, 1988.
- Report of a WHO Study Group, “World Health Organization: Diet, nutrition and the prevention of chronic diseases”, **WHO Technical Report Series**, Geneva, 1990.
- Resmi Gazete Bilgi Merkezi, Erişim:15.02.2006,
<http://rega.basbakanlik.gov.tr/GUNLU/20060215-9.htm>
- **Resmi Gazete**, Tarımsal Ürünlerde İhracat İadesine Yardımlarına İlişkin Para-Kredi ve Koordinasyon Kurulu Tebliği, Tebliğ no: 2004/2
- Sabah Gazetesi, Erişim: 25.03.2005,
<http://www.sabah.com.tr/2005/03/21/eko97.html>

- TAN, Mustafa., ÇELİKEL Tuğba Nur., “Avrupa Birliği’nin Zeytinyağı Politikası, Türkiye’deki Uyum Çalışmaları ve Tariş’in Rolü”, **Türkiye 1. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Sempozyumu Bildirileri**, İzmir, 2003.
- TAN, Mustafa., “Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası ve Türkiye’de Üreticinin Desteklenmesi”, EBSO-AB Paneli Bilgi Notu , Tariş Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, İzmir, 2003.
- TAN, Mustafa., “Avrupa Birliği ve Türkiye’de Üreticinin Desteklenmesi: Çarpıcı Bir Farklılık”, Bilgi Notu, Tariş Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, İzmir, 2003.
- TAN, Mustafa., “Zeytin Yetiştiriciliği, Değerlendirilmesi ve Sorunları”, Tariş Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü - Güre Paneli Bilgi Notu, İzmir, 2003
- Tariş Zeytinyağı, Erişim: 10.01.2006,
<http://www.tariszeytin.com.tr/Turkce/Zeytinyagi/ZeytinyagiveSaglik.asp#>
- Tariş Zeytinyağı Broşürü - Zeytinyağının Öyküsü, Zeytinyağının Sınıflandırılması
- T.B.M.M Tutanak Dergisi (2004), Erişim: 15.01.2005,
www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem22/yil3/bas/b032m.htm
- T.C. İzmir Valiliği İl Tarım Müdürlüğü, **Zeytin**, Emre Basımevi, İzmir, 2005.
- Tebliğ, Erişim: 23.03.2005, <http://www.uib.org.tr/konular/20050315-10.htm>
- THABET, Boubaker., “Recent Trends in World Olive Oil Production and Promotion Needs”, **Olivae Dergisi**, No:101, Nisan 2004

- TİBET, Ümmühan., “Natürel Zeytinyağlarının Kalitesine Etki Eden Faktörler”, **Zeytinyağı ve Prina Yağı Sempozyumu ve Sergisi Bildirileri**, Dinç Ofset, İzmir, 2005.
- TİBET, Ümmühan., “Tağşiş Saptama Yöntemleri”, **Zeytinyağı ve Prina Yağı Sempozyumu ve Sergisi Bildirileri**, Dinç Ofset, İzmir, 2005.
- TİRYAKİ, Gülgün., AKBAY, Cuma., “Türkiye’de Ailelerin Sosyo-Ekonomik Gruplar İtibariyle Zeytinyağı Tüketimi”, **Zeytinyağı ve Prina Yağı Sempozyumu ve Sergisi Bildirileri**, Dinç Ofset, İzmir, 2005.
- TS 341, Yemeklik Zeytinyağı Standardı, 2004.
- TUNALIOĞLU, Renan., “Önemli Zeytin Üreticisi Ülkelerin Zeytinciliği ile Türkiye Zeytinciliğinin Bazı Yönlerden Karşılaştırılması”, (Basılmış Doktora Tezi), T.C. Başbakanlık Dış Ticaret Müsteşarlığı Ege İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği, İzmir, 1995.
- TUNALIOĞLU, Renan., “Dünya Zeytinyağı ve Prina Yağı Dış Ticaretindeki Gelişmeler: Bu Gelişmelerin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, **Zeytinyağı ve Prina Yağı Sempozyumu ve Sergisi Bildirileri**, Dinç Ofset, İzmir, 2005.
- TUNALIOĞLU, R., KARAHOCAGİL, P., TAN, M., “Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Durum ve Tahmin:2002/2003”, T.C. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Ankara, Mart 2003.
- TUNALIOĞLU R., TİRYAKİ G., TAN S., TAŞKAYA B., “Dünya Zeytinyağı Tüketimindeki Gelişmeler; Bu Gelişmeyi Destekleyen Çalışmalar ve Türkiye Zeytinyağı Tüketimindeki Değişimler”, **Türkiye 1. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Sempozyumu Bildirileri**, İzmir, 2003.

- TUNALIOĞLU, Renan., “Zeytinyağı”, **T.E.A.E-Bakış**, Sayı:1, Nüsha:4, Aralık 2002.
- Tunus Zeytinyağı Endüstrisi, Erişim: 07.02.2006,
<http://www.tunisianindustry.nat.tn/en/download/cepi/iaa02.pdf>
- TÜZÜN, Yaşar Tevfik., “Zeytin Üretimindeki Periyodisitenin Zeytinyağı Ekonomisine Etkileri”, **Türkiye 1. Zeytinyağı ve Sofralık Zeytin Sempozyumu Bildirileri**, İzmir, 2003.
- ÜNSAL, Artun., **Ölmez Ağacın Peşinde**, Cem Turan Ofset, İstanbul, 2003.
- ÜNSAL, Artun., **Zeytin ve Zeytinyağının Anayurdu**, Ege Zeytin ve Zeytinyağı İhracatçıları Birliği, İstanbul, 2003.
- VOSSEN, Paul., “Spanish Olive Oil Production”, University of California, California, 1997.
- YALIN, Güzin., “Akdeniz’in Altın Sıvısı Zeytinyağı”, **Sofra Dergisi**, Sayı:20, Ağustos 2005/8.
- Yunan Zeytinyağı, Erişim: 25.02.2006,
<http://www.elikioliveoil.com/whygreekoloi.html>
- Yunan Zeytinyağı, Erişim: 25.02.2006,
<http://greekproducts.com/b2b/oliveoil.html>
- Yunan Zeytinyağı, Erişim: 12.03.2006, www.oliveoil.gr
- Zeytincilik Araştırma Enstitüsü, Erişim: 24.06.2005, www.zae.gov.tr

- Zeytin Hasadı, Erişim: 18.02.2005,
<http://r0.unctad.org/infocomm/anglais/olive/crop.htm>
- Zeytinyağında “Made in Italy”, Erişim: 04.06.2005,
www.turkishtime.org/aralik/76-2-tr.htm
- Zeytin ve Madencilik, Erişim: 10.06.2004,
www.maden.org.tr/yeni3/yayinlar/raporlar/zeytincilik-madencilik.pdf
- Zeytinyağı ve Sağlık, Erişim: 12.01.2006,
http://www.miraclesofthequran.com/scientific_73.html
- Zeytinyağı ve Sağlık, Erişim: 12.01.2006,
http://www.ncbi.nlm.nih.gov/entrez/query.fcgi?cmd=Retrieve&db=PubMed&list_uids=12442909&dopt=Abstract
- Zeytin ve Zeytinyağı, Erişim: 17.04.2005,
www.agri.ankara.edu.tr/bahce/pratikbilgiler/meyve/zeytin/genel.htm
- Zeytin ve Zeytinyağı, Erişim:03.05.2004,
www.ihracatdunyasi.com/guncel20.html
- Working Paper Of the Directorate-General for Agriculture the Olive Oil and Table Olive Sectors (2003), Erişim: 05.03.2006,
http://europa.eu.int/comm/agriculture/markets/olive/reports/rep_en.pdf